T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖGRETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇEDE BELGİSİZ SIFAT VE ADILLARIN ANLAMSAL VE İŞLEVSEL ÖZELLİKLERİ VE YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇEDE BELGİSİZLERİN ÖĞRETİMİ

Damla Elif TİRYAKİ

İZMİR
2014

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖGRETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇEDE BELGİSİZ SIFAT VE ADILLARIN ANLAMSAL VE İŞLEVSEL ÖZELLİKLERİ VE YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇEDE BELGİSİZLERİN ÖĞRETİMİ

Damla Elif TİRYAKİ

DANIŞMAN
Prof.Dr. V. Doğan GÜNAY

İZMİR
2014

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum **"Türkçede Belgisiz Sıfat Ve Belgisiz Adılların Anlamsal Ve İşlevsel Özellikleri Ve Yabancı Dil Olarak Türkçede Belgisizlerin Öğretimi"** adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

19/08/2014

DAMLA ELİF TİRYAKİ

E. Tiryaki

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Anabilim Dalı Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Veli Doğan GÜNAY

Üye : Prof. Dr. Leyla HARPUTLU

Üye : Yar. Doç. Dr. Songül ERCAN

Onay
Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..../..../....

Doç. Dr. Ali Günay BALIM
Enstitü Müdürü

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10048350
Yazar Adı / Soyadı	DAMLA ELİF TİRYAKİ
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 33349873066
Telefon	5350432722
E-Posta	damla.tiryaki@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Türkçede Belgisiz Sıfat ve Adılların Anlamsal ve İşlevsel Özellikleri ve Yabancı Dil Olarak Türkçede Belgisizlerin Öğretimi
Tezin Tercümesi	Semantic and Functional Features of Indefinite Adjectives and Pronouns in Turkish and Teaching Them in Turkish as a Foreign Language
Konu	Dilbilim = Linguistics
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2014
Sayfa	126
Tez Danışmanları	PROF. DR. VELİ DOĞAN GÜNAY 29782851068
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	Yok

Yukarıda bilgileri kayıtlı olan tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine ve internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

19.08.2014

İmza:.....E. Tiryaki.....

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimi ders döneminde ve tez döneminde bu çalışma sırasında tüm yoğunluğuna rağmen yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen sunduğu destek ve verdiği güven için danışman hocam sayın **Prof. Dr. V. Doğan Günay'a** çok teşekkür ediyorum.

Tez dönemim süresince İzmir'e seyahatlerimde bana evinin kapılarını açan ve evlerinin kızı olarak hissettiren **canım halam Saadet Nuran Türközü'ne**, her zaman destekleri ile moral kaynağım olan **canım kuzenlerim Namık Türközü** ve **Nurdan Türközü'ne** çok teşekkür ediyorum.

Hem lisans eğitimim hem de yüksek lisans eğitimim boyunca hem dostluğu ile hem de bilgi ve görüşleri ile yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen **"Chingum" Gülçin Aşık'a** ve hayatıma girdiği günden beri renk katan, bana güvenip desteğini eksik etmeyen **Enes Kınay'a** sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca hayatımın her döneminde olduğu gibi bu dönemde de beni destekleyen, cesaretlendiren, bana güvenen **canım babam Mehmet Raşit Tiryaki'ye, annem Nazlı Tiryaki'ye ve ablalarım Aslı Tiryaki ile Zeliha Senem Korucu'ya sonsuz** teşekkürü borç bilirim.

Damla Elif Tiryaki

2014

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER i
Şekil Listesi iii
Tablo Listesi iv
ÖZET v
ABSTRACT vi
I. GİRİŞ 1
1.1. Problem Durumu 3
1.2. Amaç ve Önem 4
1.3. Problem Tümcesi 4
1.4. Alt Problemler 4
1.5. Sayıltılar 4
1.6. Sınırlılıklar 5
1.7. Tanımlar 6
1.8. Kısaltmalar 7
II. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR 8
III. KURAMSAL ÇERÇEVE 10
3.1. Dilbilgisi Nedir? 10
3.2. Dilbilgisi Öğretimi 12
3.2.1. Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesine Göre Dilbilgisi Öğretimi 14
3.2.2. Dil Öğretim Yaklaşımlarına Göre Dilbilgisi Öğretimi 20
3.2.2.1. Davranışçı Dil Yaklaşım ve Dilbilgisi Öğretimi 21
3.2.2.2. Bilişsel Dil Yaklaşım ve Dilbilgisi Öğretimi 22
3.2.2.3. İletişimsel Yaklaşım ve Dilbilgisi Öğretimi 24
3.2.2.4. Biçime Odaklı Yaklaşım ve Dilbilgisi Öğretimi 26
3.3. Belgisiz Sıfatlar 30

3.3.1. Türkçe Dilbilgisi Kitaplarında Belgisiz Sıfatlar 31
3.4. Belgisiz Adıllar 44
3.4.1. Türkçe Dilbilgisi Kitaplarında Belgisiz Adıllar 45
3.5. Yabancı Dil Olarak Türkçe Ders Kitaplarında Belgisiz Sıfatlar ve Belgisiz Adıllar 53
IV. YÖNTEM 55
4.1. Araştırma Modeli 55
4.2. Evren ve Örneklem 57
4.3. Veri Çözümleme Teknikleri 59
V. BULGULAR VE YORUMLAR 60
5.1. Türkiye Türkçesindeki Belgisiz Sıfatların Anlamsal ve İşlevsel Özellikleri...60
5.1.1. Türkiye Türkçesindeki Belgisiz Sıfatların Anlamsal Özellikleri 62
5.1.2. Türkiye Türkçesindeki Belgisiz Sıfatların İşlevsel Özellikleri 70
5.2. Türkiye Türkçesindeki Belgisiz Adılların Anlamsal ve İşlevsel Özellikleri .. 78
5.2.1. Türkiye Türkçesindeki Belgisiz Adılların Anlamsal Özellikleri 80
5.2.2. Türkiye Türkçesindeki Belgisiz Adılların İşlevsel Özellikleri 89
5.4. Yabancı Dil Olarak Türkçe Ders Kitaplarında Belgisiz Sıfatlar ve Belgisiz Adılların Betimlenmesi 99
5.4.1. *İzmir Yabancılar İçin Türkçe Serisi*nde (A1 - A2) Belgisiz Sıfatların ve Belgisiz Adılların Betimlenmesi 100
5.4.2. *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Serisi*nde (1-2-3) Belgisiz Sıfatların ve Belgisiz Adılların Betimlenmesi 104
5.4.3. *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Serisi*nde (A1 – A2 – B1 – B2) Belgisiz Sıfatların ve Belgisiz Adılların Betimlenmesi 108
5.4.4. İncelenen Yabancı Dil Olarak Türkçe Serilerinde Belgisiz Sıfat ve Belgisiz Adılların Öğretiminin Değerlendirilmesi 110
VI. SONUÇ VE ÖNERİLER 112
KAYNAKÇA 117
SÖZLÜKÇE 121
Türkçe – İngilizce 121
İngilizce – Türkçe 124

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: AOÖÇ'ye Göre Ortak Öneri Düzeyleri..... 15

Şekil 2: Larsen – Freeman (1991)'den Aktarılan Üç Boyutlu Dilbilgisi Modeli...29

Şekil 3: Sıfatların Sınıflandırılması..... 31

Şekil 4: Adılların Sınıflandırılması..... 45

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: AOÖÇ'ye Göre Ortak Öneri Düzeyleri Genel Basamaklar Kümesi..... 16

Tablo 2: AOÖÇ'ye Göre Ortak Öneri Düzeylerinin Sözcük Dağarcığı Basamakları.....18

Tablo 3: AOÖÇ'ye Göre Ortak Öneri Düzeylerinin Dilbilgisel Doğruluk Ölçütleri.....19

Tablo 4: BİÇİM-ANLAM-KULLANIM Bölümlerinin İçerdiği Konular 29

Tablo 5: Belgisiz Sıfatların Alanyazında Adlandırılması.....32

Tablo 6: İncelenen Türkçe Dilbilgisi Kitaplarında Yer Verilen Belgisiz Sıfatlar.....35

Tablo 7: Belgisiz Adılların Alanyazında Adlandırılması.....46

Tablo 8: İncelenen Türkçe Dilbilgisi Kitaplarında Yer Verilen Belgisiz Adıllar.....49

Tablo 9: Belgisiz Sıfatların Sıklık Listesi.....60

Tablo 10: Belgisiz Sıfatların Anlamsal Açıdan Sınıflandırılması.....62

Tablo 11: Belgisiz Sıfatların Anlamsal Açıdan Sınıflandırılması.....70

Tablo 12: Belgisiz Adıllar Sıklık Listesi.....79

Tablo 13: Belgisiz Adılların Anlamsal Açıdan Sınıflandırılması..... .81

Tablo 14: Belgisiz Adılların Ad Durum Biçimbirimi Almış Durumları.....90

Tablo 15: Belgisiz Adılların Tekil-Çoğul Biçimlenişleri.....91

Tablo 16: Yeni Hitit 3 Kitabında Belgisiz Adıllar Konu Anlatımı 107

ÖZET

Dilbilgisi öğretimi dil öğretiminin vazgeçilmez bir parçasıdır. Ancak dilbilgisi tek başına yalnızca kurallar bütünü olarak değil, temel dil becerilerini destekleyici şekilde ve iletişim boyutu ile iç içe verilmelidir. Dilbilgisi öğretiminde, öğrenicinin hedef dilin yaşayan diline uygun bir şekilde yanlışsız, kolay ve hızlı iletişim kurmasına yardımcı bilgiler verilmektedir. Derlem çalışmaları yaşayan dili bizlere sunan kaynaklardan biridir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde de derlemlerden yararlanarak en sık kullanılan yapıların ve sözcüklerin öğretimine yer verilmelidir.

Çalışmamızın inceleme konusu **belgisiz adıllar** ve **belgisiz sıfatlar,** bir sözcük ulamı olsalar da yapıları gereği birer dilbilgisi konusu olarak ele alınmaktadırlar. Çalışmamızda, Türkçenin içerisinde önemli bir yere sahip olan belirtme sıfatlarının "belgisiz sıfat" alt türü ile adılların bir alt türü "belgisiz adıllar", anlamsal ve işlevsel açıdan incelenmektedir. Belirtme sıfatları ulamı içinde yer alan belgisiz sıfatlar, varlıkları belirsiz olarak belirten sıfatlardır: *bütün* okullar, *bazı* kimseler, *başka* ülkeler… Belgisiz adıllar ise nitelik ve nicelik açısından hangi adın yerini aldıkları belli olmayan adıllardır.

Çalışmamızın amacı, Türkçeyi yabancı bir dil olarak öğrenen/öğrenecek yabancılara, akademik bir yaklaşım ve bilimsel yöntemlerle öğretilecek alt yapıyı hazırlamaktır. Bu çalışma ile iki sözcük ulam türünün betimlenmesi ve yabancı dil olarak Türkçe öğrenicilerini hedef almış kitaplarda bu ulam türlerine nasıl yer verildiğine ve bu kaynaklardan hareketle belgisiz sıfat ve adılların nasıl ele alınması gerektiğinin anlatılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Belgisiz adıllar, belgisiz sıfatlar, derlem, dilbilgisi öğretimi, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi.

ABSTRACT

Teaching grammar is an indispensable part of language teaching. Although, grammar should not be thought not only as a set of rules but also thought as an assistive of basic language skills together with communication dimension. Via grammar teaching, conductive informations, leading accurate, easy and fast communication, are given to students in a suitable way between the target language and the source language. Compilation studies are one of the sources presenting living language to us. For this reason, the most frequent structures and words should exist in Turkish teaching as a foreign language by using compilation studies.

Although, **indefinite adjectives** and **indefinite pronouns** on which this study is based, are the group of word, also they are treated as a subject of grammar rules for their structures. In our study, indefinite adjectives as a subtype of demonstrative adjectives and indefinite pronouns as a subtype of pronouns which are all have an importance in Turkish language, are examined semantically and functionally. Indefinite adjectives taking place in demonstrative adjectives represent nouns indefinably. For instance; *all* schools, *some* people, *other* countries etc. Also, indefinite pronouns are the nouns which replace for a word that is not certain in terms of quality and quantity.

The primary goal of this study is to prepare a background with an academic approach and scientific methods for foreigners who learn Turkish as a foreign language. This study aims that two word type categories will be characterized and looked at how these word types are taken part in Turkish books for foreigners and how indefinite adjectives and pronouns should be discussed with reference to these books.

Key Words: Indefinite pronouns, indefinite adjectives, corpus, teaching grammar, Turkish as a foreign language.

I. GİRİŞ

Dil öğretimi sürecinde dilbilgisi öğretimi çok önemli bir yere sahiptir. Ancak dilbilgisi öğretimi üzerinde birçok kuram ve kuramcılar arasında bazı anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Dil öğretimine yönelik yaklaşım ve yöntemler incelendiğinde her yaklaşım ve yöntem farklı bakış açılarıyla dilbilgisinin öğretilmesinin gerektiğini savunmaktadır. Kimi dil öğretim yaklaşımları yalnızca biçim öğretimini savlarken, diğerleri yalnızca anlamın öğretimini savlamaktadır.

Yabancı dil öğretimi için geliştirilmiş olan dil öğretim yaklaşımları arasından Biçime Odaklı Yaklaşım'ın diğerlerine göre daha yeni oluşturulmuş bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Özellikle yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılmak üzere bu yaklaşıma uygun ders gereçleri konusunda eksiklikler görülmektedir. Bu eksikliklerden önemli bir tanesi de Türkçede aynı zamanda bir sözcük ulamı olarak da karşımıza çıkan belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar üzerinedir. Belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar bir sözcük ulamı olmasına karşın tümcedeki biçimsel, anlamsal ve kullanımsal özellikleri ile bir dilbilgisi konusu olarak da ele alınmaktadır. Geleneksel ve/ya da dilbilimsel bakış açılarıyla hazırlanmış dilbilgisi kitaplarında bile herhangi bir ortak sözcük listesine rastlanılmayan belgisiz sıfat ve belgisiz adılların özellikle yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde büyük eksikliği görülmektedir. Yabancılara Türkçe öğretmek amacı ile hazırlanmış ders ve çalışma kitapları incelendiğinde bu konulara ait açıklamaların eksikliği göze çarpmaktadır.

Bu çalışmada bu eksikliğin giderilmesi amacıyla öncelikle Türkçe dilbilgisi kitaplarındaki tüm belgisiz sıfatlar ve belgisiz adılların bir listesi oluşturulmuş ve nasıl ele alındığı incelenmiştir. Türkçe kitaplarında belgisiz sıfat ve belgisiz adıl ulamı altında verilen tüm sözcüklerin listesi çıkarılarak Türkçe Ulusal Derlemi çerçevesinde kullanım sıklığına göre sıralanmış ve en sık kullanılan 25 belgisiz sıfat ve belgisiz adıl anlamsal ve işlevsel boyutlarıyla incelenmiştir. Bunun üzerine yaşayan dile uygun sözcüklerin ve yapıların öğretilmesi gerekliliğinden yola çıkarak hazırlamış olduğumuz bu çalışmada yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde en sık kullanılan 25 belgisiz sıfat ve adıl, öğrenicilere bu anlamsal ve işlevsel boyutlarıyla

sunulabilir biçime getirilmeye çalışılmıştır. Ardından yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında hazırlanmış olan üç ders ve çalışma kitabı incelenmiştir. İncelenen kitaplarda belgisiz sıfat ve belgisiz adılların belirli bir program ya da ölçüt olmaksızın öğrenicilere verildiği görülmüştür.

Dilbilgisi öğretiminin, belgisiz sıfatların ve belgisiz adılların ne tür kuramsal bilgilere ve yöntemsel bilgilere dayalı olduğunu belirlemek için öncelikle I. bölümümüz olan Giriş bölümünde çalışmanın amacı, çalışmanın gerekliliğini sağlayan unsurlar, incelememiz sırasındaki sınırlılıklar açıklanmıştır.

II. bölümde dil öğretimine ve dilbilgisi öğretimine ilişkin kitap ve çalışmalar ve çalışma konumuz olan belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar üzerindeki çalışmalara yer verilmiştir.

III. bölümde kuramsal çerçevemiz oluşturulmuş ve dilbilgisinin tanımından başlamak üzere dilbilgisi öğretimi ve amacına, diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi (AOÖÇ) içerisinde dilbilgisi ve belgisizlerin öğretimine, dil öğretim yaklaşımlarına ve bu yaklaşımların dilbilgisi öğretimine yönelik bakış açılarına yer verilmiştir. Aynı zamanda bu bölümde geleneksel ve/ya da dilbilimsel bakış açılarıyla hazırlanmış olan Türkçe dilbilgisi kitaplarında inceleme konumuz olan belgisiz sıfat ve belgisiz adıllardan hangilerine, nasıl yer verildiğine bakılmıştır. Bununla birlikte, çalışmamızda belgisiz sıfatlar ve adıllar boyutunda ele alınan yabancı dil olarak Türkçe öğretim setleri arasından AOÖÇ'ne uygun biçimde hazırlanmış üç yabancılar için Türkçe öğrenim kaynağına dair bilgilere de bu bölümde yer verilmiştir.

Çalışmamız üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada geleneksel ve/ya da dilbilimsel bakış açılarıyla hazırlanmış Türkçe dilbilgisi kitaplarında belgisiz sıfat ve adılların hangilerine, ne biçimde yer verildiği incelenmiştir. Ardından, ikinci aşamada derlemden yararlanılarak belgisiz sıfat ve belgisiz adıllar anlamsal ve işlevsel yönleriyle incelenmiştir. Sonrasında üçüncü aşamamızda yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde belgisiz sıfat ve adılların öğretimine yer verilmiştir. Bu aşamada diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi (AOÖÇ) içerisinde dilbilgisi ve belgisizlerin öğretimine hangi düzeylerde ve nasıl yer verilmesi gerektiği araştırılmış

ve yabancı dil olarak Türkçe öğretimi üzerine hazırlanmış kaynaklarda belgisiz sıfatlar ve belgisiz adılların öğretimi incelenmiş ve değerlendirilmesi yapılmıştır. IV. bölümde çalışmamızın bu aşamalarında izlediğimiz yöntemler ele alınmıştır.

Çalışmamızın inceleme konusu belgisiz sıfatlar ve belgisiz adılların anlamsal ve işlevsel özellikleridir. V. bölümde bu dilbilgisi yapılarının özelliklerini açıklayabilmek için belirlenen 25 belgisiz sıfat ve adıl anlamsal ve işlevsel boyutlarıyla ele alınmış, her belgisiz sıfatın ve belgisiz adılın anlamsal, biçimsel, kullanımsal boyutları incelenmiştir. Aynı zamanda yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla hazırlanmış ders kitapları ele alınarak yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde belgisiz sıfatların ve adılların hangilerine, hangi düzeylerde, nasıl yer verildiği değerlendirilmiştir. Ardından çalışmamız VI. bölümde yer alan sonuç ve öneriler ile bitirilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar Türkçe dilbilgisi kitaplarında ortak bir noktaya varılamamış konular arasında gelmektedir. Özellikle son yıllarda artan yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında hazırlanmış olan ders kitapları düşünüldüğünde Türkçe dilbilgisi kitaplarında açıkça ve birbirleriyle tutarlı bir biçimde yer almayan bir konunun yabancı dil olarak Türkçe alanındaki kaynaklarda yer almasını beklemek çelişkili bir durumdur. Çalışmamız çerçevesinde incelenen **İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Serisi**, **İzmir Yabancılar İçin Türkçe Serisi** ve **Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Serisi** kitaplarında belgisiz sıfatlar ve belgisiz adılların bazılarına yer verildiği bazılarına yer verilmediği, bazılarının dilbilgisel boyutlarıyla incelendiği ve daha da önemlisi bu konuların her üç kitap serisinde de farklı düzeylerde yer aldığı görülmektedir. Bu nedenle çalışmamızda bu gibi belirsiz durumları ortadan kaldırmak ve yabancı dil olarak Türkçe kitaplarında ortak bir program içinde yer almasını sağlamak için ele alınması gereken belgisiz sıfatlar ve belgisiz adılların anlamsal ve işlevsel özellikleri üzerinde durulmaktadır.

1.2. Amaç ve Önem

Bu çalışmanın amacı Türkçedeki belgisiz sıfatlar ve belgisiz adılların anlamsal ve işlevsel açıdan yabancı dil olarak Türkçeyi öğrenen öğrenicilere yönelik kaynaklarda kullanılmak üzere incelemesini yapmak ve konu üzerinde önerilerde bulunmaktır.

Bu çalışmayla belgisiz sıfatlar ve belgisiz adılların Türkçe Ulusal Derlemindeki kullanım sıklık durumlarına göre bir sıralaması yapılmakta ve en sık kullanılan 25 belgisiz sıfat ve adıllara yönelik açıklamalar sunulmaktadır.

1. 3. Problem Tümcesi

Türkçedeki belgisiz sıfatların ve belgisiz adılların anlamsal ve işlevsel özellikleri nelerdir?

Türkçedeki belgisiz sıfatların ve belgisiz adılların anlamsal ve işlevsel özelliklerine yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde nasıl yer verilebilir?

1. 4. Alt Problemler

Türkçe dilbilgisi kitaplarında belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar ne boyutta ve ne şekilde ele alınmaktadır?

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi amacıyla hazırlanmış kitaplarda belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar ne boyutta ve ne şekilde ele alınmaktadır?

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi amacıyla hazırlanmış kitaplarda yer verilen çerçevesiyle belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar yeterli midir?

1. 5. Sayıltılar

Bu çalışmada yabancı dil olarak Türkçe öğretimi üzerine hazırlanmış kitaplar arasından bir eleme yapılarak **İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Serisi**, **İzmir Yabancılar İçin Türkçe Serisi** ve **Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Serisi** incelemeye alınmıştır. Çalışmamızda yabancı dil olarak Türkçe öğretimi üzerine

hazırlanmış kitaplar belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar açısından değerlendirilirken hem Türkçe dilbilgisi kitaplarıyla hem de birbirleriyle karşılaştırılarak inceleme konumuz olan belgisizler hakkında yeterli bilgiye yer verip verilmediği incelenmiştir. Bu nedenle araştırma, belirlenen bu üç kitabın belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar bağlamında betimlenmesi ve değerlendirilmesiyle sınırlandırılmıştır. Aynı zamanda en sık kullanılan belgisiz sıfat ve belgisiz adılların saptanmasında Türkçe Ulusal Derlemi kullanılmış, programın tanıtım sürümü olmasından kaynaklı olarak araştırmamıza yanıt vermediği durumlarda da Mersin Üniversitesi tarafından hâlâ hazırlanma sürecinde olan derlemden[1] yararlanılmıştır.

1. 6. Sınırlılıklar

Bu çalışmada Türkçedeki belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar anlamsal ve işlevsel boyutlarıyla incelendiğinden dolayı öncelikle bu konuda bir sınırlandırılmaya gidilmiştir. Bu nedenle hem Türkçedeki belgisiz sıfat ve adılları saptamak hem de bunlara ait bilgilere ulaşmak amacıyla geleneksel ve/ya da dilbilimsel bakış açılarıyla hazırlanmış Türkçe dilbilgisi kitapları incelenmiştir. Bu kitaplar şunlardır:

- **Turkish Grammar** (Lewis, 2000)
- **Türk Dil Bilgisi** (Ergin, 2002)
- **Türkçe Dilbilgisi** (Ediskun, 2003)
- **Turkish** (Göksel ve Kerslake, 2005)
- **Dilbilgisi** (Gencan, 2007)
- **Çağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi** (Kahraman, 2009)
- **Türkçenin Grameri** (Banguoğlu, 2011)

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında bu konuların nasıl ele alındığı değerlendirilmek üzere şu kitaplar incelenmiştir:

- **İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Serisi**

[1] Mersin Üniversitesi tarafından hazırlanan bu derleme özel koşullar altında erişildiği için ve hazırlama sürecinde olan bu derleme henüz internet üzerinden erişilemediği için kaynakçada gönderimde bulunulamamıştır.

- **İzmir Yabancılar İçin Türkçe Serisi**
- **Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Serisi**

Betimlenecek belgisiz sıfat ve belgisiz adılların sınırlamasını yapmak ve yaşayan dile uygun sözcüklerin öğretilmesini sağlamak amacıyla Türkçe Ulusal Derleminden, henüz derlemin tanıtım sürümü etkin olmasından dolayı araştırmamıza yanıt veremediği durumlarda Mersin Üniversitesi'nin şuanda hazırlamakta olduğu derlemden yararlanılmıştır. Bu derlemlerden yararlanılarak Türkçede en sık kullanılan 25 belgisiz sıfat ve belgisiz adıl belirlenmiş ve bunların anlamsal ve işlevsel açılardan betimlemesi yapılmıştır.

Derlem ile ilgili çalışmalarımızda da birtakım sınırlılıklarımız bulunmaktadır. Derlemin tanıtım sürümü olmasından kaynaklı olarak araştırmamız boyunca en fazla 2500 tümce listelenebilmektedir. Tanıtım sürümü olmasından olayı "Sözlü Metin Sorgulaması" etkin olmadığından dolayı bu tümceler "Yazılı Metin Sorgulaması" bölümünden elde ettiğimiz verilerdir. Çalışmamızda bu 2500 tümce içinden belgisiz sıfat ve belgisiz adıl işlevi ile yer alan 500 tümce değerlendirilmeye alınmıştır.

1. 7. Tanımlar

Belgisiz Sıfat: Nesneleri belirsiz olarak bildiren sıfatlardır.

Belgisiz Adıl: Hangi adların yerlerini tuttukları açıkça belli olmayan adıllardır.

Derlem: Bir dili betimlemek ve çözümlemek amacıyla derlenmiş sözlü ya da yazılı örnekler, sözceler bütünüdür**.**

Dilbilgisi: Sesbilgisi denilen ses dizgesini; anlambilim denilen anlamlar dizgesini; biçimbilim denilen, sözcüklerin yapısını belirleyen dizgeyi; tümcenin yapısını belirleyen sözdizim dizgesini ve sözcük dağarcığını, yani sözlüğü de kapsayan dile ait bilgiler bütünüdür.

Diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi: Avrupa ülkelerinde dil öğretim programlarını, program yönergelerini, sınav ve ders kitapları vb. konulardaki çalışmaları yönlendirmek için ortak bir çerçeve sunmayı amaçlayan ve aynı zamanda yabancı dil öğrenenlerin gerçekleştireceği ilerlemenin, öğrenmenin her aşamasında ve yaşam boyu öğrenme temeliyle ölçülebilmesini sağlayan dil yeterlilik düzeylerini de tanımlayan bir rehberdir.

1. 8. Kısaltmalar

AOÖÇ	Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi
TUD	Türkçe Ulusal Derlemi

II. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Yabancı dil öğretiminde dil öğretim yaklaşımları ve bu yaklaşımların dilbilgisi öğretimine bakış açıları ve dilbilgisi öğretiminin nasıl gerçekleştirilmesi gerektiği üzerine birçok çalışma bulunmaktadır. Ancak ülkemizde çalışmamızda temel olarak aldığımız Biçime Odaklı Yaklaşım hakkında bilgiler veren ya da buna uygun ders gereçleri oluşturan çalışmalara rastlanmamıştır. Ayrıca belgisiz sıfatları ve belgisiz adılları dilbilimsel açıdan inceleyen yalnızca bir çalışma ile karşılaşılmaktadır.

Bu bölümde çalışmada kullanılan ve yararlanılan araştırmalara değinilmekte, dil öğretim yaklaşımlarına, dilbilgisi öğretimine, belgisiz sıfat ve belgisiz adıllara yönelik araştırmalar hakkında kısa bilgiler verilmektedir.

Richards ve Rodgers (2002) **Approaches and Methods in Language Teaching** adlı kitabında dil öğretim yaklaşım ve yöntemlerine ilişkin bilgilere yer vermektedir.

Demirel (2010) **Yabancı Dil Öğretimi** adlı kitabında yabancı dil öğretim yaklaşım, yöntem ve tekniklerini anlatmaktadır.

Dilbilgisi öğretimi üzerinde de hazırlanmış birçok yapıt ve araştırmalar bulunmaktadır;

Thornbury (1999) **How to Teach Grammar** yapıtında dilbilgisi öğretiminin nasıl gerçekleştirilmesi gerektiği konusunda öğreticilere yol göstermektedir.

Hinkel ve Fotos (2002)'un **New Perspectives on Grammar Teaching in Second Language Classrooms** adlı yapıtında yer alan Ellis (2002)'e ait *The Place of Grammar Instruction in the Second/Foreign Language Curriculum* adlı çalışma ikinci/yabancı dil öğretim sınıflarında dilbilgisi öğretiminin nasıl gerçekleştirilmesi gerektiği konusunda bilgiler içermektedir.

Cem (2005) **Dilbilgisi Öğretiminde Biçim-Anlam-Kullanım Üçlüsü: Ders Malzemesi Hazırlama ve Uygulama Önerisi** adlı makalesinde Larsen – Freeman tarafından oluşturulan üç boyutlu dilbilgisi öğretim modeli konusunda bilgiler

vermekte ve bu çerçevede yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılmak üzere ders gereçleri uygulamaktadır.

Belgisiz sıfat ve belgisiz adıllar üzerine dilbilimsel çalışma olarak çok sınırlı sayıda çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu konuda karşımıza çıkan tek çalışma da;

Karaağaç (2011) **Türkçe Dilbilgisi Yapıtlarında "Belgisiz Sıfat ve Adılların Tanıtımı Sorunsalı"** adlı çalışması ile III. Uluslararası Türkçenin Eğitimi – Öğretimi Kurultayı Bildirileri arasında yer almaktadır.

III. KURAMSAL ÇERÇEVE

3. 1. Dilbilgisi Nedir?

Dil öğretimi sürecinde dilbilgisi öğretiminin yeri uzun yıllar boyunca tartışma konusu olmuştur. Dilbilgisi öğretimi üzerindeki anlaşmazlık hâlâ birçok kuram ve kuramcılar arasında sürmektedir. Dil öğretimine yönelik yaklaşım ve yöntemler incelendiğinde her yaklaşım ve yöntemin farklı bakış açılarıyla dilbilgisini tanımladığı görülmektedir. Ancak bu tanımların içerik olarak çok farklılık göstermedikleri gözlemlenmiştir. Bu bölümde dilbilgisinin ne olduğuna yönelik tanımlara yer verilmektedir.

Dilbilgisi, öğretim çizelgesinde, sınıf içi araştırmaların merkezinde ve öğrenicilerin "Buradaki kural nedir?" sorusunun arkasında yatan kilit nokta olarak tanımlanabilir (Batstone, 2008: 3). Brown (2001: 362) dilbilgisini, bir tümce içindeki sözcüklerin ilişkisini ve geleneksel düzeni yöneten kurallar sistemi olarak tanımlamıştır.

Banguoğlu (2011: 18)[2] da dilbilgisini "Eski Yunanlılar ve Eski Hintlilerden beri insanlar doğru yazıp okumak amacı ile dillerinin bağlı olduğu kuralları tespit etmeye çalışmışlardır. Bu kuralların meydana getirdiği bilgi koluna gramer, dilbilgisi (grammaire) denmiştir" şeklinde açıklamıştır. Dilbilgisinin tarihine inerek tanımlayan Banguoğlu'nun yanı sıra Ediskun (2003: 65) dilbilgisini "bir dilin seslerini, kelime yapılarını, kelime anlamlarını, kelime kökenlerini, cümle kuruluşlarını ve bütün bunlarla ilgili kuralları inceleyen bilime dilbilgisi denir" biçiminde tanımlamıştır. Gencan (2007: 33)'a göre ise dilbilgisi "dillerin doğuş, gelişme, yapılış özellikleri… gibi türlü niteliklerini konu edinen; doğru, düzgün kullanış yollarını gösteren bilgilerin tümüdür". Uzun (2004: 16) da dilbilgisini "birbirleriyle etkileşim içinde bulunan ama ses, anlam, biçim, sözcük dizimi gibi farklı görünümlere ait kurallar sistemi" olarak tanımlamıştır.

[2] Banguoğlu'nun **Türkçenin Grameri** adlı yapıtının ilk basım yılı 1974 olmakla birlikte, çalışmada kullanılan yapıt 9. basım olarak 2011 yılında basılan kitap olduğundan dolayı gönderimi bu kaynağa yapılmıştır.

Thornbury (1999: 1) ise dilbilgisinin bir dildeki tümcelerin nasıl kurulduğunu yöneten kurallar olduğunu belirtmiştir. Geleneksel olarak dilbilgisi, tümcenin sözdizimi ve biçimbilimine ilişkin çalışmalar olarak görülür (Thornbury, 1999: 2, Batstone, 2008: 4) . Bu iki temel bileşen biçimbilim ve sözdizim, dildeki anlamın anlatımını netleştirmek ve geliştirmek için görev yapar ve dilbilgisel biçimleri tanımlamak için bize yardım ederler (Batstone, 2008: 4). Bir başka deyişle, dildeki dizisel ve dizimsel çalışmalardır (Thornbury, 1999: 2). Dizimsel ilişkiler dilin yatay ekseninde, konuşma zincirindeki göstergelerin bitişiklik ilkesiyle bir araya gelmesinden kaynaklanırken, dizisel ilişkiler ise düşey eksende yer alan, aynı işlevi yüklenen eşdeğer dil göstergeleri arasındaki değiştirimden kaynaklanır (Kıran ve Kıran, 2010: 126).

Erkman – Akerson (2008: 23–24)'un aktardığına göre Fromkin ve Rodman dilbilgisini şu şekilde ele almıştır:

> Bize göre, bir dili konuşanların o dil hakkında bildikleri her şey dilbilgisi kapsamında yer alır – sesbilgisi dediğimiz ses dizgesi; anlambilim dediğimiz anlamlar dizgesi; biçimbilim dediğimiz, sözcüklerin yapısını belirleyen dizge; ve tümcenin yapısını belirleyen sözdizim dizgesi. Ayrıca, tabii ki, sözcük dağarcığı, yani sözlük de dilbilgisine dahildir.

Dilbilgisinin yalnızca kurallardan oluşmadığını öne süren Fromkin ve Rodman, bu tanımlarıyla dilbilgisini diğer araştırmacılara göre daha geniş kapsamda ele alarak dilbilgisinin önemini bir kez daha ortaya koymuşlardır. Bu çalışmada dilbilgisi burada yapılan tanım bağlamında kullanılacaktır.

Yukarıdaki tanımlardan da görüldüğü üzere dilbilgisi genel olarak belirli bir dilde dilbilgisel tümceler üretmeye yarayan bilgi kümesi olarak tanımlanmaktadır.

Nasıl ki dilin altında yatan esas yapıyı araştırmadan tanımlamak olanaksız ise, bir dilin dilbilgisini etkili bir şekilde çizmeden öğrenmek de olanaksızdır (Batstone, 2008: 4). Bu nedenle yabancı dil olarak dilbilgisi öğretimine ve dil öğretim yaklaşımlarının dilbilgisi öğretimini nasıl ele aldıklarına bakmak yerinde olacaktır.

3.2. Dilbilgisi Öğretimi

Dilbilgisi öğretiminde, öğrenicinin hedef dilin yaşayan diline uygun bir şekilde yanlışsız, kolay ve hızlı iletişim kurmasına yardımcı bilgiler verilmektedir.

Ellis "The Place of Grammar Instruction in the Second / Foreign Language Curriculum" adlı çalışmasında son zamanlarda ikinci ve yabancı dil olarak İngilizce öğrenme ve edinme üzerine yapılmış olan çalışmalara değinmiştir. Ellis (2002: 15) ikinci dil öğrenicilerinin özellikle de yetişkinlerin dili doğal bir şekilde öğrenmek için yeterli olanakları olsa bile dilbilgisel edincin ileri düzeylerinde başarısız olduklarını belirtmiştir. Ellis (2002: 14)'e göre bunun aşağıdaki sebepleri de içine alan birçok sebebi bulunmaktadır:

1. *Yaş*: Öğreniciler bir kez "kritik dönem"i (dilbilgisi durumu için yaklaşık 15 yaş) geçtiklerinde, tüm dilbilgisel edincin edinimi artık olası değildir.
2. *İletişimsel yeterlilik*: Öğreniciler, hedef dil kurallarını edinmeden iletişimsel gereksinimlerini giderebilirler.
3. *Girdi için sınırlı olanaklar*: Araştırmalar, öğrenicilerin sınıfta maruz kaldığı dilsel çevrenin sınırlı olabildiğini göstermektedir.
4. *Olumsuz geri bildirim eksikliği*: Bazı dilbilgisel yapıların olumlu girdiden edinilemeyeceği söylenmektedir.

Dilbilgisel edincin edinilmesinde etkili olduğu savlanan bu etkenler, yabancı dil öğretiminde de göz önünde bulundurulmalıdır. Öğreticilerin, özellikle ileri düzeyde başarısızlık nedeni olarak karşılaşılan bu etkenlerin farkında olması ve bu etkenlere karşı önlemler alması başarılı bir dil öğretimini gerçekleştirmede önemli bir yol olarak görülebilir.

Ellis (2002: 18) dil eğitim çizelgelerinde dilbilgisinin yerini belirlemenin şu soruların yanıtlarının araştırılmasını içerdiğini belirtmiştir:

1. Öğrenicilerin genel ikinci dil gelişiminin hangi düzeyinde dilbilgisi öğretilmelidir?
2. Dilbilgisi ne yoğunlukla öğretilmelidir?
3. Dilbilgisi öğretimi anlam-odaklı yapılar içine katılabilir mi?

Ellis (2002: 18)'e göre ilk soru dilbilgisel yapıların genel zamanlamasını ilgilendirmektedir. İkinci soru ise dilbilgisel yapıların yoğun ya da bir zamana yayılması ile ilgiliyken; üçüncü soru bir ders çizelgesinde dilbilgisi ile iletişimsel yeti arasındaki önemli sorun ile ilgilidir.

Dilbilgisi öğretiminin amacı yalnızca dilin kurallarının öğretilmesi olmamalıdır. Bu kuralların öğrenicilere dinleme, konuşma, okuma, yazma temel dil becerilerini geliştirmesine destek olmalıdır. Çoban dilbilgisi öğretiminin amacını şu şekilde açıklamaktadır:

> Dilbilgisi öğretiminin amacı, öğrencilerin belli bir zaman diliminde dil gelişimini sağlamaları ve bunu iletişim ortamlarında kullanabilmelerini mümkün kılmaktır. Başarılı dil kullanımı, dil öğrenenlerin çeşitli dilbilgisi yapılarını edinebilmesi, çeşitli iletişim ortamlarında bunları kullanabilmesi ve karşısındakinin talep ettiği cevabı doğru olarak verebilmesi ile gerçekleşir" (Çoban, 2006; Temizkan, 2012: s. 131'deki alıntı).

Dilbilgisinin dilde iletişim kurabilmek için gerekli olduğunu savunan Çoban, dilbilgisi öğretiminin amacını da bu iletişimi kurabilmek olduğunu aktarmaktadır. Günay (2004: 214) da dil ile iletişim arasındaki bağı şu şekilde belirtmektedir: "… Dil, her bireyin ayrı ayrı kullanımı nedeniyle incelemeye konu olmaktadır ve dili tek bir nedenle kullanırız: Bilgi aktarımı yani iletişim için". Bu durumda insanlar dili iletişim kurmak için kullanmaktadırlar ve dili kullanabilmek için dilbilgisine gereksinim duymaktadırlar. Bu da dilbilgisi öğretiminin amacını oluşturmaktadır.

"Dilbilgisi Nedir?" başlığında yer verilen birçok araştırmacının yapmış olduğu dilbilgisi tanımlarında "iletişim" kavramının varlığı dikkat çekmektedir. Eğer dilbilgisi ile iletişim arasındaki bu ilişki sağlanmazsa dilbilgisi öğretimi öğrenicileri ezbere yönlendirir. Bu durumda da hedeflenen dil öğretimi gerçekleştirilemez.

Yabancı dil öğretimi sürecinde dilbilgisi öğretimine "ne zaman" başlanması gerektiği üzerine de birçok tartışma bulunmaktadır. Ellis (2002: 18) geleneksel yaklaşımların dilbilgisine yönelik bir yaklaşımı olan çok erken düzeylerde dilbilgisinin öğretilebileceğine değinmiştir. Ancak bu varsayımın, alışkanlık oluşumu içeren Davranışçı Öğrenme Kuramı'ndan türediğini belirten Ellis (2002: 18)'e göre başlangıç düzeyindeki öğrenicilere dilbilgisi öğretmemek için bazı sebepler vardır. Bunlardan ilki yabancı dil öğretiminde gerçekleştirilen yoğun pekiştirme çalışmalarının gösterdiği gibi, öğrenicilerin önemli dilbilgisel edinci edinmeleri için

dilbilgisi yapılarına gereksinimleri bulunmamalarıdır. Ellis (2002: 18) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: "Öğreniciler ikinci dilde etkileşmek için birçok olanak ile temel sözcük dizilişini ve göze çarpan çekimleri yardım olmadan edinebilirler". Bu durumda yabancı dil öğretiminde dilbilgisi öğretimini belirli bir noktaya kadar anadili edinim sürecinde olduğu gibi öğrenicinin ikinci dili duyup kullanmaları ile gerçekleşmektedir. Dilbilgisi öğretiminin başlangıç düzeyinde öğretilmemesi için ikinci sebep de yine anadili edinimindeki bir özelliği yansıtmasından kaynaklanmaktadır. Ellis (2002: 18)'e göre ikinci dil ediniminin erken dönemleri anadili ediniminin ilk dönemleri gibi doğal olarak dilbilgisidışıdır. Ellis (2002: 18-19) dil öğrenicilerinin öğeleri, sözcükler ya da kalıplaşmış düzenleri öğrenerek başladıklarını ve bunları bağlayarak, bağlamsal olarak anlam ileten dizi oluşturarak sıraladıklarını belirtmektedir.

Dilbilgisi öğretimi dil öğretiminin vazgeçilmez bir parçasıdır. Ancak tek başına değil, temel dil becerilerini destekleyici şekilde ve yalnızca kurallar bütünü olarak değil, iletişim boyutu ile iç içe verilmelidir. Yalnızca bir dilin kurallarını öğrenmek bir dili öğrenmek ve o dilde iletişim kurabilmek için yeterli değilse; bir dilin dilbilgisi kuralları öğretilmeden gerçekleştirilen hatalarla dolu bir iletişim de o dili öğrenmek için yeterli değildir. Bu iki kavram arasındaki denge sağlanmalı ve düzeylere uygun temel beceriler ile birlikte dilbilgisi öğretimi gerçekleştirilmelidir.

3.2.1. Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesine Göre Dilbilgisi Öğretimi

Diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi (AOÖÇ), Avrupa ülkelerinde dil öğretim programlarını, program yönergelerini, sınav ve ders kitapları vb. konulardaki çalışmaları yönlendirmek için ortak bir çerçeve sunmayı amaçlayan ve aynı zamanda yabancı dil öğrenicilerin gerçekleştireceği ilerlemenin, öğrenmenin her aşamasında ve yaşam boyu öğrenme temeliyle ölçülebilmesini sağlayan dil yeterlilik düzeylerini de tanımlayan bir rehberdir.

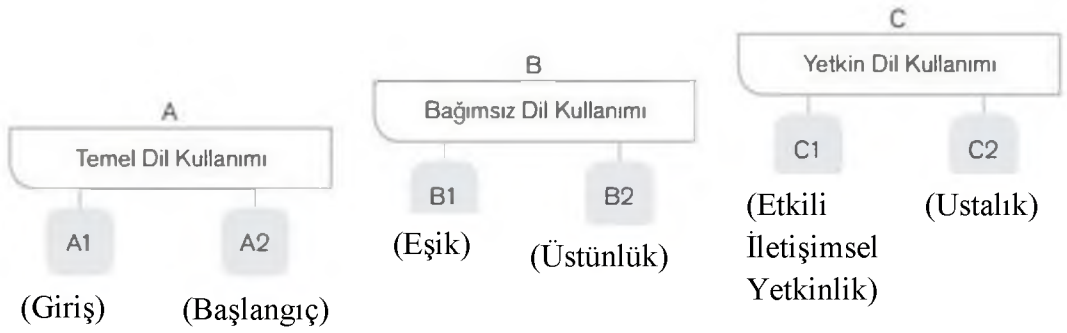
> Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi, dil öğrenenlerin, bu dilde bildirişimsel gereksinimlerini karşılamak için neler yapmaları ve öğrenmeleri gerektiğini, bildirişimsel açıdan başarılı olabilmeleri için hangi bilgi ve yeterliklerini geliştirmeleri gerektiğini kapsamlı olarak betimler. Bu tanımlamalar o dilin kültür boyutunu da kapsar. Öneriler Çerçevesi aynı zamanda, dil öğrenenin yaşam boyu ve öğrenim

sürecinin her basamağında elde ettiği kazanımın ölçülmesi için gerekli yeterlik düzeylerini de tanımlar (telc, 2013: 11).

AOÖÇ'de günümüzde dil öğretiminde neyin ne zaman öğretilmesi gerektiğini gösteren aşamalı yapısı ile eskiden beri uygulanan kur sisteminin daha geniş ve kapsamlı bir şekilde ele aldığı görülmektedir. Dil öğretiminde bu aşamalı yapıyı AOÖÇ ortak öneri düzeyleri olarak aşağıdaki şekildeki gibi belirlemiştir (telc, 2013: 30):

Şekil 1

AOÖÇ'ye Göre Ortak Öneri Düzeyleri

Şekil 1'de belirtildiği üzere AOÖÇ ortak öneri düzeylerini üç ana sınıfa ayırmaktadır: (A) Temel Dil Kullanımı, (B) Bağımsız Dil Kullanımı, (C) Yetkin Dil Kullanımı. Temel dil kullanımı düzeyi A1 ve A2 düzeylerini, bağımsız dil kullanımı B1 ve B2 düzeylerini, yetkin dil kullanımı ise C1 ve C2 düzeylerini içermektedir. B1 Düzeyi, yabancı bir ülkeyi ziyaret eden bir kişi için *Eşik Düzey*'in özelliklerine denk düşmektedir. Bu ortak öneri düzeylerinin özellikleri ise aşağıdaki tabloda olduğu gibi belirtilmektedir (telc, 2013: 31):

Tablo 1

AOÖÇ' ye Göre Ortak Öneri Düzeyleri Genel Basamaklar Kümesi

	ORTAK ÖNERİ DÜZEYLERİ	
Yetkin Dil Kullanımı	C2	Okuduğu ve duyduğu her şeyi zorluk çekmeden anlayabilir. Farklı yazılı ve sözlü kaynaklardan edindiği bilgileri özetleyebilir; gerekçe ve açıklamaları bağlantılı bir anlatımla dile getirebilir. Kendini anında, çok akıcı ve açıkça anlatabilir. Çözümü güç olan konularda da ince anlam farklılıklarını vurgulayabilir.
	C1	Geniş çapta, iddialı, uzun metinleri anlayabilir ve sezdirilen anlamları da kavrayabilir. Sık sık sözcük arama zorunluluğu duymadan kendini anında ve akıcı bir dille anlatabilir. Dili, toplumsal ve meslek yaşamında, eğitim ve öğretimde etkin ve esnek bir şekilde kullanabilir. Karmaşık konularda görüşlerini açık, düzenli ve ayrıntılı biçimde belirtebilir. Bu sırada çeşitli dilsel araçları uygun şekilde kullanarak metinleri birbirine bağlayabilir.
Bağımsız Dil Kullanımı	B2	Soyut ve somut konular içeren metinlerin içeriğini ana hatlarıyla kavrayabilir; kendi uzmanlık alanındaki tartışmaları da anlayabilir. Kendini o denli akıcı ve anında anlatabilir ki, anadili konuşucularıyla az çaba göstererek anlaşabilmesi olasıdır. Kendini geniş bir konu alanında belirgin ve ayrıntılı bir şekilde anlatabilir, güncel bir konuda görüşünü belirtebilir ve çeşitli olanakların olumlu ve olumsuz yönlerine değinebilir.
	B1	Anlaşılır ve ölçünlü bir dille konuşulduğunda, iş, okul, boş zaman etkinlikleri vb. gibi bilinen şeyler söz konusu olduğunda, konuşmanın ana hatlarını anlayabilir. Öğrenmekte olduğu dilin konuşulduğu ülkeye yaptığı yolculuklarda karşılaştığı çoğu zorlukların üstesinden gelebilir. Bilinen konularda ve ilgi duyduğu alanlarda kendini basit ve bağlantılı olarak anlatabilir. Deneyim ve olaylar hakkında bilgi verebilir; hayal, beklenti, amaç ve hedeflerini anlatabilir, tasarı ve görüşlerinin kısa gerekçelerini gösterir ya da bunlara açıklamalar getirebilir.
Temel Dil Kullanımı	A2	İlgi alanıyla ilgili tümceleri ve sıkça kullanılan anlatımları (örneğin, kişi ve aileyle ilgili bilgileri, alışveriş, iş, yakın çevre) anlayabilir. Bilinen alışılmış konularda, doğrudan doğruya bilgi alışverişi söz konusu olduğunda, alışılagelmiş, basit durumlarda kendini anlatabilir. Geçmişi, eğitimi, çevresi ve doğrudan gereksinimleriyle bağlantılı şeyleri basit dilsel araçlar yardımıyla anlatabilir.
		Kişisel ayrıntılar, günlük rutin, istek ve gereksinimler, bilgi sorma gibi somut gereksinimleri gidermek için kısa, günlük

Temel Dil Kullanımı		anlatımlar üretebilir. Temel tümce yapılarını kullanabilir, kendileriyle, yaptıklarıyla ve sahip olduklarıyla ilgili ezberlenmiş yapılar, sözcükler ve formüllerle iletişim kurabilir. Kestirilebilir yaşamsal durumları içeren ezberlenmiş kısa söz dağarcığına sahiptir; alışılmadık durumlarda sıkça iletişim bozuklukları ve yanlış anlamalar olur.
	A1	Somut ihtiyaçların karşılanmasını amaçlayan, bilinen günlük anlatımları ve oldukça basit tümceleri anlayıp kullanabilir. Kendini tanıtabilir, başkalarını tanıştırabilir. Başkalarına, kendileri hakkında (örneğin, nerede oturdukları, kimleri tanıdıkları ve nelere sahip oldukları) sorular yöneltebilir ve sorulan benzeri soruları yanıtlayabilir. Karşısındaki kişiler yavaş ve anlaşılır bir biçimde konuşuyor ve de yardımcı oluyorlarsa, onlarla basit yollardan anlaşabilir.

AOÖÇ'de yer verilen önemli bir nokta da yukarıda belirttiğimiz genel dil düzeylerine göre dilin bileşenlerinin öğretimidir. AOÖÇ'de dilbilimsel yeterlikler, *sözcüksel yeterlik, dilbilgisel yeterlik, anlambilgisel yeterlik* ve *sesbilimsel yeterlik* olarak sınıflandırılmaktadır. Çalışmamızın inceleme konusu **belgisiz adıllar** ve **belgisiz sıfatlar** bir sözcük ulamı olsalar da yapıları gereği birer dilbilgisi konusu olarak da ele alınmaktadırlar. Bu nedenle bu bölümde dilbilgisel yeterliğinin yanında sözcük dağarcığı yeterliğine AOÖÇ'de nasıl yer verildiğine bakmak yerinde olacaktır.

AOÖÇ'ye göre sözcük dağarcığı yeterliği sözcükler ve dilbilgisel unsurlardan oluşan bir dilin sözcük dağarcığı bilgisiyle bu bilgiyi kullanma becerisini kapsar. Sözcük dağarcığına ilişkin unsurlar, birçok sözcükten oluşan ve hatta bir bütün olarak öğrenilen ve kullanılan sabit kalıplar ve tek başına, bağımsız duran basit sözcüklerdir (telc, 2013: 111-112). Dilbilgisel öğeler ise, belli bir gruba ait sözcük çeşitlerindendir. AOÖÇ'de **belgisiz sıfat** ve **belgisiz adıllar** bu başlık altında incelenmiştir. AOÖÇ sözcük dağarcığı alanına ilişkin basamak kümelerini şu şekilde belirtmiştir:

Tablo 2

AOÖÇ'ye Göre Ortak Öneri Düzeylerinin Sözcük Dağarcığı Basamakları

	SÖZCÜK DAĞARCIĞI ALANI
C2	Çok zengin bir sözcük dağarcığına, deyimlere ve günlük anlatım biçemlerine sahiptir ve ince anlam farklılıklarını ayırt edebilir.
C1	Geniş bir sözcük dağarcığına hâkimdir ve bilmediği sözcükler yerine zorlanmadan başka bir sözcük kullanarak açığı kapatabilir; çok nadir sözcük arar ya da bilmediği bir şeyi kullanmaktan kaçınır. Deyimlere ve günlük anlatımlara iyice hâkimdir.
B2	Kendi uzmanlık alanından ve birçok genel alandan konulara ilişkin geniş bir sözcük dağarcığına sahiptir. Sık tekrarlamalar yapmamak için, değişik anlatımlara başvurabilir; ama buna rağmen sözcük dağarcığındaki eksiklikler duraklamaya ve başka tanımlamalar aramaya yol açabilir.
B1	Aile, hobi, ilgi alanı, iş, gezi, güncel olaylar gibi birçok kendi günlük hayatından konu hakkında, zaman zaman başka sözcüklerle anlatsa da, kendini anlatabilmek için yeterli genişlikte bir sözcük dağarcığına sahiptir.
A2	Alışılagelmiş durumlarda ve alışılmış konularda olağan günlük işleri halledebilmek için yeterli sözcük dağarcığına sahiptir.
	Temel bildirişim gereksinimleriyle başa çıkabilmek için yeterli sözcük dağarcığına sahiptir. Basit temel gereksinimlerini giderebilecek kadar yeterli sözcük dağarcığına sahiptir.
A1	Bazı somut durumlara ilişkin tek tük sözcük ve deyimlerden oluşan temel bir birikime sahiptir.

AOÖÇ, bildirişimsel dil yeterliğinin birçok bileşenden oluştuğunu belirtmektedir. Bunlar, *dilbilgisel yeterlikler, toplumdilbilgisel yeterlikler ve edimsel yeterlikler*dir (telc, 2013: 110). Bu bileşenlerin her birinin, bildirime dayalı bilgi, beceri ve yöntemsel bilgiyi kapsadığı varsayılmaktadır. "*Dilbilgisi yeterliği*, bir dilin dilbilgisi araçlarına ilişkin bilgi ve bunları kullanma yeteneği olarak tanımlanabilir" (telc, 2013: 21). AOÖÇ dilbilgisel yeterliğini, dilin dilbilgisel kaynaklarını bilme ve

kullanma olarak tanımlamakla birlikte yalnızca belli kalıpları ezberleyerek tekrarlama değil; kurallara uygun olarak doğru üretilmiş söz öbekleri ve tümcelerle anlama ve anlatma becerisi olarak ele almaktadır. AOÖÇ'de dilbilgisel doğruluğu betimleyen basamaklar bulunmaktadır. Bu basamaklar yukarıda verilen ortak öneri kümesi ile ilişkilendirilmelidir. Her dilin farklı yapısal özelliklere sahip olduğu ve dolayısıyla farklı dilbilgisi öğretimi gerektirdiği göz önüne alındığında dilbilgisel yapı için tüm dillere uygulanabilecek bir gelişim basamakları oluşturmak olası görülmemiştir. Aşağıdaki tabloda öğrenicilerden beklenen dilbilgisi yeterlilikleri belirtilmiştir (telc, 2013: 115):

Tablo 3

AOÖÇ'ye Göre Ortak Öneri Düzeylerinin Dilbilgisel Doğruluk Ölçütleri

	DİLBİLGİSEL DOĞRULUK
C2	Dikkatini konuşmanın önceden planlaması ya da dinleyicilerin tepkilerine yoğunlaşmak gibi başka alanlara vermek zorunda olsa bile, karmaşık dilsel araçları kullanırken dilbilgisi hâkimiyetini korur.
C1	Büyük ölçüde dilbilgisi kurallarına uyar; nadir olarak pek farkına varılmayan hatalar yapar.
B2	Dilbilgisi kurallarına iyice hakimdir; nadir olarak, sonradan düzeltilebilecek dil sürçmeleri ya da hatalar ve tümce yapısında eksiklikler olabilir.
	Dilbilgisi kurallarına iyice hâkimdir; yanlış anlaşılmaya neden olacak hatalar yapmaz.
B1	Alışılagelmiş durumlarda yeterli derecede doğru konuşarak anlaşabilir; anadilinin etkisi belirgin olsa da genelde dilbilgisi yapısına iyice hâkimdir.
	Genelde önceden tahmin edilebilecek durumlarda sık kullanılan kalıp sözleri ve deyimleri içeren bir dağarcığı, yeterli derecede doğru olarak kullanabilir.
A2	Bazı basit yapıları doğru olarak kullanabilir; ama eylemlerde zamanları karıştırsa ya da unutsa, özne eylem bağlantısını kurarken sistematik temel yanlışlar yapsa da genelde ne demek istediği anlaşılır.
A1	Birkaç basit dilbilgisi yapısını ve kalıp tümceleri kapsayan kısıtlı ezberlenmiş bir dağarcığa sahiptir.

Bu bölümde ele alınan AOÖÇ'nin dilbilgisi öğretimine yönelik saptanan ölçütlerde yabancı dil olarak dilbilgisi öğretiminin basitten karmaşığa doğru bir yol izlediği görülmekteyken, dilbilgisi yeterliği ile iletişim kurmanın, anlamanın ve anlatmanın vurgulandığı görülmektedir. Bu durumda dilbilgisi öğretiminin başarılı bir iletişim ortamı oluşturmak için temel olacağı savunulabilir.

Günümüzde ülkemizde de yaygınlaşarak AOÖÇ'ye uygun olarak gerçekleştirilen dil öğretim programlarının yanında ders gereçlerinin de AOÖÇ'de belirtilen ortak öneri düzeylerine göre hazırlandığı görülmektedir. Çalışmamızda incelenen yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan ders ve çalışma kitapları da bu basamaklar doğrultusunda hazırlanan kitaplar arasından seçilmektedir. Çalışmamız çerçevesinde seçilen yabancı dil olarak Türkçe öğretim setlerinde belgisiz sıfat ve adılların bu bölümde aktarılan AOÖÇ ölçütlerine uygun şekilde aktarılıp aktarılmadığına *Bulgular* bölümünde yer verilmektedir. Ancak bunun öncesinde dilbilgisi öğretiminin farklı yaklaşımlar çerçevesinde nasıl ele alındığını araştırmak, inceleme konumuz olan belgisiz sıfat ve adılların yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde nasıl en iyi biçimde aktarılabileceğini belirlemek adına yararlı olacaktır.

3.2.2. Dil Öğretim Yaklaşımlarına Göre Dilbilgisi Öğretimi

Dil öğretim yaklaşımları, öğretim sürecine odaklanan, bu süreçte yapılacak çalışmaları, geliştirilecek becerileri, kullanılacak yöntemleri, teknikleri ve etkinlikleri açıklayan yaklaşımlardır (Güneş, 2007: 27). Dünyamızda 1900'lü yıllardan günümüze kadar dil öğretimi alanında çeşitli yaklaşımlar uygulanmıştır (Güneş, 2011: 123). Dilbilgisi öğretimi de bu yaklaşımlara, dilbilgisi tanımlarına ve öğretim yaklaşımlarına göre zamanla değişiklik göstermiştir. Burada karşımıza çıkan iki yöntem bulunmaktadır. Bunlardan ilki *tümdengelimli yöntem*, kuralların sunumu ile başlar ve kuralların uygulandığı örnekler ile devam eder. İkincisi olan *tümevarımlı yöntem* ise kuralların çıkarıldığı örneklerle başlar (Thornbury, 1999: 29). Temel olarak dilbilgisi öğretimi bu iki yönteme dayanmaktadır. Davranışçı Yaklaşım gibi dil öğretim yaklaşım ve yöntemleri dilbilgisini kuralların ezberlenmesi olarak temel almış ve *tümdengelimli* şekilde öğretmekteyken; İletişimsel Yaklaşım gibi kuralların kalıplar şeklinde öğretilmesi yerine öğrendiklerini anlamaya ve kavramaya

yönlendiren dil öğretim yaklaşımları ve yöntemleri de dilbilgisini anlam ve işlevleriyle ele alıp *tümevarımlı* bir şekilde öğretmeyi uygun bulmuştur. Bilişsel Yaklaşım ise dilbilgisi öğretiminde hem *tümevarımlı* hem de *tümdengelimli yöntemi* kullanarak bir arayüz oluşturan yaklaşımlar arasındadır.

Çalışmanın bu bölümünde Davranışçı Yaklaşım, Bilişsel Yaklaşım, İletişimsel Yaklaşım ve Biçime Odaklı Yaklaşım hakkında bilgi verilmekte ve bu dil öğretim yaklaşımlarının dilbilgisi öğretimine bakış açıları açıklanmaktadır.

3.2.2.1. Davranışçı Dil Yaklaşım ve Dilbilgisi Öğretimi

Davranışçı Yaklaşım'da dil bir davranış olarak ele alınmakta, dilin diğer davranışlar gibi uyarıcı-tepki bağlamında çeşitli yineleme, taklit, ezber ve koşullandırma yoluyla öğretilebileceği savunulmaktadır (Güneş, 2011: 124). Eğitimde uzun yıllar etkili olan bu yaklaşım *edimsel koşullandırma* adı altında Skinner tarafından geliştirilmiştir. Skinner, sözel davranışın sözlü olmayan davranışları koşullandıran ve şekillendirenlerle aynı uyarıcı ve pekiştireçlerle koşullandırılıp pekiştirildiğini söylemiştir (Schunk, 2009; Onan, 2012: s.73'deki alıntı). Böylece dil, öğrenmede uyarıcı-tepki ve yineleme kavramlarının etkili olduğu öğrenilmiş bir davranış varsayılmaktadır.

Güneş (2007: 263-264)'in Skinner'dan aktardığına göre dilbilgisi, uyarı-tepki şeklinde davranışlarla öğretilir. Bu anlayışta dilbilgisi katı bir şekilde verilmiş ve dilin yapısı üzerine çok durulmuştur. Davranışçı Yaklaşım, dilbilgisi öğretiminde öğrenicilerin olumlu davranışlarını pekiştirmeyi, alışkanlıklar oluşturmayı hedeflemektedir (Güneş, 2007: 263-264). Bu yaklaşımda dilbilgisinin de birer davranış olarak geliştirilebileceği savunulmaktadır.

Davranışçı Yaklaşım'da gerçekleştirilen dilbilgisi öğretiminde dilin sahip olduğu kurallar, metinden bağımsız örneklerle öğretilmektedir. Çoğu zaman dilbilgisi kuralları ezberletilmiş olup öğretilen kurallarla anlama becerileri (dinleme – okuma) arasında ilgi kurulmamakta; dilbilgisi kuralları daha çok yazma ve konuşma becerileri ile ilişkilendirilmektedir (Güneş, 2007: 261). Dolayısıyla bu yaklaşımın dilbilgisi öğretimini, dilbilgisi yapılarının biçimsel özelliklerine odaklanmış olarak

ancak kullanımsal ve anlamsal özelliklerini göz ardı etmiş durumda gerçekleştirdiği söylenebilir.

Onan (2012: 73) bu yaklaşımla yapılan dilbilgisi öğretiminde, öğretici tarafından öncelikle ilgili konuya ilişkin kural ya da kuralların verildiğini, daha sonra verilen örneklerle kuralların pekiştirildiğini, ardından öğreticinin konuyla ilgili sorduğu soruların yanıtları ile öğrenimin gerçekleşip gerçekleşmediği hakkında bilgi sahibi olunduğunu belirtmiştir. Bu durumda, Davranışçı Yaklaşım'ın kuralların sunulmasından başlayıp kuralların yer verildiği örneklere doğru bir sıra izleyen tümdengelimli öğretim yöntemi kullandığı gözlemlenmektedir.

Sonuç olarak, okuma, yazma, dinleme ve konuşma olmak üzere dilin dört temel becerisini destelemek yerine kuralların öğretilmesine önem verdiği görülen Davranışçı Yaklaşım'ın, yaşayan dilin öğretimini arka plana atması nedeniyle başarısız olduğu düşünülebilir. Bu sonuç da yalnızca dilbilgisi kurallarının öğretilmesinin dil öğretiminin gerçekleşmesi demek olmadığını, öğretilen dilbilgisi yapılarının yanında yaşayan dil kullanımlarının da yer alması gerektiğini göstermektedir.

3.2.2.2. Bilişsel Dil Yaklaşımı ve Dilbilgisi Öğretimi

Bilişsel Yaklaşım, Davranışçı Yaklaşım'a karşı olarak öne sürülen bir yaklaşımdır. Davranışçı Yaklaşım'a göre insan beyni doğuştan boş bir levhaya benzetilmekte ve bu levhaya bilgiler uyarıcı, tepki ve pekiştirme yoluyla işlenmekte, çeşitli yinelemelerle dil öğrenilmekteyken; Bilişsel Yaklaşım'da beynimiz bilgisayara benzetilmekte ve öğrenme süreci bilgisayarın veri işleme süreci gibi açıklanmaktadır (Güneş, 2011: 133). Bilişsel Yaklaşım, Davranışçı Yaklaşım gibi çalışmalarını gözlemlenebilir insan davranışları üzerine değil; insan zihni üzerine gerçekleştirmiştir. Çünkü Bilişsel Yaklaşım'a göre dil de zihinsel bir etkinliktir (Sülüşoğlu, 2008: 51). Davranışçı Yaklaşım'a göre dil, bisiklet sürmek gibi sonradan öğrenilirken, Bilişsel Yaklaşım'da doğuştan gelen zihinsel beceriler ile zihinsel bazı süreçlerle edinilir. Demirel (2010: 45)'in aktardığına göre Chomsky Davranışçı Yaklaşım'a karşı çıkarak şu açıklamalarda bulunmuştur: "Dil öğrenimi bir alışkanlık ve koşullandırma sorunu değil yaratıcı bir süreçtir. Kişinin dışındaki tepkilerden çok

akılcı, zihinsel etkinliğini yansıtır". Dil öğrenimi, alışkanlık ve koşullandırma süreçleri ile açıklanabilecek kadar basit bir dizgeye sahip değildir. Ancak gerçekleşen zihinsel süreçler bu karmaşık dizgeyi açıklayabilmektedir.

Fotos (2001: 270) ikinci/yabancı dil öğrenimi bilişsel açıdan üç basamakta açıklandığını belirtir: *Girdi*, *bilgi işlemleme* ve *çıktı*. Girdi, yabancı dil öğrenimini şekillendiren, yabancı dil öğrenicilerinin karşılaştığı yeni dil verileridir (Sülüşoğlu, 2008: 51). Dil öğreniminin gerçekleşebilmesi için yeterli düzeyde hedef dil girdisi gerekmektedir. Bu girdiler yazılı ya da sözlü şekilde olabilir. Bu dil girdisinin de etkin bir biçimde işlenebilmesi için düzeye uygun girdi seçmek gerekmektedir. Bu sayede öğrenici verilen girdiye karşı farkındalık geliştirip veriyi işlemeye başlar (Özgen, 2008: 37). Ancak, bu verilerin zihinde işlemlenmesi bazı süreçleri gerektirmektedir. Yeni bilgilerin depolanarak eski bilgiler ile eşleşip eski bilgilere yeni anlamlar ve bağlamlar kazandırmasını içeren bu süreçleri Swain şöyle açıklamıştır:

> Bu süreçler verilerin depolanma aşamalarını ifade etmektedir. Uzun süreli belleğe ulaşıp kalıcı bir şekilde yerleşmeden önce, kısa süreli belleğe gelerek orada uzun süreli bellekte bulunan bilgilerle eşleşirler. Daha sonra da gerektiğinde geri çağrılıp kullanılmak üzere uzun süreli bellekte depo edilirler. İşlenip depo edilen bilgiler ise öğrenici tarafından fark edildiğinde alındıya dönüşürler. Bu işlemlenmiş ve depo edilmiş bilgilerin kullanılmasıyla da çıktı meydana gelir. Çıktının rolü, akıcılıktan çok dilbilgisel doğruluk üzerinedir" (Swain, 1998; Sülüşoğlu, 2008: s. 51-52'deki alıntı).

Özetle bu yaklaşım, öğrenicilerin yeterli düzeyde dil verisiyle karşılaşarak bu verileri zihninde işlemlemesi ve daha sonra bu bilgileri kullanarak çıktı oluşturması ile dil öğretiminin gerçekleştirilebileceğini savlamaktadır. Bu üç basamaktan birinin eksikliği durumunda başarılı bir dil öğreniminin gerçekleştirilemeyeceği düşünülmektedir.

Öğrenicilere girdi iki tür dilbilgisel girdi ile sağlanır: *Açık* ve/ya da *örtük* bilgi. Hinkel ve Fotos (2002: 6) *açık bilgi*yi, dilbilgisi kurallarının bilinçli bir şekilde öğrenilmesi ya da öğretim ile geliştirilen bilgiler olarak; *örtük bilgi*yi ise anlam odaklı iletişimsel beceriler ile geliştirilen, bir dili otomatik bir şekilde konuşma becerisi olarak tanımlamıştır. Hinkel ve Fotos (2002: 6)'un aktardığına göre Schmidt geçmişte bu iki bilgi sisteminin genellikle ayrım göstermekteyken son zamanlarda bağlantılı olduklarını ileri sürmüş ve öğrenicilerin biçimsel eğitim ile geliştirilen

belirli dilbilgisi özelliklerinin farkındalığı ya da bilinçliliği olan bir arayüz önermiştir. Hinkel ve Fotos bu iki bilgi sistemi arasındaki arayüzü şu şekilde açıklamıştır:

> Bir dil noktası açıkça anlaşıldığı zaman öğrenici buna bilinçlilik geliştirir ve bu bilgiyi bilinçsiz bir şekilde var olan dilsel bilgi sistemi ile karşılaştırır ve ikinci dilbilgisi ile fark ettiği bilgi arasındaki farklılıkları bağdaştırarak yeni hipotezler üretirler. Sonra kendi çıktılarında bu hipotezleri test ederler. Bu yolla örtük bilgi oluşur (Hinkel ve Fotos, 2002: 7).

Dil öğretiminin yeni bilgilerin depolanarak eski bilgiler ile bağlantı kurması ve böylece yeni anlamlar ve bağlar kazanılması ile gerçekleştiğini savunan Bilişsel Yaklaşım'da, dilbilgisel yapıların kullanımsal özellikleri göz ardı edilmiş ve dil öğreniminin gerçekleştiği girdi – bilgi işlemleme – çıktı basamaklarının yer alacağı iletişim ortamı göz önüne alınmamıştır. Sonuçta anlaşılır girdilere etkileşimde bulunmak için gereksinim duyulmaktadır. Yabancı dil öğretiminde dilbilgisi öğretimi sürecinde dilbilgisel biçimlerin öğrenilmesi kadar, dil öğrenim süreci sonucunda ortaya çıkan anlaşılır çıktıların kullanılacağı iletişim ortamı önem taşımaktadır.

3.2.2.3. İletişimsel Yaklaşım ve Dilbilgisi Öğretimi

1970'lerde gelişmeye başlayan İletişimsel Yaklaşım ile dilbilgisi yalnızca kural olmaktan çıkmış ve biçimin yanında anlam ve kullanım da önem kazanmıştır. Bir dilbilgisel canlanma yaşadığımızı Thornbury (1999: 24) iki etkili kuramsal kavramın oluşmasıyla vurgulamıştır: (1) Biçime odaklanma, (2) Bilinçlendirme.

Thornbury (1999: 24) her iki kavramın da edinim ve öğrenim ayrımını yapan Krashen'in çalışmasına ait olduğunu belirtmiştir. Hinkel ve Fotos (2002: 4) iletişimsel eğitbilimin üzerinde etki oluşturan Krashen'in 1970 ve 1980'lerdeki Monitör Modeli'ni şöyle anlatmıştır: "Onun dil edinim hipotezi, öğrenicilerin dinleme, konuşma, okuma gibi dil kullanımlarının birçok yönüyle karşılaştıkları zaman, gerçek etkileşim sürecinde doğal dil edinimi aracılığıyla başarılan, öğrenicinin dilsel edinci üzerinde döner." Thornbury (1999: 24)'nin aktardığına göre Krashen, dilbilgisi öğretiminin, yani dildeki yapılara odaklanmanın dil ediniminde hiç etkisi bulunmadığını, edinimin bilinçsiz bir süreç olduğunu ve tüm ihtiyaç

duyulan şeyin büyük ölçüde hedef dile ait anlaşılır girdilerle bu süreci tetiklemek olduğunu belirtmektedir.

Aynı zamanda Hinkel ve Fotos (2002: 5) da Krashen'in ikinci dil öğretim modeline göre ikinci dil ediniminde anlamlı etkinliklerin, dinleme, konuşma ve okuma şeklindeki "anlaşılır girdinin" eğlenceye dayandırılması gerektiğini belirtmiştir. O halde İletişimsel Yaklaşım'da öğrenicilerin hoşgörü ile karşılanıp düzeltme özelliğinin olmadığı doğruluktan çok akıcılığa önem verdiği görülmektedir.

İletişimsel Yaklaşım'a göre, Hymes'ın "İletişimsel yeti" kavramını geliştirmek dil öğretiminin hedefidir (Richards ve Rodgers, 2001: 159). Çünkü İletişimsel Yaklaşım için dil, iletişim içindir. Demirel (2010: 57) bu yaklaşıma göre dilbilgisi yetisinin iletişim yetisine ait yalnızca bir parçası olduğunu, diğer parçasının ise işlev bilgisi olduğunu belirtmiştir. Thornbury, dilbilgisi ve işlev arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklamıştır:

> 1970'li yıllarda dilbilgisi ve işlev arasındaki ilişki öğretmenler için önemli bir konu haline gelmiştir. Dil öğretimi gereçleri hazırlayanlar vurguyu, dilbilgisel yapıların kullanımdan bağımsız olarak, öğrenmekten uzaklaştırıp bir dildeki işlevine taşıma girişiminde bulunmuşlardır. Çünkü bir biçim birden çok işlevi yerine getirebilirken; aynı şekilde bir işlev de birçok farklı biçim tarafından anlatılabilir (Thornbury, 1999: 6-7).

Katı tutumları ile dilbilgisi öğretimini yalnızca biçimlerin kurallar şeklinde sunulmasıyla sınırlandıran Davranışçı Yaklaşım'ın tersine İletişimsel Yaklaşım'da dilin gerçek iletişimdeki işlevi kurallarla belirlenemez.

İletişimsel Yaklaşım'da biçimsel dilbilgisel yapılara yer verilmemekte, bunun yerine çokça hedef dilin biçim ve sözcüklerini içeren anlam-odaklı girdiler sunulmaktadır (Thornbury, 1999: 4). Bu süreçte, öğreniciler anadilini edinen bir çocuk gibi biçimleri ve sözcükleri doğal olarak öğrenmektedirler. İletişimsel Yaklaşım'da dil, yaşayan dilin kullanılması sürecinde doğal olarak öğrenilmektedir.

Yaklaşım ve yöntemler arasındaki farkların temelde doğruluk ve akıcılık anlaşmazlığından ortaya çıktığı görülmektedir. Yani hatasız dil kullanımı mı olmalıdır, yoksa akıcı bir dil kullanımı mı ikilemi doğruluk ve akıcılık anlaşmazlığının temelini oluşturmaktadır. İletişimsel Yaklaşım, akıcı dil kullanımının kazandırılmasını gerekli görmekte ve öğrenicilerin tıpkı anadili

öğrenicileri gibi dille karşı karşıya kalarak sezgisel olarak "doğruluğa" ulaşmalarını önermektedir. İkinci dil araştırmacıları, yöntembilimciler ve uygulayıcılar dilbilgisel edincin iletişim için gerekli olduğunu ve ikinci dilin yalnızca anlamlı girdiler ile karşı karşıya kalarak kazanılamayacağı yorumunu getirmektedirler (Hinkel ve Fotos, 2002: 5). Dil öğretiminde akıcılık kadar doğruluğun da önemli olduğu, dilbilgisel tümceler kurulmadan anlaşılır olunmayacağı için akıcı dil kullanımının ve iletişimin sağlanamayacağı düşünülebilir.

Demirel (2010: 49)'in aktardığına göre Widdowson, dil öğretiminde iletişim olayının ancak çeşitli ortam ve aşamalara göre tümcelerin uygun bir anlatıma dönüştürüldüğünde gerçekleşeceğini savunmaktadır. Tümcelerin kuruluşunda önemli olan kuralları bilmek, o dili öğrendim diyebilmenin yalnızca bir yönünü oluşturur ve bu yön tek başına bir değer taşımaz. Bu bilgi iletişim süreci içinde tümcelerin hangi anlamlara gelebileceğinin bilinmesiyle desteklenmelidir. Bu durumda dilbilgisi öğretimi kuralların öğretilmesinin yanında başka boyutlar da bulundurmaktadır.

İletişimsel Yaklaşım'da dilin anlaşılır girdiler aracılığıyla edinileceği düşüncesi merkeze alınarak çıktıya girdi kadar önem verilmediği görülmektedir. Ancak gerçek bir iletişimde dil kullanıcıları anlamaya ve anlaşılmaya gereksinim duyarlar; yani anlaşılabilir çıktı da başarılı bir iletişimde yer almak için gereklidir. Cem (2005: 9)'in de belirttiği gibi kullanılan yöntem ve yaklaşımlar ne olursa olsun dilbilgisinin göz ardı edilemeyeceği ortaya konmuştur. Akıcı iletişim kadar, iletişimde doğru tümceler kurmaya da gereksinim duyulmaktadır ve bu da dilbilgisi öğretimi ile olasıdır. İletişimsel Yaklaşım'daki bu eksikliklerin görülmesi üzerine iletişimsel dil öğretimi ile dilbilgisi öğretimini birleştirmek için yeni yaklaşım ve yöntemler arayışına gidilmiştir.

3.2.2.4. Biçime Odaklı Yaklaşım ve Dilbilgisi Öğretimi

Biçime Odaklı Yaklaşım, İletişimsel Yaklaşım'ın kısıtlamalarına değinmek ve dilbilgisi öğretimine yeni bir yaklaşım geliştirmek amacıyla biçimsel öğretim ile iletişimsel dil öğretiminin birleştirildiği yaklaşımdır. Long (1997: 5) biçime odaklılığı şu şekilde tanımlamıştır: "Biçime odaklılık, açık bir şekilde öğrenicilerin

dikkatini, odağı anlam ya da iletişim olan derslerde rastlantısal olarak ortaya çıkan dilsel öğelere (sözcükler, eşdizimlilik, dilbilgisel yapılar, kullanımsal modeller vb.) çekmektir". Batstone (2008: 42)'ın da belirttiği gibi öğrenicilerin dilbilgisi hakkında sahip olduğu bilgilerin amacı öğrenicilere bu bilgileri iletişim içinde kullanmalarını sağlamak ve bunun için dil hakkında tek başına bilgiden daha fazlasına gereksinim duyulmaktadır.

Biçime Odaklı Yaklaşım temelde öğrenici odaklıdır. Long (1997: 5) Biçime Odaklı Yaklaşım'ın öğrenicilerin denetimi altında olduğunu, öğrenici ne zaman iletişimde sorun yaşarsa o zaman ortaya çıktığını belirtmiştir. Long ve Peterson (1998: 22-23), bu yaklaşımın öğrenicilere dili doğal yollarla edinmeleri için anlaşılır girdi ve iletişim sağladığını ve buna ek olarak biçime odaklılığın sözlü iletişim sürecince belirli dilsel biçimlere dikkat etmelerini sağlayarak dilbilgisel yeterliliklerini geliştirdiğini belirtmektedir. Long ve Peterson (1998: 24) aynı zamanda öğrenicilerin "Japon ithalat ve ihracatı üzerine bir kütüphane araştırma projesi" hakkında sunum yaptığı bir sınıfta Biçime Odaklı Yaklaşım'ın nasıl işlediğine bir örnek sunmuştur. Buna göre İngilizce'de çoğul bildiren {–s} biçimbirimindeki hatalar yinelenerek, öğretici öğrenicilerin dikkatini sözcüklerin biçimlenişini doğru bir biçimde yazarak ve her sözcükte { –s} biçimbiriminin altını çizerek çekebilir. Buna ek olarak öğretici sözcükleri güçlü bir şekilde sesletebilir ya da öğrenicilerin sözcükleri doğru şekilde yinelemelerini sağlayabilir. Yabancılar için Türkçe dersinde aynı konunun öğretimini düşünürsek; öğrenicilerin "Türkiye'deki gezilecek yerler" üzerine bir araştırma yaptıklarını ve sunduklarını varsayalım. Bu derste öğretici, Türkçe çoğul bildiren { –lAr} biçimbiriminin kullanımındaki hataları yineleyerek, her çoğul sözcükte { –lAr } biçimbiriminin altını çizer ve bu şekilde öğrenicilerin dikkatini konu üzerine çekebilir. Bunun yanında çoğul sözcüklerde biçimbirimleri vurgulayarak sesletebilir ya da öğrenicilerin sözcükleri doğru şekilde sesletmelerini sağlayabilir. Böylece, öğreniciler en azından kendi hatalarını fark ederler ya da anlam odaklı öğretim süresince onları hemen düzeltirler.

Hinkel ve Fotos (2002: 5) İletişimsel Yaklaşım çizelgelerinin dilbilgisi öğretimini göz ardı ettiğini, sınıflarda basitleştirilmiş karma dil üretimine eğilime neden olduğunu ve olması gerekenden daha az "doğruluk" gösterdiği için yetersiz

bulunduğunu belirtmektedir. Dil kullanımının, dilbilgisel doğruluk da gerektirdiği, doğruluğun göz ardı edilmesi durumunda öğrenicilerin yanlış bilgileri kalıcı olarak öğrenmesine neden olabileceği gibi sorun yaratabileceği düşünülmektedir. Bu anlamda hem biçimsel izlencelere dayalı öğretim biçimlerini benimseyen yaklaşımları hem de anlam odaklı etkinliklerin yer aldığı İletişimsel Yaklaşım'ı kapsadığı söylenebilen Biçime Odaklı Yaklaşım'ın "akıcılık" ve "doğruluk" kavramlarının her ikisine de önem verdiği görülmektedir.

İletişimsel yeti en iyi iletişim kurarak, anlamlar oluşturarak başarılır ve dilbilgisi bu anlamları düzene koymanın bir yolu olabilir. Eğer böyleyse, öğreticiler özgün dil kullanımlarına yönlendirilebilirler. Leibniz'in de belirttiği gibi "bir dil alıştırma yaparak edinilir, dilbilgisi ile mükemmelleştirilir" (Hinkel ve Fotos, 2002: s. 25'deki alıntı). Bu anlamda dilbilgisi öğretimi kural bilgilerinin öğretilmesinden çok, kuralların nasıl kullanıldığını da öğretmek olarak düşünülebilir.

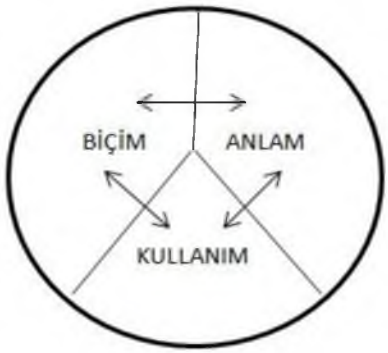
Cem dilbilgisi ile iletişim arasındaki ilişkiyi şu şekilde ortaya koymuştur:

> Dilbilgisel yapılar biçim ve kurallardan oluşsa da bu yapılar, iletişimde bir "anlam" ifade etmek için uygun bağlamlarda kullanılırlar. Yabancı dilde dilbilgisi öğretiminin amacı, dilbilgisi kurallarının gerek yaşama aktarılması yani, bu kuralların dilde bir anlam aktarmak için iletişim kurarken kullanılması olarak belirlersek "dilbilgisi" ve "iletişim" arasında bir köprü kurmak durumunda kalırız (Cem, 2005: 11).

Bu köprüyü Celce-Murcia ve Larsen-Freeman dilbilgisi tanımlarında şu şekilde kurmuşlardır: "Dilbilgisi yalnızca biçimlerin yığınından çok dilbilimcilerin (biçimbilimsel) sözdizim, anlam ve kullanım olarak adlandırdıkları üç boyutu içerir" (1999: 4). Dilbilgisinin yalnızca biçimlerin yığını olmadığından hareketle Larsen-Freeman (1991: 280) dilbilgisi öğretiminde biçimlerin, anlamın ve kullanımın birbiriyle bağlantılı olduğunu öne süren bir model oluşturmuştur:

Şekil 2

Larsen – Freeman (1991)'den Aktarılan Üç Boyutlu Dilbilgisi Modeli

Larsen –Freeman (1991)'den aktarılan ve herhangi bir dilbilgisel yapının üç boyutu olduğunu vurgulayan Şekil 1'de yer verilen modelde BİÇİM bölümü bir dilbilgisel yapının nasıl biçimlediğini, nasıl sesletildiğini, nasıl yazıldığını, dildeki diğer yapılarla nasıl etkileşimde olduğunu, ANLAM bölümü dilbilgisel yapının ne anlama geldiğini, KULLANIM bölümü ise dilbilgisel yapının hangi bağlam(lar)da kim(ler) tarafından nere(ler)de kullanıldığını ve bu bağlamlara yönelik önvarsayımları göstermektedir (Cem, 2005: 11). Bu durumda, bu modelde yer alan BİÇİM – ANLAM – KULLANIM bölümleri içinde yer alan konular şu biçimde tabloda özetlenebilir:

Tablo 4

BİÇİM-ANLAM-KULLANIM Bölümlerinin İçerdiği Konular

BİÇİM	ANLAM	KULLANIM
Biçimbilim	Anlambilim	Edimbilim
Sesbilgisi	Sözbilim	Sözceleme Kuramı
Sesbilim	Biçembilim	Bağlam
Yazım	-	-
Sözdizim	-	-

Şekil 1'deki bölümler arasındaki oklar, bütün bu modeli oluşturan bölümlerin birbirleriyle ilişkili olduğunu ve birbirinden ayrılmaz olduklarını ortaya koymaktadır. Bu açıdan, model yalnızca biçim odaklı ya da anlam odaklı dil öğretim

yaklaşımlarının tersine biçim ve anlamı birlikte ele alarak ve ek olarak kullanım boyutunu ekleyerek alana yeni bir bakış getirmiştir.

Modelin oluşturuluş biçimi bölümler arasındaki ilişkinin hiyerarşik bir ilişki olmadığını ve her üç bölümün dilbilgisi-iletişim bağlantısı içinde aynı derecede öneme sahip olduğunu göstermektedir. Bu görüşten yola çıkıldığında, yalnızca biçim öğretilmesi ile dilbilgisel kuralların bilinmesinden ileri gidilemeyeceği, bir dili bilmenin yalnızca dile ilişkin kuralları bilmek olmadığı ve dili öğrenebilmek için o dilde kullanılan biçimlerin farklı anlamları ve işlevleriyle öğrenilmesi gerektiği sonucuna varılabilir. Yabancı dil öğretiminde dilbilgisi öğretiminin bağlam olmaksızın birbiriyle ilgisiz tümceler ile değil; belirli bir iletişim ortamında bir bağlam içinde belirli işlevlerle ele alınmasının daha etkili olacağı düşünülebilir.

Bu çalışmada Larsen-Freeman (1991)' in biçim, anlam, kullanım bölümlerinden oluşan üç boyutlu dilbilgisi öğretim modeli temel alınmakta, bir sözcük türü olmasının yanında dilbilgisel yapı olarak da ele alınan ve çalışmamızın inceleme konusu olan belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar bu üç boyut çerçevesinde incelenmektedir. Bu nedenle belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar konularının bu boyutlar çerçevesinden incelenmeden önce Türkçedeki belgisiz sıfat ve adılları saptamak ve değerlendirmek amacıyla Türkçe dilbilgisi kitaplarında bu konunun nasıl ele alındığını incelemek yerinde olacaktır.

3.3. Belgisiz Sıfatlar

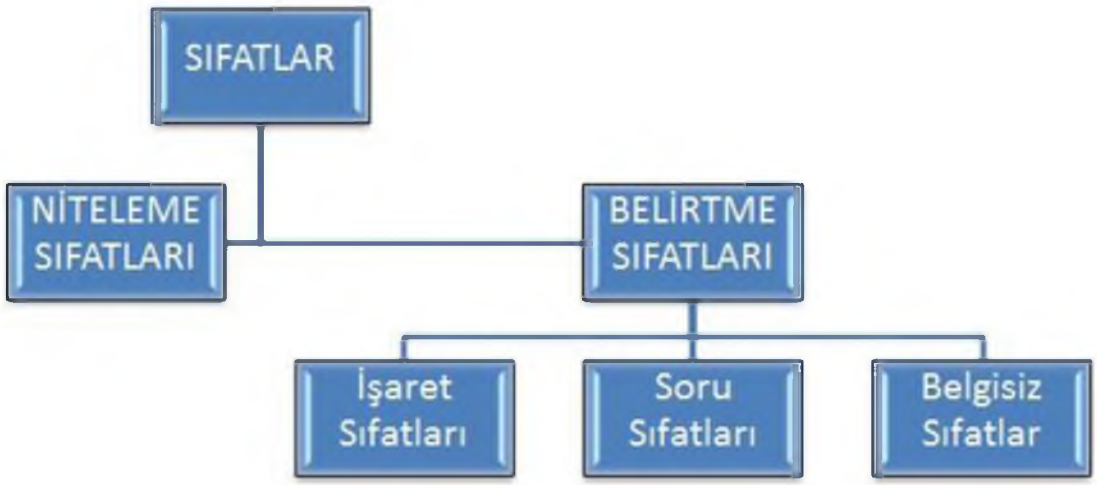
Bu çalışmanın hedefi, inceleme konusu olan belgisiz sıfatları ve belgisiz adılları Ulusal Türkçe Derlemi içinden en sık kullanılanları belirlemek; biçim, anlam ve kullanım boyutlarıyla açıklamak ve net görünümler ortaya koyarak yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sınıflarında bu konunun öğretimini kolaylaştırmaktır. Bu nedenle önce seçilmiş olan bu kavramların ne olduğu, nasıl tanımlandığı ve nasıl değerlendirildiği ele alınmaktadır. Bu bölümde belgisiz sıfatların ve adılların öğretiminde yararlanmak üzere, geleneksel ve/ya da dilbilimsel bakış açılarıyla hazırlanmış kaynaklar üzerinde yapılan değerlendirmelere yer verilmektedir.

3.3.1. Türkçe Dilbilgisi Kitaplarında Belgisiz Sıfatlar

En genel tanımıyla bir adı niteleyen sözcüklere *sıfat* denilmektedir. Sıfatlar niteleme sıfatları ve belirtme sıfatları olmak üzere iki biçimde sınıflandırılmaktadır. Belirtme sıfatları da kendi içinde (1) işaret sıfatları, (2) soru sıfatları, (3) belgisiz sıfatlar olmak üzere üç sınıfa ayrılmaktadır. Bu sınıflandırma aşağıdaki şekilde olduğu gibi gösterilebilir:

Şekil 2

Sıfatların Sınıflandırılması

Bu çalışmada belgisiz sıfatlar ve adıllar ele alınacağı için bu bölümde geleneksel ve dilbilimsel bakış açılarıyla **belgisiz sıfatların** nasıl değerlendirildiğine ve bu kavram altında hangi sözcüklerin belgisiz sıfat ulamı altında yer verildiğine bakılmaktadır.

Türkçe dilbilgisi kitaplarını inceleme sırasında, çalışma konumuz olan belgisiz sıfatların farklı adlandırılmaları ile karşılaşılmıştır. Bu farklı adlandırmaları aşağıdaki tabloda olduğu gibi verebiliriz:

Tablo 5

Belgisiz Sıfatların Alanyazında Adlandırılması

	Belgisiz Sıfat	Belirsizlik Sıfatları	Belirsiz Sıfatlar	Belgisiz Belirleyiciler
Göksel ve Kerslake				+
Banguoğlu			+	
Ediskun	+			
Ergin		+		
Gencan	+			
Kahraman	+	+		

Alanyazın taramamızda incelediğimiz dilbilgisi kitaplarında belgisiz sıfatların Ediskun (2003) ve Gencan (2007) tarafından **belgisiz sıfatlar** olarak adlandırıldığı saptanmıştır. Muharrem Ergin (2002)'in **belirsizlik sıfatları** terimini kullandığı görülmekteyken, Tahir Kahraman (2009) ise hem **belgisiz sıfatlar** hem de **belirsizlik sıfatları** terimlerini kullandığı görülmektedir. Bunlara ek olarak Banguoğlu (2011) da **belirsiz sıfatlar** olarak adlandırmaktayken, Göksel ve Kerslake (2005) kaynaklarında **belgisiz belirleyiciler** olarak adlandırmaktadırlar. Alanyazında kullanılan bu terimler arasından en çok tercih edilen terimin **belgisiz sıfatlar** olduğunun gözlemlenmesi sebebiyle, çalışmamızda **belgisiz sıfatlar** terimi temel alınmaktadır.

Banguoğlu (2011: 352)'na göre adları kabataslak, yetersizce belirten sıfatlara belirsiz sıfatlar diyoruz. Belirtme sıfatları ulamı altında yer alan belgisiz sıfatların oluşturduğu çelişkiye dikkat çeken Banguoğlu (2011: 353), bu çelişkiyi yetersiz belirtme olarak açıklamış ve çeşitli belgisiz sıfatlar ile cinsin kapsamının daraltılabileceğine değinmiştir.

Belgisiz sıfatları, "nesneleri belirsiz olarak bildiren sıfatlar" olarak tanımlayan Ergin (2002: 254) bu sıfatların, nesnelerin dış özelliklerini özellikle sayılarını, miktarlarını belirsiz olarak bildirdiğini öne sürmüştür. Ergin (2002: 254-257) belgisiz sıfatlar olarak şu sözcüklerin anlatımına yer vermiştir: *Bir (bir* gün*),*

bütün (bütün çocuklar*), başka (başka* yer*), bazı (bazı* geceler*), her (her* yer*), kimi (kimi* zaman*), çoğu (çoğu* zaman*), çok (çok* şey*), hiç (hiç* kimse*), falan (falan* adam*), filan (filan* yer*), falanca (falanca* gün*), filanca (filanca* saat*), az (az* iş*), fazla (fazla* işçi*).*

Ediskun (2003: 137) belgisiz sıfatları şu şekilde tanımlamıştır: "Belgisiz sıfatlar, varlıkları belirsiz olarak belirten sıfatlardır: *Bütün* okullar, *bazı* kimseler, *başka* ülkeler, *her* ağaç, *çok* para, *kimi* insan, *herhangi* bir, *hiçbir* öğretmen, *fazla* toz, *birtakım* kimseler… vb.". Belgisiz sıfatları varlıkların özellikle sayılarını, miktarlarını belirsiz olarak bildiren sıfatlar olduğunu belirten Ediskun, belgisiz sıfatların bazılarına ayrıntılı olarak yer vermiştir. Bunlardan ilki hem sayı sıfatı hem de belgisiz sıfat olarak kullanılmakta olan *bir*'dir. Bunun yanında ayrıntılı olarak yer verilen sıfatlar şunlardır: *Az – biraz, çok – birçok, birkaç, bütün, başka, bazı ya da kimi, nice – nice nice, çoğu, fazla, her, her bir, herhangi bir, hiçbir, yarı buçuk, yarım yamalak.*

Gencan (2007: 216) ise belgisiz sıfatları "varlıkları tam olarak değil de aşağı yukarı belirten sözcükler" olarak tanımlamıştır: *Birkaç* öğrenci, *bütün* insanlar, *bir* kimse, *her* çocuk, *başka* gün, *kimi* kez, *birçok*, *birtakım*, *herhangi bir*, *hiçbir*, *bazı*, *falan*, *yarı buçuk*. Gencan (2007: 216) belgisiz sıfatları biçimsel özelliklerine göre üç sınıfa ayırmıştır:

1. *Her, birkaç, hiçbir, her bir, herhangi bir, biraz*… sıfatlarının belirttiği adlar çoğul biçimde kullanılamaz: *Her* koyun kendi bacağından asılır. *Birkaç* gün sonra… *Hiç* kimse gelmedi… Daha önce geçmiş sözcüklere uymak için çoğul yapıldıkları da görülebilir: Lord Byron gibi, Victor Hugo gibi, Alfred de Musset gibi *her* kitap***lar***ı iki üç yılda bir kere üç yüz bin nüsha basılmakta olan…
2. *Bütün, birtakım*… belgisiz sıfatlarının tümlediği adlar çoğul olur: *Bütün* insan***lar***, *birtakım* kimse***ler***.
3. *Birçok, başka, öbür, bazı, fazla*… belgisiz sıfatlarının tümledikleri yerine göre tekil ya da çoğul olabilir.

Kahraman (2009: 86)'a göre ise adların belirsiz özelliklerini yansıtan sıfatlara belgisiz sıfat denir: *Birkaç* adam, *birtakım* insanlar, *herhangi bir* karpuz, *kimi* öğrenciler, *nice* yıllar… örneklerinde olduğu gibi". Gencan (2002: 216)'ın tersine Kahraman (2009: 87) da belgisiz sıfatları anlamsal özelliklerine göre sınıfa ayırmıştır. Bu sınıflandırmayı belgisiz sıfatların nicelik bildirme yönlerinin güçlü ve belirgin ya da zayıf olması açısından yapmıştır. Kahraman (2009: 87)'a göre nicelik bildirme yönleri güçlü ve belirgin olan belgisiz sıfatların belirttikleri adlar çoğul eki almazken (*az, biraz, birçok, bunca, çok, epey, epeyce, her, herhangi bir, hiçbir*…); nicelik bildirme yönleri zayıf olan belgisiz sıfatların belirttikleri adlar çoğul eki alabilirler (*aynı, başka, bazı, birtakım, bütün, çoğu, falan, filan, falanca, filanca, hiç, kimi, nice, nice nice, özge, türlü, yarı buçuk*…). Özellikle sözlü anlatımda, çokluğu abartma ve/ ya da pekiştirme amacıyla "*birçok, bunca, çok*" sıfatlarının belirttikleri adların çoğul eki alarak kullanıldığı gözlemlenmiştir (Kahraman, 2009: 87). Bu iki sınıflandırmanın dışında kalan *bir* sözcüğünün ise asıl sayı sıfatı olduğu, ancak kimi zaman "herhangi bir" anlamında kullanılarak önüne geldiği adın anlamına belirsizlik kattığı ve böylece belgisiz sıfat işlevi gördüğü belirtilmiştir. Buna ek olarak Kahraman (2009: 87) asıl sayı sıfatlarından ikisinin arka arkaya söylenerek bir adı belirtme görevinde kullanıldıkları zaman, belgisizlik bildirerek belgisiz sıfat sayıldığı ve *böyle*, *şöyle*, *öyle* sözcüklerinin de sıfat görevinde kullanıldıkları zaman belgisiz sıfat sayıldığını söylemiştir.

Belgisiz sıfatlara, belirleyiciler başlığı altında belgisiz belirleyiciler konusu içinde yer veren Göksel ve Kerslake (2005: 179) *bir* sözcüğünün ve aşağıda belirtilen içinde *bir* geçen sözcüklerde (biraz dışında), sondaki /r/ sesinin konuşma dilinde bir ünsüzden önce geliyorsa kaldırılabileceğini belirtmiştir: *Birkaç* (tane), *birtakım, birçok, biraz, bir miktar, bazı/kimi/bir kısım, bu kadar/şu kadar/o kadar, çok, çoğu, az, fazla, hiçbir, herhangi bir*. Göksel ve Kerslake (2005: 180) bazı niceleyicilerin ad öbeğinde çoğul işaretleyicisi ile kullanılamayacağını ancak bunların tersine *bazı* ve *kimi* belirleyicilerinin her zaman çoğul baş ad gerektirdiğini belirtmiştir. Bazı belgisiz belirleyicilerin biçimsel özelliklerinin yanında anlamsal özelliklerine de değinen Göksel ve Kerslake (2005: 180-181) *her*, *bütün*, *tüm* sözcüklerini geniş kapsamlı niceleyiciler; *aynı*, *öteki*, *öbür*, *diğer* sözcüklerini ise ayrılık ya da farklılık işaretleyicileri olduklarını anlamsal bir sınıflama içinde belirtmiştir. Göksel ve

Kerslake (2005: 186)'e göre normalde sıfatla birlikte kullanıldığında belgisiz belirleyiciler sıfattan önce gelmektedir, fakat *birkaç*, *birçok*, *bazı* ve *kimi* sözcükleri bazen sıfattan sonra gelebilmektedir: ***Birkaç*** kırık iskemle/ kırık ***birkaç*** iskemle.

Lewis (2000) **Turkish Grammar** adlı kitabında belgisiz sıfatları genel olarak bunlara 3. kişi eki getirilerek biçimlendirilen belgisiz adıllar ile birlikte "Adıllar" başlığı altında incelemektedir. Yalnızca *bir* sözcüğünü İngilizcedeki "a/an" belirsiz tanımlığın karşılığı olarak "Sıfatlar" başlığı altında ele almaktadır. Lewis aldığı ekler ile şu belgisiz sıfatlara yer vermektedir: *Bir, bazı, kimi, birtakım, her (her hangi, herhangi bir), çok, çoğu, birçok, az, biraz, birkaç, bütün, başka, diğer, öbür, aynı, tıpkı, falan, falanca, filan, filanca, insan, hiçbir.*

Hangi yazarların hangi belgisiz sıfatlara yer verdiğine bakacak olursak aşağıdaki gibi bir tablo oluşturabilir:

Tablo 6

İncelenen Türkçe Dilbilgisi Kitaplarında Yer Verilen Belgisiz Sıfatlar

	Levis (2000)	Ergin (2002)	Ediskun (2003)	Göksel ve Kerslake (2005)	Kahraman (2009)	Gencan (2007)	Banguoğlu (2011)
Aynı	X	-	-	X	X	-	-
Az	X	X	X	X	X	-	-
Başka	X	X	X	-	X	X	X
Bazı	X	X	X	X	X	X	X
Bir	X	X	X	X	X	X	X
Biraz	X	-	X	X	X	X	-
Birtakım	X	-	-	-	X	X	-
Birçok	X	-	X	X	X	X	X
Birkaç	X	-	X	X	X	X	X
Bir kısım	-	-	-	X	-	-	-
Bir miktar	-	-	-	X	-	-	-
Bu kadar	-	-	-	X	-	-	-
Bunca	-	-	-	-	X	-	-
Böyle	-	-	-	-	X	-	-
Bütün	X	X	X	X	X	X	X

Çoğu	-	X	X	X	X	-	X
Çok	X	X	X	X	X	-	-
Değme	-	-	-	-	-	-	X
Diğer	X	-	-	X	-	-	-
Ekseri	-	-	-	-	-	-	X
Epey	-	-	-	-	X	-	-
Epeyce	-	-	-	-	X	-	-
Falan	X	X	X	-	X	-	-
Falanca	X	X	X	-	X	X	-
Falanıncı	-	-	X	-	-	-	-
Falan filan	-	-	X	-	-	-	-
Fazla	-	X	X	X	-	X	-
Filan	X	X	X	-	X	-	-
Filanca	X	X	X	-	X	-	-
Filanıncı	-	-	X	-	-	-	-
Her	X	X	X	X	X	X	X
Her bir	-	-	X	-	-	X	-
Herhangi bir	-	-	X	X	X	X	-
Hiç	-	X	-	-	X	-	-
Hiçbir	-	-	X	X	X	X	X
Kimi	X	X	X	X	X	X	X
Nice	-	-	X	-	X	-	-
Nice nice	-	-	X	-	X	-	-
O kadar	-	-	-	X	-	-	-
Öbür	X	X	-	X	-	X	X
Öteki	-	-	-	X	-	-	-
Öyle	-	-	-	-	X	-	-
Özge	-	-	-	-	X	-	-
Şöyle	-	-	-	-	X	-	-
Şu kadar	-	-	-	X	-	-	-
Tıpkı	X	-	-	-	-	-	-
Tüm	-	-	-	X	-	-	-
Türlü	-	-	-	-	X	-	-

Yarı buçuk	-	-	X	-	X	X	-
Yarım yamalak	-	-	X	-	-	-	-

Bu bölümde incelenen geleneksel ve/ya da dilbilimsel bakış açısıyla hazırlanmış dilbilgisi kitaplarında çalışma konumuz olan belgisiz sıfatlar ele alınmış, bu kitaplarda belgisiz sıfatların nasıl tanımlandığına, hangi belgisiz sıfatlara yer verildiğine, belgisiz sıfatların hangi özelliklerinin belirtildiğine bakılmıştır. Bu bölümde yer verilen tüm kitaplarda geçen belgisiz sıfatlar ve örnekleri şu şekildedir:

- ***Aynı:*** ***Aynı*** odada birçok bilgisayar vardı.
- ***Az:*** ***Az*** su döker misin?
- ***Başka:*** ***Başka*** biri geldi mi?
- ***Bazı:*** ***Bazı*** insanlar çok bencil olabiliyor.
- ***Bir:*** ***Bir*** kitap düşmüş yere, onu yerden alır mısın?
- ***Biraz:*** ***Biraz*** zamanın varsa seninle konuşmak istiyorum.
- ***Birtakım:*** ***Birtakım*** görevler dışında bu işte başarılı olduğu söylenemez.
- ***Birçok:*** ***Birçok*** kişi bu yaramaz çocuğu gördüğü zaman şaşkınlığını gizleyemiyor.
- ***Birkaç:*** ***Birkaç*** arkadaşım dışında kimse arayıp doğum günümü kutlamadı.
- ***Bir kısım:*** ***Bir kısım*** yasaklar insanı kısıtlıyor.
- ***Bir miktar:*** ***Bir miktar*** tuz yemeğin tadına tat katar.
- ***Bu kadar:*** ***Bu kadar*** zaman sonra neden geri geldin?
- ***Bunca:*** ***Bunca*** emek boşa gitmemeli.
- ***Böyle:*** ***Böyle*** insanları gördükten sonra adalete güvenim kalmıyor.
- ***Bütün:*** ***Bütün*** çocuklar huzurlu bir aile ortamında büyümeyi hak ediyor.
- ***Çoğu:*** Salon o kadar kalabalıktı ki, ***çoğu*** kişi ayakta kaldı.
- ***Çok:*** ***Çok*** seneler geçti ama Engin hala değişmedi.
- ***Değme:*** ……
- ***Diğer:*** Ayşe tüm sırlarını Elif ile paylaşırdı. ***Diğer*** arkadaşlarına pek güvenmezdi.
- ***Ekseri:*** ……
- ***Epey:*** Sınav kağıdıma baktığımda ***epey*** yanlış yaptığımı gördüm.

- ***Epeyce:*** Son zamanlarda sokakta ***epeyce*** dilenci dolaşıyor.
- ***Falan:*** ***Falan*** evden çok gürültü gelmeye başladı bugünlerde.
- ***Falanca:*** ***Falanca*** kız ne yapmış?
- ***Falanıncı:*** Mavi panjurlu, beyaz boyalı ***falanıncı*** evin önünde oturdum dinleniyorum…
- ***Falan filan:*** Kediler, köpekler, kuşlar, ***falan filan*** hayvanlarla dolu bir cennet gibi.
- ***Fazla:*** Otelimizde kalan ***fazla*** turist var.
- ***Filan:*** ***Filan*** gömleği nereden aldın?
- ***Filanca:*** ***Filanca*** adamı gördün mü?
- ***Filanıncı:*** Yıkım kararı alınan ***filanıncı*** ev oldu mahallede.
- ***Her:*** ***Her*** gün yeni bir başlangıçtır.
- ***Her bir:*** ***Her bir*** insan yaşlandıkça yeni deneyimler kazanmaktadır.
- ***Herhangi bir:*** Çayı ***herhangi bir*** bardakta da koysan olur.
- ***Hiç:*** Evde ***hiç*** ekmek yok.
- ***Hiçbir:*** ***Hiçbir*** çiçek açmadan kesildi ağaçlar.
- ***Kimi:*** ***Kimi*** insanları affetmek gerçekten çok zor.
- ***Nice:*** Sevdiklerinle ***nice*** seneler dilerim.
- ***Nice nice:*** ***Nice nice*** sözler duydum hiçbiri seninkiler kadar etkilemedi beni.
- ***O kadar:*** ***O kadar*** meyveyi nereye sığdırmayı düşünüyorsun?
- ***Öbür:*** Koltuklar bu kapıdan sığmadıysa, ***öbür*** kapıdan geçirmeyi dener misin?
- ***Öteki:*** Bugün olmazsa ***öteki*** gün gelecektir.
- ***Öyle:*** ***Öyle*** günler gelecek ki beni arayacaksın.
- ***Özge:*** ***Özge*** insanlar arkamdan konuşurken, Gülçin hep doğrumu da yanlışımı da yüzüme söyledi.
- ***Şöyle:*** ***Şöyle*** akşamları özlememek olası değil.
- ***Şu kadar:*** ***Şu kadar*** ekmek neye yeter?
- ***Tıpkı:*** ……
- ***Tüm:*** ***Tüm*** ödevlerini bitirdikten sonra dışarıya arkadaşlarınla oynamaya çıkabilirsin.

- ***Türlü:*** ***Türlü*** yalanlarla beni kandırdı, oyaladı. Onu asla affedemem.
- ***Yarı buçuk:*** ***Yarı buçuk*** aklıyla beni dolandırmaya çalışıyor.
- ***Yarım yamalak:*** ***Yarım yamalak*** ödevi öğretmene vermek istemiyorum.

İncelenen kitaplarda burada sıralanan tüm sıfatların açıklamalarına yer verilmediği görülmüştür. Genel olarak belgisiz sıfatlara değindikten sonra incelenen dilbilgisi kitaplarında ayrıntılı olarak ele alınan belgisiz sıfatların özelliklerine nasıl yer verildiğine değinmek yerinde olacaktır.

Az – Biraz: Ergin (2002: 257) *az* sözcüğünü şu şekilde tanımlamıştır: "Bu zarf da nesneyi sayı bakımından belirten belirsizlik sıfatı olarak kullanılabilir: *az* (adam), *az* (iş), *az* (para) misallerinde olduğu gibi". Ediskun (2003: 140) ise *az* öğesini "alışılmış olan miktarın altında olmak üzere varlıkların miktarını belirsiz olarak gösterir" şeklinde tanımlamıştır. *Biraz* öğesinin ise *bir* ile *az* sıfatının bileşiği olduğunu ve alışılmış olan miktarın çok altında olmak üzere varlıkların miktarını belirsiz olarak gösterdiğini belirten Ediskun (2003: 140) *az* ve *biraz* öğelerinden sonra gelen adların çoğul biçimde olamayacağını söylemektedir.

Başka (~ Özge): Ediskun (2003: 141) *başka* sözcüğünü şu şekilde tanımlamıştır: "*Başka*, bilinen varlığa benzemeyen, bilinen varlıktan ayrı olan varlığı anlatır: *Başka* ev, *başka* insanlar, *başka* sesler… gibi". Ergin (2002: 255) de *başka* sözcüğünün nesnenin konuşulandan ayrı olduğunu anlattığını belirtmiştir. *Başka* belgisiz sıfatından sonra gelen adın çoğul olabileceğini belirten Ediskun (2003: 141) son zamanlarda bu sıfatın yerine *özge* sıfatının da kullanıldığını söylemiştir: "*Özge* bir büyü vardır dil pınarında" örneğinde olduğu gibi. Ergin (2002: 255) *özge* sözcüğünün Eski Anadolu Türkçesinde ve Azeri alanında *başka* sıfatının yerine kullanıldığını ve hala kullanılmakta olduğunu söylemiştir.

Bazı – Kimi: Varlıklar arasından seçme, ayırma yapan bir belgisiz sıfat (Ediskun, 2003: 141) olan *bazı* sözcüğünden sonra gelen adlar tekil ya da çoğul olabilmektedirler (Ergin, 2002: 255). Yabancı kökenli bir sözcük olan *bazı* sözcüğü ile aynı işlevde ve anlamda kullanılan Türkçe sözcük *kimi* öğesinin (Ergin, 2002: 256; Ediskun, 2003: 141) belgisiz sıfatının "kim" adılına belirtme işlevi olan {–I} biçimbiriminin kaynaşmasıyla ortaya çıktığı belirtilmektedir (Ergin, 2002: 256). İkisi

de tekil ve çoğul adları nitelendirmektedir: **Bazı** ya da **kimi** adam, **bazı** ya da **kimi** adamlar (Lewis, 2000: 74).

Bir: *Bir* sözcüğü eğer varlığın sayısını, yani bir tane olduğunu gösteriyorsa sayı sıfatıdır, ancak "herhangi bir" anlamına geliyorsa belgisiz sıfattır (Ediskun, 2003: 217); *bir* gün, *bir* kız, *bir* akşam… örneklerinde olduğu gibi. *Bir* sayı sıfatı olarak nesnenin tek olduğunu gösterdiği için kendisinden sonra gelen ad çoğul olamaz. Fakat belgisiz sıfat olunca, sayı belirtmediği için kendisinden sonra gelen ad çoğul da olabilir: *Bir* zamanlar, *bir* yerler, *bir* şeyler… gibi (Ergin, 2002: 255). Bu sözcüklerin çoğul biçimiyle kullanılması *bir* sözcüğünün sayı değil belirsizlik belirttiği içindir. Belgisiz sıfat olarak *bir* sözcüğünden sonra kullanılan adın çoğul olup olmamasını Ediskun, belgisizlik durumunun kesin olmasına ya da olmamasına bağlamıştır (2003: 137). Ediskun (2003: 137)'a göre belgisizlik kesin ise belgisizlik sıfatı olarak kullanılan *bir* sözcüğünden sonraki ad her zaman tekil olur; ancak kesin değilse sonraki ad çoğul olabilir: *Bir* zamanlar, *bir* şeyler… örneklerinde görüldüğü gibi. Gencan (2007: 217)'a göre aynı zamanda *bir* sözcüğü kimi adları abartma anlamı da kattığı görülmektedir: "*Bir* fırtına, *bir* sağanak, *bir* dolu!... Nereye sığınacağımızı bilemedik".

Bu üç görev ile karşımıza çıkan *bir* sözcüğünün sesletiminde de farklılıklar bulunmaktadır. "Herhangi bir" anlamında belgisiz sıfat olarak kullanıldığından *bir* sözcüğü vurgusuz olarak sesletilmekteyken; vurgulu bir biçimde sesletildiğinde sayı sıfatı olmaktadır ve kuvvetli belirtme vurgusuyla sesletildiği zaman da abartılı bir niteleme söz konusudur (Gencan, 2007: 217). Burada sözlü dilde parçalarüstü birimlerin anlam ayırt edici özelliğinin ortaya çıktığı görülmektedir.

Bunun yanında Göksel ve Kerslake (2005: 179) *bir* sözcüğünde ve içinde *bir* geçen diğer belgisizlerde (*biraz* hariç) konuşma dilinde eğer bir ünsüzden önce gelmekteyse sondaki /r/ sesinin kaldırılabileceğini belirtmektedir. O halde konuşma dilinin bir özelliği olarak karşımıza çıkan bu özellik içinde yer alan sözcükler şunlardır: *Bir (~bı), birkaç (~bikaç),birçok (~biçok), birtakım (~bitakım), bir miktar (~bi miktar), bir kısım (~bi kısım), herhangi bir (~herhangi bı), hiçbir (~hiçbi)…*

Bir ada bir belgisiz sıfattan başka sıfatlar da getirildiği zaman farklı sözcük diziliş seçenekleriyle de karşılaşabilmekteyiz: *Bir* büyük ev, büyük *bir* ev örneklerinde olduğu gibi. Bu iki ad öbeği arasında anlam ayrımı bulunup bulunmadığı konusunda farklı düşüncelere yer veren Ediskun (2003: 137-138) araştırmacıların yalnızca *bir* sözcüğü ile birlikte niteleme sıfatlarına yer verdiğine ancak belirtme sıfatları ile sayı sıfatlarının da incelenmesi gerektiğine dikkat çekmiştir: (1) Okula *bir* ikinci sınıf açıldı. (2) Okula ikinci *bir* sınıf açıldı. Örnekler de incelendiğinde bu iki tümce arasında anlam ayrılıkları olduğu görülmektedir. Bu tümcedeki anlam farkı yer değiştiren *bir* sözcüğünden kaynaklanmaktadır. İlk tümcede *ikinci sınıf* ad öbeğinin önüne geçen *bir* sözcüğünün **bir tek** anlamında asıl sayı sıfatı olarak kullanıldığı; *ikinci bir sınıf* öbeğinde ise araya giren *bir* sözcüğünün **herhangi bir** anlamında bir belgisiz sıfat olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu durumda birden fazla sıfatın yer aldığı ad öbeklerinde bu sıfatların dizilişi ve *bir* belgisiz sıfatının bu dizilişteki yeri tümcenin anlamını değiştirmekte ve bu açıdan önem taşımaktadır.

Birkaç: *Bir* ile *kaç* soru sıfatının bileşiği bir sözcük olan *birkaç* belgisiz sıfatı, varlıkların miktarını onu, on beşi geçmemek üzere belirsiz olarak gösterir: *Birkaç* kitap, *birkaç* insan… gibi. Bu belgisiz sıfattan sonra gelen adlar çoğul olamazlar (Ediskun, 2003: 140).

Birtakım: Her zaman çoğul adları nitelediği belirtilen *birtakım* sözcüğü sıfatlar ve adın arasına gelebilmektedir: *Birtakım* köylüler, küçük *birtakım* devletler (Lewis, 2000: 75)…

Bütün: Ediskun (2003: 140) *bütün* sözcüğünü "varlığın eksiksiz, tam, parçalanmamış olduğunu anlatır" şeklinde tanımlanmaktadır. Lewis (2000: 76) *bütün* sözcüğünün bir ad ya da sıfat olarak tekil adları nitelediğini belirtmektedir: Millet-in *bütün*-ü, ***bütün*** millet. Halk, ahali gibi topluluk adları dışındaki topluluk adlarıyla ya da başka adlarla kullanıldığı zaman, bu adların çoğul biçimde kullanılabileceğini de belirten Ediskun (2003: 140)'un *bütün* sözcüğünün gerektiği biçimsel özelliklere açıkça yer vermediği ve bu konuda bir belirsizlik söz konusu olduğu düşünülebilir: *Bütün* halk, *bütün* millet, *bütün* milletler, *bütün* çocuklar… gibi.

Çok: Aslında tek başına belirteç işlevi ile öne çıkan *çok* sözcüğü adlardan önce geldiğinde varlığın sayısını belirsiz olarak gösteriyorsa belgisiz sıfat görevini göstermektedir: *Çok* kimse, *çok* şey, *çok* ev… örneklerinde olduğu gibi. Bu belgisiz sıfat anlamsal açıdan zaten bir çoğul anlatım içerdiği için kendisinden sonra gelen ad tekil olmaktadır (Ergin, 2002: 256-257). Ancak belirttikleri ada aşırılık anlamı verilmek istendiği zaman, kendisinden sonraki adın çoğul olarak da kullanıldığı görülebilmektedir: *Çok* kanlar, *çok* kentler… örneklerinde olduğu gibi (Ediskun, 2003: 146).

Çoğu: Alışılmış miktarın üstünde olmak üzere varlıkların sayısını belirsiz olarak gösteren *çok* sıfatı gibidir, ancak *çok* sıfatından daha az kullanılmaktadır: *Çoğu* zaman, *çoğu* kimseler… gibi (Ediskun, 2003: 141). Ergin'e göre *çoğu* belgisiz sıfatı, *çok* belirteci ile belirtme işlevi bulunan {–I} biçimbiriminin kaynaşmasından oluşmaktadır (2002: 256).

Falan – Filan – Falan Filan – Falanca – Filanca – Falanıncı – Filanıncı: Ediskun (2003: 142)'a göre *falan*, *filan*, *falan filan*, *falanca* ve *filanca* belgisiz sıfatları, varlıkları yinelenmek istenmeyen genel ve belirsiz bir nitelikle belirtmektedir: *Falan* insan, *filan* çocuk, *falan filan* kimseler, *falanca* kitap, *filanca* ev … *Falanınca* ya da *filanıncı* sözcükleri ise varlıkların yinelenmek istenmeyen sıralarını genel ve belirsiz olarak gösterirler: *Falanıncı* kat, *filanıncı* sınıflar… gibi. Bu belgisiz sıfatların belirttikleri adlar yerine göre çoğul olabilmektedirler (Ediskun, 2003: 142).

Fazla: *Fazla* sözcüğü *az* sözcüğünün aksine varlıkların sayısını, alışılmış bulunan miktarın üstünde olmak üzere belirsiz olarak göstermektedir: *Fazla* para, *fazla* insan… gibi (Ediskun, 2003: 141). *Fazla* sözcüğünden sonra gelen ad genellikle çoğul biçimde olamamaktadır.

Her – Her bir – Herhangi bir: Ediskun (2003: 142) *her* belgisiz sıfatını "tekil bir varlığı genelleştirip çoğullaştıran bir sıfat" olarak tanımlamıştır: *Her* insan, *her* söz, *her* gün. Ergin (2002: 255)'e göre bu sıfattan sonra tekil ad kullanılmaktadır, çünkü bu belgisiz sıfat aynı türden birden fazla nesneyi anlattığı için o nesnelerin hepsini toptan değil, ayrı ayrı, teker teker belirtmektedir.

Her sıfatı bu şekilde teker teker olmak üzere aynı cinsten bütün nesneleri anlatmaktayken; o nesnelerden her birini belirtmek için *her* sözcüğünden sonra *bir* getirilerek *her bir* belgisiz sıfatı kullanılmaktadır: *Her bir* insan, *her bir* düşünce… gibi (Ergin, 2002: 255; Ediskun, 2003: 142). Dolayısıyla *her* belgisiz sıfatında olduğu gibi bu belgisiz sıfattan sonra da sözcüklerin tekil biçimlerde kullanıldığı düşünülebilir.

Herhangi bir belgisiz sıfatı da "varlıkların belli olmayan birini, rastgele birini anlatmak üzere kullanıldığını belirten Ediskun (2003: 142) bu sözcüğün *her*, *hangi* ve *bir* sözcüklerinin birleşiminden oluşan bir bileşik sıfat olduğunu belirtmiştir. Ergin (2002: 256) ise bu sözcüğün *her* ile *hangi bir* sözcüklerinin birleşiminden yapıldığını; bu nedenle *herhangi* sözcüğünün *bir* sözcüğü olmadan kullanılmasının yanlış olduğunu belirttiği görülmektedir.

Ergin'in bu açıklamalarına ters düşen bir duruma ise Ediskun (2003)'un **Türkçe Dilbilgisi** kitabında rastlanılmaktadır. Ediskun (2003: 137) belgisiz sıfat tanımında verdiği örnekler arasında vermiş olduğu "*herhangi* bir" örneğinde *herhangi* öğesini belgisiz sıfat olarak göstermektedir.

Hiç – Hiçbir: Ediskun (2003: 142)'a göre *hiç* sıfatı 'yok değerinde olan şey' demektir. Bu sözcüğün *bir* sıfatı ile birleşmesi ile de *hiçbir* belgisiz sıfatı oluşturulmuştur. *Hiçbir* belgisiz sıfatı da "bir tek şeyin bile yokluğunu anlatır" (Ediskun, 2003: 142). Bu belgisiz sıfatın özelliği bulunduğu tümceyi olumsuz tümce yapmasıdır: *Hiçbir* insan gör*me*mek, *hiçbir* ses duy*ma*mak… örneklerinde görüldüğü gibi.

Nice – Nice Nice: *Nice* ya da *nice nice*, varlıkların sayısını alışılmış bulunan miktarın üzerinde olmak üzere belirsiz olarak göstermektedir: *Nice* insan, *nice* yıllar, *nice nice* ocaklar… gibi. *Nice* ya da *nice nice* sıfatlarının belirttikleri adlar çoğul biçimde de kullanılabilmektedirler (Ediskun, 2003: 141).

Yarı Buçuk: Ediskun (2003: 143) *yarı buçuk* belgisiz sıfatını şu şekilde tanımlamaktadır: "*Yarı buçuk*, varlıkların değerini önemsiz ve pek az dereceye indiren bir bileşik belgisiz sıfattır: *Yarı buçuk* Arapça, *yarı buçuk* ustalık, *yarı buçuk*

futbol takımı… gibi". Bu sıfattan sonra gelen adların çoğul olarak kullanılamayacağı belirtilmektedir.

Yarım Yamalak: Ediskun (2003: 143)'a göre *yarım yamalak* varlıkların değerini kusurlu, eksik ve üstünkörü olduğunu gösteren bir bileşik belgisiz sıfattır: *Yarım yamalak* iş, *yarım yamalak* ödevler, *yarım yamalak* ders… gibi. Bu belgisiz sıfattan sonra gelen adlar çoğul biçimde de kullanılabilmektedirler.

Yukarıda ele alınan belgisiz sıfatlardan başka Ergin (2002: 257) *öbür* sıfatının da belirtme sıfatı durumunda olduğunu, bu sıfatın hem işaret hem de belgisiz sıfat anlatımı içerdiğini belirtmektedir.

Çalışmamızın bu bölümünde belgisiz sıfatlar ele alınmış, Türkçe dilbilgisi kitaplarında belgisiz sıfatların tanımına yer verilmiştir. Kitaplarda yer verilen belgisiz sıfatların hepsinin açıklanmadığı gözlemlenmiştir. Bunun üzerine incelenen kaynaklarda geçen tüm belgisiz sıfatlar listelenmiştir ve açıklaması yapılan belgisiz sıfatlar hakkında temel bilgilere değinilmiştir. Geleneksel ve/ya da dilbilimsel bakış açılarıyla hazırlanmış olan bu kitaplar içinde yer alan belgisiz sıfatlara dair bilgilerin kimilerinin biçimsel açıdan, kimilerinin ise anlamsal açıdan ele alındığı görülmüştür. Bazı belgisiz sıfatların tekil ad bazılarının çoğul ad gerektirmesi, bazılarının tümceyi olumsuzlaştırması gibi özelliklerin yabancı dil öğrenicileri açısından bu konunun karmaşık olarak algılanmasını sağlayabilir. Bu çalışmada belgisiz sıfatlar dildeki kullanım sıklıkları göz önüne alınarak Larsen-Freeman (1991) tarafından oluşturulan BİÇİM-ANLAM-KULLANIM bölümlerinden oluşan üç boyutlu dilbilgisi öğretim modelinden yararlanılarak tek tek incelenecektir.

3.4. Belgisiz Adıllar

Bir önceki başlıkta ilk araştırma konumuz olan **belgisiz sıfatlar** incelenmiş, öncelikle bu konu üzerindeki geleneksel ve dilbilimsel bakış açılarına yer verilmiştir. Bu başlık altında ise ikinci inceleme konumuz **belgisiz adılların** ilk olarak geleneksel ve dilbilimsel bakış açılarıyla nasıl değerlendirildiğine bakılmakta, Türkçe dilbilgisi kitaplarında hangi belgisiz adılların ne biçimde verildiği

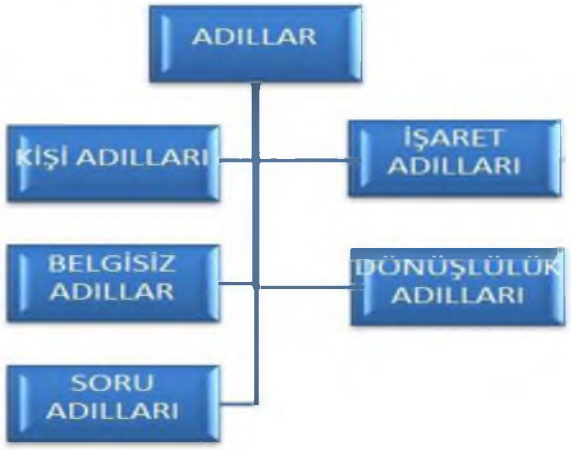
incelenmektedir.

3.4.1. Türkçe Dilbilgisi Kitaplarında Belgisiz Adıllar

En genel tanımıyla bir adın yerine kullanılan sözcüklere adıl denmektedir. Adıllar, ek durumundakiler (iyelik adılları ve ilgi adılları) dışında (1) kişi adılları, (2) işaret adılları, (3) belgisiz adıllar, (4) dönüşlülük adılları, (5) soru adılları olmak üzere beş ulamda sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandır aşağıdaki şekilde gösterilmektedir:

Şekil 4

Adılların Sınıflandırılması

Bu çalışmada belgisiz adıllar ele alındığı için bu bölümde geleneksel ve/ya da dilbilimsel bakış açılarıyla hazırlanmış Türkçe dilbilgisi kitaplarında **belgisiz adılların** nasıl değerlendirildiğine ve bu kavram altında hangi sözcüklerin belgisiz adıl ulamı altında yer aldığına bakılmaktadır.

Türkçe dilbilgisi kitaplarını inceleme sırasında, çalışma konumuz olan belgisiz adılların farklı adlandırılmaları ile karşılaşılmıştır. Bu adlandırmalar şu şekilde tablo içinde gösterilebilir:

Tablo 7

Belgisiz Adılların Alanyazında Adlandırılması

	Belgisiz Zamirler	Belgisiz Adıllar	Belirsiz Zamirler	Belirsizlik Adılları	Belirsizlik Zamirleri
Banguoğlu			+		
Ediskun	+				
Ergin					+
Gencan		+			
Kahraman		+		+	

Belgisiz adılları Ediskun (2003) **belgisiz zamirler**, Gencan (2007) ise **belgisiz adıllar** olarak adlandırmaktadır. Ergin (2002)'in **belirsizlik zamirleri** terimini kullandığı görülmekteyken, Kahraman (2009)'ın ise hem **belgisiz adıllar** hem de **belirsizlik adılları** terimlerini kullandığı görülmektedir. Bunlara ek olarak Banguoğlu (2011) da **belirsiz zamirler** olarak adlandırmaktadır. Alanyazında kullanılan bu terimler arasından en çok tercih edilen terimin **belgisiz adıllar** olduğunun gözlemlenmesi sebebiyle, çalışmamızda **belgisiz adıllar** terimi temel alınmaktadır.

Kahraman (2009: 97) belgisiz adılları şu şekilde tanımlamaktadır: "Niteliği ve niceliği belgisiz olan varlık ve kavramların adlarının yerini tutan adıllara belgisiz adıl denir". Kahraman (2009: 97)'a göre çağdaş Türkiye Türkçesindeki en çok kullanılan belgisiz adıllar şunlardır: *Başkası, bazısı, birbiri, birçoğu, biri (birisi), birkaçı, birtakımı, bütünü, çoğu, eşya, falan, falanca, filan, filanca, hepsi, her biri, herkes, hiç biri (hiç birisi), kimi (kimisi), kimse, kişi, nesne, öteberi, şey, tümü*.

Ediskun (2003: 166) ise belgisiz adılları, "hangi adların yerlerini tuttukları açıkça belli olmayan adıllar" olarak tanımlamış ve bu konu altında şu sözcüklere belgisiz adıl olarak yer vermiştir: *Herkes, kimse, biri, hepsi, birtakımı, başkası, bazısı, bazıları, her birimiz, her biri, birçoğu, kimisi, kimileri, birkaçı… Herkes* ve *kimse* adılları dışındaki belgisiz adılların hemen hepsinin, belgisiz sıfatların iyelik biçimbirimi almış biçimleri olduğuna değinen Ediskun (2003: 166) şu örnekleri

vererek duruma açıklık getirmiştir: *Bazı* elmalar (bazı: belgisiz sıfat) – elmaların ***bazısı*** (bazısı: belgisiz adıl), *her bir* çocuk (her bir: belgisiz sıfat) – çocukların ***her biri*** (her biri: belgisiz adıl).

Gencan (2007: 310) da belgisiz adılların çoğunun belgisiz sıfat olduğuna değinmiştir ve aradaki ayrımı şu şekilde belirtmiştir:

1. Belgisiz sıfatlar, adları tamlar: *Başka* insanlar, *birkaç* kişi…
2. Belgisiz sıfatlarla kurulmuş takımlardan adlar düşünce "*Başkalarına* yardım borcumuzdur / *Birkaçı* içeri girdi / *Öbürleri* de içeri girsin" tümcelerinde olduğu gibi belgisiz adıl olur.

Kahraman (2009: 97) anlatım içinde 1. kişi, 2. kişi ve 3. kişi iyelik biçimbirimlerini almış belgisiz sıfatların da belgisiz adıl sayıldığını belirtmiştir: *Birimiz, çoğumuz, hepiniz, başkaları.*

Lewis (2000: 74-78) de **Turkish Grammar** adlı yapıtında "Adıllar" başlığı altında önce belgisiz sıfatlara ardından da bunlara iyelik biçimbirimi eklenerek oluşturulmuş belgisiz adıllara yer vermiştir: *Biri, birisi, bazısı, kimisi, birtakımı, hepsi* (hep – i –si), *çoğu, birçoğu, birazı, birkaçı, başkası, öbürü, aynısı, tıpkısı.*

"Pazardan *şunu bunu* aldık" – "Biz *şunun bunun* sözlerine bakmayız" tümcelerindeki *şunun bunun* işaret adıllarının belirsiz bir şey ya da kişi yerini tuttukları için belgisiz adıl olarak kabul edilebileceğini savlayan Ediskun (2003: 167) küçültme ve çoğul biçimbirimi almış olan *kimsecik, kimsecikler* ve *kimseler* sözcüklerinin de "bir tek kimse bile", "hiçbir kişi" anlamını verdiklerini belirtmiştir: "*Kimseler* gelmez benim feryâd-ı âteşbârıma" örneğinde görüldüğü gibi.

Kahraman (2009: 97)'a göre "*böylesi, şöylesi, öylesi, böyleleri, şöyleleri, öyleleri*" sözcükleri, gösterme adıllarınınkine benzer işlevler görmekle birlikte, gösterme adılları gibi yer belirtmedikleri ve yoğun birer belgisizlik anlamı içerdikleri için belgisiz adıl ulamı altına girmeye daha elverişlidir.

Ediskun (2003: 167)'a göre *öteberi* sözcüğü yer kavramından; *öteki beriki* sözcüğü de uzak ya da yakın, bir yere bağlı kişiler kavramından uzaklaşmış bir belgisiz adıldır: Bakkaldan *öteberi* aldım. Ben *öteki berikinin* sözüne bakmam.

Türkçede *falan*, *filan* sözcükleri ve bunların *falanca* ve *filanca* biçimleri belgisiz sıfat oldukları gibi tek başlarına tam bir belgisiz adıl olarak da kullanılmaktadır (Ergin, 2002: 279). *Falan*, *filan* sözcüklerinin yanında, bu iki sözcüğün birlikte kullanılmasıyla oluşturulan *falan filan* söz öbeği de belgisiz adıl olarak kullanılmaktadır (Lewis, 2000: 77; Ediskun, 2003: 167). Lewis (2000: 77) bunlara ek olarak *falan festekiz* ve *falan feşmekan* söz öbeklerinin de benzer anlamda kullanıldığını belirtmektedir.

Ediskun (2003: 167) belgisiz adılların kimisinin belirtilen olunca belirtenin {–(n)In} biçimbirimi yerine {–DAn} biçimbirimini de alabildiğini belirtmiştir: Elmaların (elmalar**dan**) bazısı, çocukların (çocuklar**dan**) her biri.

Şey sözcüğü de akla gelmeyen varlık adlarının yerini tutan bir belgisiz adıldır (Ediskun, 2003: 167). Ergin (2002: 279), *şey* sözcüğüne bazen iyelik biçimbiriminin getirilerek *şeyi* ve *şeyisi* sözcüklerinin de belgisiz adıl olarak kullanıldığına yer vermiştir. Banguoğlu (2011: 368) ise *kişi, kimse, adam, insan* gibi bazı adların da belgisiz adıl olarak kullanılabileceğine değinmiştir: *Kişi* sözünü tutmalı / *Kimse* ondan bir şey beklemez / *İnsan* haber gönderir / *Adam* arkadaşını yolda bırakır mı… örneklerinde görüldüğü gibi.

Bunlardan başka "falan" anlamını adlardan yakıştırma yoluyla türemiş "ev *mev*, ağaç *mağaç*" gibi yinelemelerdeki ikinci sözcüklerin de belirsiz temsil ettiği göz önüne alınırsa, belgisiz olarak kabul edilebileceği savunulmaktadır (Engin, 2002: 279; Gencan, 2007: 311). Gencan (2007: 211)'ın adlardan yakıştırma yoluyla türemiş olan "yakıştıma söy" olarak adlandırdığı bu yapılar, adların başlarındaki ünsüzleri /m/ sesine çevirerek, ünlü ile başlayan sözcüklere /m/ sesini ekleyerek üretilmektedir. Bu yapılar hem niteleme sıfatlarında hem de eylemlerde oluşturulabilmektedir: Çirkin *mirkin*, yuvarlak *muvarlak*, çocuk düşüp *müşmesin* örneklerindeki gibi. Bunun yanında bu yapıların /m/ ses ile başlayan sözcüklerde oluşturulamadığı görülmektedir: *masa masa.

Ergin (2002: 279) bunların yanında {–ki} sıfat ve adıl biçimbiriminin eklenerek üretilen *öte**ki**, beri**ki**, alttа**ki**, dağda**ki**, benim**ki**, senin**ki*** gibi sözcüklerin de belgisiz adıllar ulamı altında yer alabileceğini savunmuştur. Kahraman (2009: 98) ise

Ergin (2002: 279)'in belirttiği bu sözcüklerden *beriki* ve *öteki* sözcüklerinin belgisiz adıl sayılabileceğini savlamıştır. Geriye kalan sözcüklerin ise iki değişik özellik gösterdiğini belirten Kahraman (2009: 98), *alttaki, dağdaki, deminki* sözcüklerinin {–ki} biçimbirimiyle türetilmiş bir sıfat olduğunu ve sıfat görevi dışında bir görevde kullanıldığında niteledikleri adların düşüp, onların anlamlarını kapsamış birer ad olduğunu belirtmiştir.

Hangi yazarların hangi belgisiz sıfatlara yer verdiğine bakacak olursak şu şekilde bir tablo oluşturabilir:

Tablo 8

İncelenen Türkçe Dilbilgisi Kitaplarında Yer Verilen Belgisiz Adıllar

	Levis (2000)	Ergin (2002)	Ediskun (2003)	Kahraman (2009)	Gencan (2007)	Banguoğlu (2010)
Aynısı	X	-	-	-	-	-
Başkası	X	X	X	X	-	X
Bazısı	X	X	X	X	X	X
Beriki	-	X	X	-	-	X
Birazı	X	-	-	-	-	-
Birbiri	X	-	-	X	-	-
Birçoğu	X	X	X	X	X	X
Biri	X	X	X	X	X	X
Birisi	X	X	-	X	-	-
Birkaçı	X	X	X	X	X	X
Birtakımı	X	-	X	X	X	X
Böylesi	-	-	X	X	-	-
Bütünü	-	-	-	X	-	-
Çoğu	X	-	-	X	-	-
Eşya	X	-	-	-	-	-
Falan	X	X	X	X	X	-
Falan filan	X	-	X	-	-	-
Falan festekiz	X	-	-	-	-	-
Falan feşmekan	X	-	-	-	-	-

Falanca	X	X	-	X	-	-
Filan	X	X	X	X	X	-
Filanca	X	X	-	X	-	-
Hepsi	X	X	X	X	X	X
Her biri	X	X	X	X	-	-
Herkes	X	X	X	X	X	-
Hiç	X	-	-	-	-	-
Hiçbiri	-	X	X	X	-	X
Hiçbirisi	-	-	-	X	-	-
İnsan	X	-	-	-	-	-
Kimi	-	X	-	X	X	X
Kimisi	X	X	X	X	X	X
Kimse	X	X	X	X	X	-
Kimsecik	X	-	X	-	-	-
Kişi	-	-	-	X	-	-
Nesne	-	-	-	X	X	-
Öbürü	X	-	-	-	X	X
Öteberi	-	-	X	X	X	-
Öteki	-	X	X	-	-	-
Öylesi	-	-	X	X	X	-
Şey	X	X	X	X	-	-
Şeyi	-	X	-	-	-	-
Şeyisi	-	X	-	-	-	-
Şöylesi	-	-	X	X	-	-
Şunu bunu	-	-	X	-	-	-
Şunun bunun	-	-	X	-	-	-
Tıpkısı	X	-	-	-	-	-
Tümü	-	-	-	X	-	-

Çalışmamızın bu bölümünde incelenen geleneksel ve /ya da dilbilimsel bakış açısıyla hazırlanmış dilbilgisi kitaplarında çalışma konumuz olan belgisiz adıllar ele alınmış, bu kitaplarda belgisiz adılların nasıl tanımlandığına, hangi belgisiz adıllara

yer verildiğine, belgisiz adılların hangi özelliklerinin belirtildiğine bakılmıştır. Bu bölümde yer verilen tüm kitaplarda geçen belgisiz adıllar ve örnekleri şu şekildedir:

- ***Aynısı:*** Senin kitabının ***aynısını*** aşağıdaki kitapçıda gördüm.
- ***Başkası:*** Ayşe'den ***başkası*** giremez o odaya.
- ***Bazısı:*** Burada yazılan kitapların ***bazısı*** eksik.
- ***Beriki:*** O dergiyi istemiyorum. ***Berikini*** uzatır mısın?
- ***Birazı:*** Bu tabak çok dolu. ***Birazını*** boşaltır mısın?
- ***Birbiri:*** Ayşe ve Kerem ***birbirini*** seviyorlar.
- ***Birçoğu:*** Televizyon kanallarının ***birçoğu*** gereksiz yayınlarla dolu.
- ***Biri:*** Sen yokken, ***biri*** geldi ve seni sordu.
- ***Birisi:*** Kapıda ***birisi*** seni bekliyor.
- ***Birkaçı:*** Sınav çok zordu. Soruların ***birkaçını*** yanıtlayamadım.
- ***Birtakımı:*** Yapılacak çok şey var. ***Birtakımı*** ufak tefek olsa da epey zamanımı alır.
- ***Böylesi:*** Bu yaşıma kadar çok güzel kız gördüm ama ***böylesini*** görmedim.
- ***Bütünü:*** Sorunların ***bütünü*** Esra'nın sorumsuzluğundan kaynaklanıyor.
- ***Çoğu:*** Bankada çok kişi sırada bekliyordu. ***Çoğu*** fatura ödemek için gelmişti.
- ***Eşya:*** Buradaki ***eşyalar*** arasında hangileri sana ait?
- ***Falan:*** Ayşe, Fatma, Ali ***falan*** seni sorarlarsa ne diyeyim?
- ***Filan:*** Annen ***filan*** seni aradı.
- ***Falan filan:*** Toplantıda çok eksiklikler vardı. Ses düzeni çok kötüydü, sunucu çok başarısızdı, zamanlamalar iyi ayarlanmamıştı ***falan filan***…
- ***Falan festekiz:*** Arkadaşım ile görüşemediğimiz zamanda çok konuşulacak şey birikti. Murat ile ayrıldık, okuldan mezun oldum, iş buldum ***falan festekiz***…
- ***Falan feşmekan:*** Sevgi Hanım'dan diyet önerileri. Bol su için, spor yapın, öğün atlamayın ***falan feşmekan***…
- ***Falanca:*** ***Falanca*** geldi bugün seni sordu.
- ***Filanca:*** Sevim'in kızı Hayriye ***filancayla*** görülmüş.

- ***Hepsi:*** Bugün bir fotoğraf sergisine katıldım. Çok güzel fotoğraflar sergileniyordu. Fotoğrafların ***hepsi*** harikaydı.
- ***Her biri:*** Bu kitapların ***her biri*** çok güzel ve özeldi.
- ***Herkes:*** ***Herkes*** buradaysa toplantıyı başlatıyorum.
- ***Hiç:*** Ne vardı aklımda? ***Hiç***.
- ***Hiçbiri:*** Bu kızlardan ***hiçbiri*** onun kadar güzel değildi.
- ***Hiçbirisi:*** ***Hiçbirisi*** beni onun kadar sevmedi.
- ***İnsan:*** ***İnsan*** bir kez yalan söylemesin, mutlaka devamı geliyor.
- ***Kimi:*** Çok insan tanıdım. ***Kimi*** doğru düzgün, ***kimi*** yalan yanlış…
- ***Kimisi:*** Bayram sabahları evde ayrı bir telaş olur. ***Kimisi*** bayramlıklarını giyer, ***kimisi*** bayram sofası kurar…
- ***Kimse:*** Gelen ***kimse*** senin gibi esmerdi.
- ***Kimsecik:*** Evde ***kimsecik*** yoktu.
- ***Kişi:*** ***Kişi*** bir kez sevdi mi bir daha kolayca unutamaz.
- ***Nesne:*** Gökyüzünde bazı ***nesneler*** gördüm ya da gördüğümü sandım.
- ***Öbürü:*** Sen git. ***Öbürü*** gelsin.
- ***Öteberi:*** Evde çok eksik malzememiz var. Birkaç ***öteberi*** alıp gelir misin?
- ***Öteki:*** Sen biliyorsun da ***öteki*** biliyor mu?
- ***Öylesi:*** Ayşe odasını değiştirdi. ***Öylesi*** daha iyiymiş.
- ***Şey:*** Odamda bir ***şey*** tıkırdıyor.
- ***Şeyi:*** Böyle ***şeyi*** kim alır?
- ***Şeyisi:*** Ayşe'nin ***şeyisi*** geldi gördün mü?
- ***Şöylesi:*** Çok insan tanıdım. ***Söylesi*** gelip beni bulmadı.
- ***Şunu bunu:*** Bazı insanlar etrafta ***şunu bunu*** deyip dedikodumuzu yapıyorlarmış.
- ***Şunun bunun:*** ***Şunun bunun*** sözüne inanarak kimseye kızma.
- ***Tıpkısı:*** Aylin'in arabası benimkinin ***tıpkısı***.
- ***Tümü:*** Havva yaşananlarının ***tümü*** için Osman'ı suçluyor.

Kitaplarda, yer verilen belgisiz adılların hepsinin açıklanmadığı gözlemlenmiştir. Bunun üzerine incelenen kaynaklarda geçen tüm belgisiz adıllar yukarıda listelenmiştir ve açıklaması yapılan belgisiz adıllar hakkında temel bilgilere değinilmiştir. Geleneksel ve/ya da dilbilimsel bakış açılarıyla hazırlanmış olan bu kitaplar içinde yer alan belgisiz adıllara dair bilgilerin yanı sıra belgisiz anlam taşıyan diğer sözcüklere de yer verildiği görülmektedir. Bu durumda hangilerinin belgisiz adıl ulamı altında sınıflandırılacağı tartışmalı bir konudur. Belgisiz sıfatların tersine, belgisiz adılların yalnızca biçimsel özelliklerine değinildiği ve adıl sınıfında yer almayan sözcüklerin anlamsal özelliklerine yer verildiği gözlemlenmiştir. Bu çalışmada belgisiz adılların dildeki kullanım sıklığı göz önüne alınarak Larsen-Freeman (1991) tarafından oluşturulan ve BİÇİM-ANLAM-KULLANIM bölümlerinden oluşan üç boyutlu dilbilgisi öğretim modelinden yararlanılarak tek tek incelenmektedir.

3.5. Yabancı Dil Olarak Türkçe Ders Kitaplarında Belgisiz Sıfatlar ve Belgisiz Adıllar

Çalışmamızın amacı, inceleme konumuz olan belgisiz sıfatlar ve belgisiz adılların yabancılara Türkçe öğretiminde kolay ve anlaşılır olmasını sağlamaktır. Önceki bölümlerde geleneksel ve/ya da dilbilimsel bakış açılarıyla alanyazında nasıl ele alındığını incelediğimiz belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar konusunda, dilbilgisi kitaplarında bir denklik olmadığı, farklı kaynakların farklı belgisiz sıfat ve belgisiz adıllara yer verdiği görülmüştür. Türkçe dilbilgisi kitaplarındaki durum belirtilmişken, yabancılar için hazırlanmış olan başlıca ders kitaplarında bu konunun nasıl ele alındığına bakmak böyle bir çalışmanın gerekliliğini gözler önüne sermek için yararlı olacaktır. Bu sebeple çalışmamızın bu bölümünde Türkiye'de AOÖÇ'ye uygun olarak hazırlanmış yabancı dil olarak Türkçe kitaplarında belgisiz sıfatların ve belgisiz adılların hangi düzeyde, hangi konu içerisinde, hangi alıştırmalar ile bu konulara nasıl yer verildiği ele alınmaktadır.

Çalışmamızda yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ve AOÖÇ'ye uygun biçimde oluşturulmuş ders kitabı ve çalışma kitapları taranmıştır. Bu kitaplardan ilk olarak **İzmir Yabancılar İçin Türkçe** serisinin A1 – A2 düzeyine denk olan ders ve çalışma kitapları, ikinci olarak **Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe**

serisinin A1 – A2 – B1 – B2 – C1 düzeylerine denk olan **Yeni Hitit 1- 2- 3** ders ve çalışma kitapları, üçüncü olarak ise **İstanbul Yabancılar İçin Türkçe** serisinden A1 – A2 – B1 – B2 düzeylerine denk olan ders ve çalışma kitapları incelenmiştir. İncelemeler sonucunda elde ettiğimiz saptamalara *Bulgular* bölümünde yer verilmektedir.

IV. YÖNTEM

4. 1. Araştırma Modeli

İnceleme konusu belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar olan bu çalışmamızda "Dil Öğretim Yaklaşımlarına Göre Dilbilgisi Öğretimi" başlığı içerisinde Davranışçı Dil Yaklaşımı, Bilişsel Dil Yaklaşımı, İletişimsel Yaklaşım ve Biçime Odaklı Yaklaşım konuları ele alınarak bu dil öğretim yaklaşımlarının dilbilgisi öğretimine yönelik bakış açıları incelenmektedir. Bu bağlamda yabancı dil öğretimi çalışmalarında anlam-odaklı ve biçim-odaklı gibi iki temel bakış açısı olduğu görülmektedir. Anlam -odaklı yaklaşımda yalnızca anlamın öğretimi amaçlanmakta ve iletişimsel amaçlı etkinliklerin yer aldığı gözlemlenmektedir. Biçim odaklı yaklaşımda ise biçim öğretimi temel alınmakta ve günümüzde dilbilgisi öğretiminde yaygın olarak uygulanmaktadır. Bu her iki yaklaşımın ortak amacı yabancı dil öğrenicilerinin hedef dilin biçimsel, anlamsal ve kullanımsal/iletişimsel özelliklerin bilincine vararak hedef dili daha etkin bir biçimde öğrenilmesini sağlamaktır. Bu noktada Biçime Odaklı Yaklaşım incelediğimiz bu ortak amacı temel almaktadır. Biçime Odaklı Yaklaşım, açık bir şekilde öğrenicilerin dikkatini, odağı anlam ya da iletişim olan derslerde rastlantısal olarak ortaya çıkan dilsel öğelere (sözcükler, eşdizimlilik, dilbilgisel yapılar, kullanımsal modeller vb.) çekmeyi hedeflemektedir (Long, 1997: 5).

Biçimci yaklaşımda dilbilgisi konuları açık bir biçimde betimlenir. Örneğin, Türkçede sıfatlar "Bir varlığı vasıflayan, veya belirleyen kelimeye sıfat (adjectif) diyoruz" (Banguoğlu, 2011: 341) gibi bir dilbilgisel tanım temelinde sınıf içinde örnek tümcelerle öğretilebilir. Ancak doğal konuşma bağlamı söz konusu olduğunda sıfatların temel işlevleri dışında kullanıldığı da görülmektedir. Örneğin *hiç* belgisiz sıfatı olumsuz tümcelerde eylemin anlamını pekiştiren belirteç işlevi ile de kullanılabilmektedir:

- Hapishane yarı tımarhanedir, ***hiç*** şaşmayın.

Bu da sözcük türlerinin iletişim bağlamı temel alındığında dilbilgisel işlevlerinin ötesinde anlamlar yüklendiği anlamına gelebilir. Bu durumlarda dilin çeşitli iletişim bağlamlarındaki doğal dil kullanımlarını içeren geniş bir derlem

oluşturulması ve dilbilgisel yapıların işlevlerinin bu derlem üzerinden saptanması uygun görülmektedir.

Çalışmamız üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada geleneksel ve/ya da dilbilimsel bakış açılarıyla hazırlanmış Türkçe dilbilgisi kitapları belgisiz sıfatlar ve belgisiz adılların öğretimi bağlamında betimlenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu betimleme ve değerlendirmenin yapılabilmesi amacıyla çalışmamızın araştırma modeli *nitel araştırma yöntemi* olarak seçilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2011: 39)'in tanımlarına göre nitel araştırma gözlem, görüşme, belge çözümlemesi gibi nitel veri toplama yöntemlerini kullanarak algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma türüdür. Nitel araştırmada yaygın olarak kullanılan üç tür veri toplama yöntemi vardır: Görüşme, gözlem ve yazılı belgelerin incelenmesi. Yazılı belgelerin incelenmesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı gereçlerin çözümlemesini kapsamaktadır. Bu araştırma biçiminin veri kaynaklarından biri de ders kitaplarıdır. Çalışmanın da veri kaynağını hem dilbilgisi kitapları hem de yabancı dil olarak Türkçe öğretimi üzerine hazırlanmış ders kitapları oluşturduğu için bu çalışmada da nitel araştırmanın veri toplama yöntemlerinden yazılı belge incelemesi kullanılmıştır.

Türkçe dilbilgisi kitaplarının incelenmesi aşamasının ardından ikinci aşamamız, derlemden yararlanarak belgisiz sıfat ve belgisiz adılları anlamsal ve işlevsel yönleriyle incelemektir.

Verinin nicel bir değerini sunma amacıyla sayısallaştırma aşamasında ise derlemin bizlere sunduğu sıklık listesinden yararlanılmaktadır. Araştırma konumuz olan belgisiz sıfatların ve belgisiz adılların derlemde incelenen sözlü ve/ ya da yazılı metinlerdeki kullanım sıklığı hesaplanarak bir değere ulaşılmıştır.

Üçüncü aşamamız olarak yabancı dil olarak Türkçe öğretimi üzerine hazırlanmış ders kitapları üzerinde betimleme ve değerlendirme yapılırken yazılı belge incelemesini oluşturan belgelere ulaşma, özgünlüğünün kontrol edilmesi, belgelerin anlaşılması, verilerin çözümlenmesi ve verinin kullanılması aşamaları dikkate alınmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 193). Çalışmanın veri kaynağını oluşturan

ders kitaplarına ulaşılmış, bu kitapların özgün olmasına dikkat edilmiştir. Bu çalışmada tek bir veri toplama yöntemi (belge çözümlemesi) kullanılacağı için verilerin çözümlemesinde şu dört biçim dikkate alınmıştır:

1) Çözümlemeye konu olan veriden örneklem seçme
2) Kategorilerin (ulamların) geliştirilmesi
3) Çözümleme biriminin saptanması
4) Sayısallaştırma

Çalışmamızın son basamağı verinin kullanılmasıdır. Çalışmada Türkçe dilbilgisi kitapları belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar konusu bağlamında betimlenip değerlendirildikten sonra birtakım verilere ulaşılmıştır. Dilbilgisi konusu olarak belgisiz sıfat ve belgisiz adılların yeterli ve yetersiz oldukları bölümler saptanarak bu boşluğun giderilmesi amacıyla bazı önerilerde bulunulmuştur. Ancak bu öneriler öncesinde, derlemden yararlanılarak yaşayan dilde bu sözcük ulamlarına ait incelemeler yapılıp çözümlemeleri gerçekleştirilmiş ve özellikleri betimlenmiştir. Böylece bu özellikler göz önünde bulundurularak bir değerlendirme yapmak ve öneri sunmak daha yararlı olacaktır.

4. 2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Türkçe dilbilgisi kitapları, Türkçe Ulusal Derlemi ve yabancı dil olarak Türkçe öğretimi üzerine hazırlanmış ders kitapları oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemi ise Türkçe dilbilgisi kitaplarındaki belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllara yönelik konu anlatımları ve yabancı dil olarak Türkçe öğretimi üzerine hazırlanmış ders kitaplarında belgisiz sıfatlar ve belgisiz adılların öğretimine yönelik her türlü etkinliklerdir. Çalışmamızda incelenen Türkçe dilbilgisi kitapları şunlardır:

- **Turkish Grammar** (Lewis, 2000)
- **Türk Dil Bilgisi** (Ergin, 2002)
- **Türkçe Dilbilgisi** (Ediskun, 2003)
- **Turkish** (Göksel ve Kerslake, 2005)
- **Dilbilgisi** (Gencan, 2007)

- **Çağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi** (Kahraman, 2009)
- **Türkçenin Grameri** (Banguoğlu, 2011)

Bu kitapların incelenmesi çalışmamızın ilk aşamasını oluşturmaktadır. İkinci aşamamızdaki çalışma evrenini ise Türkçe Ulusal Derlemi (TUD) oluşturmaktadır.

Vardar (2002: 53) *derlem* sözcüğü yerine *bütünce* sözcüğünü kullanarak bu terimi şu şekilde açıklamaktadır: "Bir dili betimlemek ve çözümlemek amacıyla derlenmiş sözlü ya da yazılı örnekler, sözceler bütünü. Her bütünce bir seçme ürünüdür. Belirlemeye yönelen bir dilbilimci inceleyeceği alanı en iyi biçimde yansıtabilecek ve kendisine elverişli bir gözlem temeli bir bütünce saptamak zorundadır". Bu çalışmada da derlemden yararlanılarak araştırma konumuz olan belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar incelenecektir.

Çalışmamızda yararlanılan derlem 50 milyon sözcükten oluşan, 20 yıllık bir dönemi (1990–2009) kapsayan, günümüz Türkçesinin çok sayıda farklı alan ve türlerden yazılı ve sözlü örneklerini içeren, geniş kapsamlı, dengeli ve temsil yeterliliğine sahip, genel amaçlı bir referans derlemdir. Derlemin şuanda tanıtım sürümü etkin olduğu için, yalnızca "Yazılı Metin Sorgusu"ndan yararlanılabilmektedir ve bazı sözcükler taramaya açık değildir. Bu taramaya açık olmayan sözcüklerden "bir", "her" ve "çok" sözcükleridir. Dolayısıyla bu belgisiz sıfatlar ulamı altındaki sözcüklerin incelemesi için Mersin Üniversitesi bağlamında şuanda hazırlamakta olan derlemden yararlanılmıştır. Çalışmanın bu aşamasındaki örneklemi ise bir öncedeki Türkçe dilbilgisi kitaplarında sözü geçen belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllardır.

Çalışmamızın üçüncü aşaması olarak Türkiye'de Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi göre yayımlanmış yabancılar için Türkçe öğrenim serilerinden çalışmamızın evrenini oluşturan şu üç tanesinden yararlanılmaktadır:

- **İzmir Yabancılar İçin Türkçe Serisi**
- **Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Serisi İstanbul**
- **Yabancılar İçin Türkçe Serisi**

4. 3. Veri Çözümleme Teknikleri

Çalışmamızda öncelikle veri kaynağını oluşturan Türkçe dilbilgisi kitaplarında yer alan belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar incelenmiştir. Ardından belge çözümlemesi ile toplanan tüm veriler listelenerek derlem üzerinden incelenmiştir. Sıklık listesinden elde edilen veriler saptanarak kayıt altına alınmıştır. Daha sonra veriler derlemde "Yazılı Metin Sorgulama" bölümünden sorgulanarak listelenmiştir. Listelenen en fazla 2500 tümce içinden 500 tümce, hedef sözcük esas alınarak, hedef sözcüğün öncesinde ve sonrasındaki sözcükler, sözcük eğer özne konumundaysa yüklem ile ilişkisi gibi etkenler incelenmiştir.

V. BULGULAR VE YORUMLAR

5. 1. Türkiye Türkçesindeki Belgisiz Sıfatların Anlamsal ve İşlevsel Özellikleri

Çalışmamızın ilk aşamasında incelediğimiz Türkçe dilbilgisi kitaplarını incelediğimizde belgisiz sıfatlar sınıfında yer alan öğeleri şu şekilde sıralayabiliriz: *Aynı, az, başka, bazı, bir, biraz, birtakım, birçok, birkaç, bir kısım, bir miktar, bu kadar, bunca, böyle, bütün, çoğu, çok, değme, diğer, ekseri, epey, epeyce, falan, falanca, falanıncı, falan filan, fazla, filan, filanca, filanıncı, her, her bir, herhangi bir, hiç, hiçbir, kimi, nice, nice nice, o kadar, öbür, öteki, öyle, özge, şöyle, şu kadar, tüm, türlü, yarı buçuk, yarım yamalak.* Bu sözcükler sıklık listesine göre bakıldığında kullanım sıklıkları şu şekilde olduğu görülmektedir:

Tablo 9

Belgisiz Sıfatların Sıklık Listesi

1	Bir	1.209.785	**18**	Şöyle	20.241
2	Çok	196.477	**19**	Birçok	17.653
3	Her	136.938	**20**	Türlü	14.807
4	Hiç	58.360	**21**	Kimi	13.210
5	Aynı	56.586	**22**	Herhangi	11.555
6	Bütün	55.924	**23**	Çoğu	10.319
7	Başka	53.776	**24**	Öteki	5.322
8	Böyle	49.527	**25**	Birtakım	4.291
9	Diğer	42.907	**26**	Falan	4000
10	Bazı	35.714	**27**	Filan	3.286
11	Tüm	34.733	**28**	Filanca	3.286
12	Fazla	33.542	**29**	Öbür	3.152
13	Hiçbir	32.311	**30**	Bunca	2.894
14	Öyle	30.542	**31**	Nice	2.307
15	Biraz	30.141	**32**	Epey	1.764
16	Az	28.723	**33**	Epeyce	1.032
17	Birkaç	20.285	**34**	Yarım yamalak	211

35	Falan filan	176	**41**	Falanıncı	0
36	Falanca	136	**42**	Filanıncı	0
37	Değme	102	**43**	Yarı buçuk	0
38	Özge	88	**44**	Bir kısım	-
39	Ekseri	62	**45**	Bir miktar	-
40	Nice nice	26	**46**	Her bir	-

Bu öğeler çalışma içinde şu çerçeveler içinde incelenecektir:

- Çalışmada en sık kullanılan 25 belgisiz sıfat anlamsal ve işlevsel özellikleri ile ele alınmaktadır.
- Türkçe dilbilgisi kitaplarında belgisiz sıfatlar ulamı içinde yer almasına karşın *öteki, böyle, şöyle, öyle* sözcükleri incelemeler dışında bırakılmıştır. Çünkü bu sözcükleri işaret sıfatı ulamı içinde yer alması gerekir (Karaağaç, 2011).
- Türkçedeki eşseslilik, çokanlamlılık gibi özellikler göz önünde bulundurulduğunda ve bir sözcüğün birden fazla işlev yüklenebildiği varsayıldığında listedeki sıklık değerleri bunların tümünü içeren değerlerdir. İncelemeler belgisiz sıfat olarak kullanılmış tümceler üzerinden gerçekleştirilmiştir.
- TUD tanıtım sürümü etkin olduğundan dolayı her sözcüğün yer aldığı 2500 tümceye ulaşılır durumdadır. Belgisiz sıfat işlevi ile kullanılan hedef sözcüklerimizin yer aldığı 500 tümce incelenerek değerlendirme yapılmıştır.
- TUD tanıtım sürümü etkin olduğundan dolayı "Sözlü Metin Uygulaması" etkin olmadığı için incelenen tümceler "Yazılı Metin Sorgulaması" bölümünden elde ettiğimiz verilerdir.
- TUD'un tanıtım sürümünden kaynaklı olarak araştırmamızda "bir, her, çok" sözcüklerine erişilememiştir. Bu durumda Mersin Üniversitesi tarafından hala hazırlanmakta olan derlemden yararlanılmıştır.
- TUD tanıtım sürümünden dolayı bazı iki sözcüklü öğelerin araması yapılamamaktadır. Bu nedenle *bir kısım, bir miktar, her bir* öğeleri için bir değerlendirme yapılamamıştır.

- O halde bu bölümde anlamsal ve işlevsel açıdan incelenecek belgisiz sıfatlar şunlardır: *Bir, çok, her, hiç, aynı, bütün, başka, diğer, bazı, tüm, fazla, hiçbir, biraz, az, birkaç, birçok, türlü, kimi, herhangi, çoğu, birtakım, falan, filan, filanca, öbür.*

5.1.1. Türkiye Türkçesindeki Belgisiz Sıfatların Anlamsal Özellikleri

Çalışmamızın bu bölümünde belgisiz sıfatlar anlamsal açıdan değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme esnasında bir sözcüğün anlamını öğrenmek için en çok başvurulan şey olan sözlükte, inceleme konumuz olan belgisiz sıfatların yer alıp almadığı, alıyorsa ne şekilde yer aldığı incelenmektedir. Bu aşamada Türk Dil Kurumu'na ait **Güncel Türkçe Sözlükten**[3] yararlanılmıştır. Bununla birlikte inceleme sırasında her belgisiz sıfatın anlamı verilmekte ve derlemden elde ettiğimiz verilerden örnekler sunulmaktadır. Bu bölümde gerçekleştirilen değerlendirme sırasında belgisiz sıfatlar iki sınıfa ayrılmaktadır. Bu sınıflandırmayı şu şekilde gösterebiliriz:

Tablo 10

Belgisiz Sıfatların Anlamsal Açıdan Sınıflandırılması

Miktar Belirtenler			**Miktar Belirtmeyenler**		
Hiç Miktar Belirtmeyenler	Tekillik	Çoğulluk	Bütünlük	Kimlik	Kimlik Belirtmeyenler
Hiç Hiçbir	Bir Herhangi bir	Çok Birkaç Birçok Bazı Fazla Biraz Az Çoğu Birtakım Türlü	Her Bütün Tüm	Aynı	Başka Diğer Öbür Falan Filan Filanca

Yukarıdaki sınıflandırma geleneksel dilbilgisi uzmanlarının anlamsal açıdan yaptığı sınıflandırmadır. Bu çalışmada belgisiz sıfatların anlamları ve anlamsal özelliklerinin incelenmesinde bu sınıflandırmadan yararlanılacaktır. Öyleyse her bir belgisiz sıfatı anlamsal özellikleriyle tek tek incelemek yerinde olacaktır.

[3] Türk Dil Kurumu çevrimiçi Güncel Türkçe Sözlük'ten yararlanılmıştır (www.tdk.gov.tr)

Bir (Kullanım Sıklığı: 1.209.785): *Bir* öğesi çok anlamlı bir sözcük olmasından da kaynaklı olarak en sık kullanılan sözcük olarak oluşturulan listemizin en üst sırasında gelmektedir. *Bir* belgisiz öğesinin ilk anlamını **Güncel Türkçe Sözlük** sayı sıfatı olan 1 rakamının adı olarak vermektedir. Belgisiz sıfat olarak *bir* öğesi **Güncel Türkçe Sözlük**te şu biçimde tanımlanmaktadır: Herhangi bir varlığı belirsiz olarak gösteren (sayı).

Kendi oluşturduğumuz sınıflandırmamızda miktar belirten belgisiz sıfatlar içinde "Tekillik" belirten belgisiz sıfat olarak değerlendirdiğimiz *bir* öğesi varlığın sayısını gösteriyorsa sayı sıfatı, "herhangi bir" anlamına geliyorsa belgisiz sıfattır:

- ***Bir*** arkadaşımın düğününü ilk defa görmüştüm.

Çok (Kullanım Sıklığı: 196.477): Miktar belirtenler sınıfında "Çoğulluk" belirten belgisiz sıfat olarak yer verilen ç*ok* öğesi önüne geldiği ada çoğul anlamı katmaktadır:

- Çocuklar ***çok*** kitap okumalı.

Güncel Türkçe Sözlükte "Sayı, nicelik, değer, güç, derece vb. bakımından büyük ve aşırı olan, az karşıtı" biçiminde tanımlanan *çok* öğesi belgisiz sıfatlar listesinde en sık kullanılan ikinci sözcük olarak yer almaktadır.

Her (Kullanım Sıklığı: 136.938): Ediskun (2003: 142) *her* belgisiz sıfatını "tekil bir varlığı genelleştirip çoğullaştıran bir sıfat" olarak tanımlamıştır: ***Her*** insan, ***her*** söz, ***her*** gün. Miktar belirtmeyenler sınıfında bütünlük belirten belgisiz sıfat olarak ele aldığımız *her* öğesi teker teker olmak üzere aynı cinsten bütün nesneleri nitelemektedir:

- Üniversitemize ***her*** ay bir sanatçı gelip konser veriyor.

Her öğesi **Güncel Türkçe Sözlük**te ise şu şekilde tanımlanmaktadır: Önüne geldiği ismin benzerlerini "teker teker hepsi, birer birer hepsi, birer birer tamamı" anlamıyla kapsayacak biçimde genelleştiren söz.

Hiç (Kullanım Sıklığı: 58.360): Ediskun (2003: 142)'a göre *hiç* sıfatı 'yok değerinde olan şey' demektir. Miktar belirtenler sınıfında "Hiç miktar belirtmeyenler" içinde yer verilen *hiç* öğesinin en önemli özelliği, bulunduğu tümceyi olumsuz tümce yapmasıdır:

- ***Hiç*** haber alamadım.

Güncel Türkçe Sözlükte *hiç* öğesi belirteç olarak ele alınmakta ve bu öğeye ait dört tanıma yer vermektedir:

(1) *zarf* Olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamını pekiştiren bir söz ,
(2) Soru cümlelerinde belirsiz bir zamanı anlatan bir söz,
(3) Bir soruya açık bir cevap verilmek istenmediğinde cevap cümlesinin başına getirilen bir söz,
(4) *isim* Boş, değersiz, önemsiz olan şey veya kimse.

Bu tanımlarda da görüldüğü üzere *hiç* öğesinin belgisiz sıfat işlevine ait tanımı yer verilmemektedir.

Aynı (Kullanım Sıklığı: 56.586): İncelenen belgisiz sıfatlar içerisinde miktar belirtmeyenler sınıfında "Kimlik" belirten tek belgisiz sıfat olarak ele alınan *aynı* öğesi, Türkçe dilbilgisi kitaplarında, hakkında anlamsal ve işlevsel özelliklere yer verilmeyen belgisiz sıfatlardan biridir.

Güncel Türkçe Sözlükte **(1)** *sıfat* Benzer: "Aynı hatayı senin de yapmana yol açmak istemiyorum." –İ. O. Anar. **(2)** Başkası değil yine o biçiminde tanımlanan *aynı* öğesinin ilk tanımda sıfat olduğu belirtilirken ikinci tanımda herhangi bir şey belirtilmemekle birlikte örnek tümce de sunulmamıştır. Ayrıca ilk verilen tanımın yetersizliğinden dolayı verilen örnek arasında bir uyuşmazlık olduğu da görülmektedir. Verilen örnekteki *aynı* sözcüğü tanımda verilen iki anlama da uymaktadır.

Dolayısıyla belgisiz sıfat işlevi taşıyan *aynı* öğesini şu şekilde tanımlayabilmemiz olasıdır: Ayırt edilemeyecek kadar benzeri. İkinci anlamıyla yine belgisizlik görevi gören *aynı* öğesi *"Onlar da radyoda aynı şarkıyı dinliyorlardı" tümcesinde ise* "başkası değil yine o" anlamını taşımaktadır.

Bütün (Kullanım Sıklığı: 55.924): Miktar belirtmeyenler sınıfında "Bütünlük" belirten belgisiz sıfatlar arasında yer alan *bütün* öğesi varlığın eksiksiz, tam, parçalanmamış olduğunu anlatmaktadır:

- ***Bütün*** hastalar yaşama karşı umutlu.

Güncel Türkçe Sözlük te *bütün* sözcüğünün şu tanımlarına yer vermektedir:

(1) *sıfat* Eksiksiz, tam,
(2) Çok sayıdaki varlık ve nesnelerin hepsi,
(3) Bozuk olmayan (para),
(4) Parçalanmamış,
(5) *isim* Birlik, tamlık.

Güncel Türkçe Sözlük tanımları incelendiğinde birinci, ikinci ve dördüncü tanımlarında belgisiz sıfat işlevlerinin verildiği gözlemlenmektedir. Her birinin ayrı tanımlar olarak verilmesi tartışmalı bir konudur.

Başka (Kullanım Sıklığı: 53.776): Miktar belirmeyenler sınıfında "Kimlik belirtmeyen" belgisiz sıfatlar altında yer verilen *başka* öğesi "bilinen bir nesneden farklı" anlamını taşımaktadır:

- ***Başka*** yollar da denenmedi sayılmaz.

Güncel Türkçe Sözlükte *başka* sözcüğü **(1)** *sıfat* Bilinenden ayrı, değişik, farklı, özge, **(2)** Nitelik yönünden alışılmışın dışında bir üstünlüğü olan şeklinde tanımlanmaktadır. Her iki tanımda da *başka* öğesinin belgisiz sıfat işlevine sahip olduğu görülmektedir.

Diğer (Kullanım Sıklığı: 42.907): Güncel Türkçe Sözlükte "Başka, özge, öteki, öbür" olarak yakın anlamlı sözcüklerle tanımlanan *diğer* öğesine Türkçe dilbilgisi kitaplarında da anlamsal ve işlevsel açıdan yer verilmediği gözlemlenmektedir. *Diğer* öğesi anlamsal açıdan incelendiğinde miktar belirtmeyenler sınıfında "Kimlik belirtmeyen" belgisiz sıfatlar altında yer almakta ve "bilinen bir varlıktan farklı" anlamı taşımaktadır:

- ***Diğer*** çocuklar onun oyuncağını elinden aldığında…

Bazı (Kullanım Sıklığı: 35.714): Varlıklar arasından seçme, ayırma yapan *bazı* öğesi miktar belirtenler sınıfında "Çoğulluk" bildiren belgisiz sıfatlar arasında yer almaktadır. **Güncel Türkçe Sözlük**te *bazı* sözcüğünün tanımı olarak "Birtakım, kimi" yakın anlamlı sözcükleri verilmektedir:

- ***Bazı*** dostlarla oturduk.

Tüm (Kullanım Sıklığı: 34.733): Güncel Türkçe Sözlükte "bir şeyin bütünü, tamamı, hepsi" olarak tanımlanan *tüm* sözcüğü Türkçe dilbilgisi kitaplarında anlamsal ve işlevsel olarak incelenmeyen belgisiz sıfatlar arasında yer almaktadır. Nicelik belirtme yönü zayıf olan bu belgisiz sıfatın miktar belirtmeyenler sınıfında "Bütünlük" belirten belgisiz sıfatlar arasında yer aldığı ve varlığın eksiksiz, tam, parçalanmamış olduğunu belirttiği söylenebilir:

- ***Tüm*** yemekleri senin için hazırladım.

Fazla (Kullanım Sıklığı: 33.542): Güncel Türkçe Sözlükte "Gereğinden, alışılmıştan çok, aşırı olan, ziyade" olarak tanımlanmış *fazla* öğesi nicelik bildirme açısından oldukça güçlü bir belgisiz sıfattır. Varlıkların sayısını alışılmış bulunan miktarın üzerine olmak üzere belirsiz olarak göstermektedir (Ediskun, 2003: 142). *Fazla* öğesi anlamsal sınıflandırmamız içerisinde miktar bildirenler sınıfında "Çoğulluk" bildiren belgisiz sıfatlar arasında yer almaktadır:

- Bu sene işçilere ***fazla*** zam yaptılar.

Hiçbir (Kullanım Sıklığı: 32.311): *Hiç* sözcüğünün *bir* sıfatı ile birleşmesinden oluşan *hiçbir* öğesi bir tek şeyin bile yokluğunu anlatmaktadır:

- ***Hiçbir*** ses duyulmuyordu.

Hiçbir öğesi de *hiç* sözcüğü gibi içinde geçtiği tümceyi olumsuz yapmaktadır. Ayrıca miktar belirtenler sınıfında "Hiç miktar belirtmeyen" belgisiz sıfatlar içinde yer almaktadır. *Hiç* ve *bir* sözcüğünün birleşmesinden oluştuğunu belirttiğimiz *hiçbir* öğesinin *hiç* sözcüğünden daha az kullanım sıklığına sahip olduğu da dikkat çeken konulardan bir tanesidir. Ancak bu durumda *hiç* sözcüğünün farklı işlevler ve anlamları ile 58.360 kullanım sıklığına sahipken *hiçbir* sözcüğü yalnızca belgisiz sıfat işlevi ile 32.311 kullanım sıklığına sahiptir.

Biraz (Kullanım Sıklığı: 30.141): Nicelik bildirme özelliği güçlü olan belgisiz sıfatlar arasında yer alan *biraz* öğesi miktar bildirenler sınıfında "Çoğulluk" belirten belgisiz sıfatlar arasında yer almaktadır. **Güncel Türkçe Sözlük**te "Bir parça, azıcık" olarak tanımlanan bu öğe alışılmış ya da gerekli miktardaki varlıkların miktarlarının daha altını belirsiz olarak göstermektedir:

- Çocuk bir plastik bardak içine ***biraz*** acılı sos koydu.

Az (Kullanım Sıklığı: 28.723): Nicelik bildirme özelliği güçlü olan belgisiz sıfatlar arasında yer aldığı için miktar bildirenler sınıfında yer alan *az* öbeği "Çoğulluk" belirten belgisiz sıfat olarak belirlenmektedir. *Fazla* sözcüğünün karşıt anlamlısı olan *az* öbeği alışılmış ya da gerekli olan miktarın altında olmak üzere varlıkların miktarını belirsiz olarak göstermektedir:

- ***Az*** zamanımız kaldı.

Güncel Türkçe Sözlükte ise *az* sözcüğünün tanımına şu şekilde yer verilmektedir: (1) *sıfat* Nicelik, nitelik, güç, süre, sayı bakımından eksik, çok karşıtı.

Birkaç (Kullanım Sıklığı: 20.285): *Bir* sıfatı ile *kaç* soru sıfatının birleşmesi ile oluşan *birkaç* öbeği varlıkları nicelik yönünden belirten sıfatlar arasında yer aldığından dolayı miktar belirtenler sınıfında "Çoğulluk" belirten belgisiz sıfatlar altında yer verilmektedir:

- Tedavinin yararlarının görülmesi için ***birkaç*** seans geçmesi gerekmektedir.

Ediskun (2003: 140)'a göre *birkaç* sözcüğü ile belirtilen miktar onu, on beşi geçmemektedir. **Güncel Türkçe Sözlük**te de "Çok olmayan, az sayıda, az" olarak tanımlanmaktadır.

Birçok (Kullanım Sıklığı: 17.653): Güncel Türkçe Sözlükte "Oldukça çok, sayısı belirsiz, bir hayli, müteaddit" olarak tanımlanan *birçok* öğesi *bir* ile *çok* sözcüklerinin birleşmesinden ortaya çıkan nicelik yönünden güçlü bir belgisiz sıfattır. Tekil bir adı nitelediği zaman ad tekil olarak kalmaya devam etmekte ancak

anlamsal açıdan çoğul olmaktadır. Bu nedenle miktar belirtenler sınıfında "Çoğulluk" bildiren belgisiz sıfatlar arasında yer almaktadır. Ancak *birçok* sözcüğü hakkında Türkçe dilbilgisi kitaplarında anlamsal ve işlevsel bilgilere yer verilmediği gözlemlenmektedir:

- Konsere katıldım. (Tek bir konser)
- ***Birçok*** konsere katıldım. (Birden fazla konser)

Türlü (Kullanım Sıklığı: 14.807): İncelen Türkçe dilbilgisi kitaplarında, anlamsal ve işlevsel özellikleri hakkında bilgiye yer verilmeyen *türlü* öğesi miktar belirtenler sınıfında "Çoğulluk" belirten belgisiz sıfat olarak ele alınmaktadır:

- ***Türlü*** yorumlar yapmadan yalnız beni sev.

Güncel Türkçe Sözlükte "Çok çeşitli özellikleri olan, çeşit çeşit" olarak tanımlanan *türlü* öğesinin varlıkların çeşitliliğini belirttiği söylenebilir.

Kimi (Kullanım Sıklığı: 13.210): *Kimi* öğesi, Arapça kökenli *bazı* sözcüğünün Türkçe karşılığı olmasına karşın, sıklık listemizde *bazı* öğesinden daha az sıklıkta kullanılan ve k*im* soru adılına {–I} iyelik biçimbiriminin eklenmesi ile oluşturulan bir belgisiz sıfattır. *Bazı* öğesi gibi varlıklar arasından seçme yapmaktadır:

- ***Kimi*** eksikliklere rağmen güzel bir parti oldu.

Herhangi (bir) (Kullanım Sıklığı: 11.555): Ergin (2002: 256), *her* sözcüğü ile *hangi bir* söz öbeğinin bir araya getirilerek oluşturulduğunu belirterek *herhangi bir* öğesinin "her hangi" biçiminde *bir* öğesi olmaksızın kullanmanın doğru olmadığını ileri sürmektedir. **Güncel Türkçe Sözlük**te "Belli olmayan, özellikleri iyice bilinmeyen, rastgele" biçiminde tanımlanan *herhangi* sözcüğü varlığı belirsiz olarak gösteren belgisiz sıfattır. Miktar bildirenler sınıfında "Tekillik" bildiren belgisiz sıfat olarak ele alınmaktadır.

Çoğu (Kullanım Sıklığı: 10.319): *Çok* sözcüğünün {–I} biçimbiriminin eklenerek oluşturulmuş bulunan *çoğu* öğesi "çok" anlamında kullanılan bir belgisiz

sıfattır. Nicelik bildirme yönü güçlü bir belgisiz sıfat olan *çoğu* öğesi tekil bir adı nitelediğinde çoğul yapmaktadır:

- Arkadaşım bugün okula gelmedi. (Tek bir arkadaşım)
- ***Çoğu*** arkadaşım bugün okula gelmedi. (Birden fazla arkadaşım)

Bundan dolayı da miktar belirtenler sınıfında "Çoğulluk" bildiren belgisiz sıfatlar içinde yer almaktadır.

Birtakım (Kullanım Sıklığı:5.322): Güncel Türkçe Sözlükte "Kimi, bazı" yakın anlamlı sözcükler ile tanımlanan *birtakım* öğesinin anlamsal ve işlevsel özellikleri hakkında incelenen Türkçe dilbilgisi kitaplarında bilgiye rastlanmamıştır. Belirsiz olarak çokluğu anlatan *birtakım* öğesi nicelik bildirme yönünde güçlü bir sıfat olduğundan dolayı miktar bildirenler sınıfında "Çoğulluk" bildiren belgisiz sıfatlar arasındadır:

- ***Birtakım*** şeyleri çözmeye çalıştım.

Falan (Kullanım Sıklığı: 4000) – Filan (Kullanım Sıklığı: 3.286) – Filanca (Kullanım Sıklığı: 3.286): *Falan* öğesi yinelenmek istenmeyen varlıkları genel ve belirsiz bir nitelikle belirtmektedir: ***Falan*** insan, ***falan*** ev, ***falan*** kitap gibi (Ediskun, 2003: 142). *Filan* ve *filanca* sözcüklerinin işlevleri ve anlamları da *falan* öğesi gibidir: ***Filan*** insan, ***filanca*** çocuk…

Güncel Türkçe Sözlük *falan* öğesini "Tarih, yer, kişi vb.nin önüne gelerek tekrarlanmak istenmeyen sözlerin yerine kullanılan kelime" olarak tanımlamaktadır. *Filan* sözcüğü için "Falan" sözcüğünü tanım olarak veren **Güncel Türkçe Sözlük**te *filanca* sözcüğüne ait herhangi bir tanım bulunmamaktadır. *Falan*, *filan*, *filanca* öğeleri miktar belirtmeyenler sınıfında "Kimlik belirtmeyen" belgisiz sıfatlar arasında bulunmaktadır.

Öbür (Kullanım Sıklığı: 3.152): Nitelediği ada, "bilinenden, sözü edilenden ayrı" anlamı veren *öbür* öğesi nicelik bildirmeyen bir sözcük olarak karşımıza çıkmaktadır:

- ***Öbür*** kitaplarını dolaba kaldırdım.

Güncel Türkçe Sözlükte "Öteki, diğer" biçiminde tanımlanan ve miktar belirtmeyenler sınıfında "Kimlik belirtmeyen" belgisiz sıfatlar içinde değerlendirilen *öbür* öğesinin Türkçe dilbilgisi kitaplarında da anlamsal ve işlevsel açıdan yer verilmediği gözlemlenmektedir.

5.1.2. Türkiye Türkçesindeki Belgisiz Sıfatların İşlevsel Özellikleri

Dil öğretim yaklaşımlarına göre dilbilgisi öğretimini incelediğimiz bölümde ele aldığımız Larsen ve Freeman (1991)'den aktarılan ve herhangi bir dilbilgisel yapının üç boyutu olduğunu vurgulayan modelde, BİÇİM bölümü bir dilbilgisel yapının nasıl biçimlediğini, nasıl sesletildiğini, nasıl yazıldığını, dildeki diğer yapılarla nasıl etkileşimde olduğunu, ANLAM bölümü dilbilgisel yapının ne anlama geldiğini, KULLANIM bölümü ise dilbilgisel yapının hangi bağlam(lar)da kim(ler) tarafından nere(ler)de kullanıldığını ve bu bağlamlara yönelik önvarsayımları göstermektedir. Dilbilgisi konularının öğretiminde de bu üç boyutun göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulayarak, çalışma konumuzu oluşturan belgisiz sıfatlar ve belgisiz adılları BİÇİM-ANLAM-KULLANIM boyutları ile ele alacağımızı belirtmiştik. Bir önceki bölümde anlambilimsel incelemelerini gerçekleştirdiğimiz belgisiz sıfatların biçimbilimsel ve kullanımsal özelliklerine de bu bölümde yer verilecektir.

Bu bölümde belgisiz sıfatların işlevsel açıdan sınıflandırmasını yaparken Christos Clairis'in "*Classes, groupes, ensembles*" adlı çalışmasından yer verilen sınıflandırmadan yararlanılmıştır (Karaağaç, 2010: 120'deki alıntı).

Tablo 8

Belgisiz Sıfatların Anlamsal Açıdan Sınıflandırılması

Yalnızca Tekil Adı Niteleyen Birimler	Yalnızca Çoğul Adı Niteleyen Birimler	Hem Tekil Adı Hem De Çoğul Adı Niteleyen Birimler
Her, herhangi bir, hiç, hiçbir, biraz, az, birkaç	Birtakım, bazı, kimi, türlü	Bir, çok, aynı, bütün, fazla, tüm, birçok, başka, diğer, çoğu, falan, filan, filanca, öbür

Yukarıdaki şekilde sınıflandırdığımız belgisiz sıfatları işlevsel açıdan incelemek adına biçimbilimsel ve kullanımsal özellikleri tek tek incelemek daha yararlı olacaktır.

Bir: Bir varlığı belirsiz olarak nitelediğinde belgisiz sıfat işlevini üstlenen *bir* öğesi herhangi bir sayı belirtmediği için hem tekil hem de çoğul şekilde kullanılabilmektedir: ***Bir*** gün, ***bir*** zamanlar… Ancak her çoğul adın başına *bir* sözcüğü getirilememektedir. Örneğin, *bir* sözcüğünün nitelediği ad çoğul ve bir canlı olma özelliklerini taşıyorsa abartılı bir niteleme söz konusu demektir:

- ***Bir*** kuşlar var, çok güzeller…

Bir belgisiz sıfat işlevi ile "herhangi bir" anlamında kullanılmaktaysa vurgusuz bir şekilde sesletilmektedir. Vurgulu sesletildiğinde sayı sıfatı işlevi görmektedir. Kuvvetli bir belirtme vurgusuyla sesletilmesinde ise yine abartılı bir niteleme anlatmaktadır:

- ***Bir*** fırtına, ***bir*** sağanak, ***bir*** dolu! Nereye sığınacağımızı bilemedik.

Aynı zamanda *bir* sözcüğünde ve *bir* sözcüğünü içeren (*biraz* hariç) sözcüklerde, konuşma dilinde sesletirken sondaki /r/ sesinin düşürülebildiği görülmektedir.

Çok: *Çok* sıfatı alışılmış miktarın üzerinde olmak üzere varlıkların miktarını belirsiz olarak göstermektedir:

- ***Çok*** para, ***çok*** iş…

Hem tekil hem de çoğul adları niteleyen birimler arasında yer alan *çok* öğesinin nitelediği ada aşırılık anlamı verilmek isteniyorsa çoğul adı niteleyebilir:

- ***Çok*** yerler gördüm.

Her: *Her* öğesi yalnızca tekil adları niteleyen belgisiz sıfatlar sınıfında yer almaktadır. Çoğul adlarla kullanımı görülmemektedir. Çünkü bu sıfat aynı cinsten birçok nesneyi anlatmakla birlikte hepsini toptan bir biçimde değil teker teker ayrı

bir şekilde belirtmektedir. *Her* belgisiz sıfatının nitelediği adlar incelendiğinde en çok *şey* belgisiz adılı ile birlikte kullanıldığı görülmektedir:

- ***Her*** şeyi öğrenmek istiyordu.

Aynı zamanda yine *bir* sıfatı ile birlikte kullanımı dikkat çekici sıklıktadır. Varlıklar teker teker belirtilmek istendiğinde kullanılan *her bir* söz öbeği de belgisiz sıfat ulamı içinde değerlendirilebilir.

Hiç: *Hiç* öğesinin en önemli özelliklerinden biri yalnızca tekil adları niteliyor olmasının yanında bulunduğu tümceye olumsuzluk anlamı katıyor olmasıdır. Dolayısıyla *hiç* öğesinin yer aldığı bir ad öbeği bulunduran tümcenin yüklemi de olumsuz olmaktadır. Derlemden aldığımız aşağıdaki örnekleri incelersek:

- ***Hiç*** kimseye danışmam. (*Hiç* kimseye: Tümleç)
- ***Hiç*** haber alamadım. (*Hiç* haber: Nesne)
- ***Hiç*** kimse gidip bir şeyler sormadı. (*Hiç* kimse: Özne)
- ***Hiç*** müşteri yoktu. (*Hiç* müşteri: Özne) (Ad tümcesi)

Yukarıdaki tümceler incelendiğinde *hiç* belgisiz sıfatının nitelediği ad, tümcede farklı görevlerde yer almaktadır. Her durumda tümcenin yüklemi olumsuzdur.

Aynı: *Aynı* öğesi hem tekil hem de çoğul adları niteleyen belgisiz sıfatlar arasında yer almaktadır:

- On defa ***aynı*** kadından söz ettin.
- ***Aynı*** adamları yine seçerlerdi.

Bütün: *Bütün* öğesi hem çoğul hem tekil sözcükleri niteleyebilen belgisiz sıfatlar arasında yer almaktadır:

- ***Bütün*** hastalar yaşama karşı umutlu.
- ***Bütün*** gece uyumamış beni beklemiş.

Ancak bu iki kullanım arasında anlamsal bir farklılık bulunmaktadır. *Bütün* öğesi tekil bir adı nitelediğinde o adın eksiksiz, tam halini nitelemektedir. Aynı söz

öbeğinde adın çoğul olduğunu varsaydığımızda ise anlam çok sayıdaki varlık ve nesnelerin hepsini içermektedir:

- ***Bütün*** bina yandı. (Bina tam olarak yandı.)
- ***Bütün*** binaları yıkacaklar. (Var olan sayıdaki binaların hepsini yıkacaklar.)

Başka: *Başka* öbeği hem tekil hem çoğul adlarla birlikte kullanılan belgisiz sıfatlar içinde yer almaktadır:

- ***Başka*** adama teslim etti.
- ***Başka*** okurlarımız da varsa…

Diğer: *Diğer* öbeği de hem tekil hem de çoğul adları niteleyebilen belgisiz sıfatlar arasındadır:

- ***Diğer*** çocuklar onun oyuncağını elinden aldığında…
- ***Diğer*** örnek…

Bazı ve Kimi: *Bazı* öbeği yalnızca çoğul adı niteleyen belgisiz sıfatlar sınıfında bulunan bir sıfattır. Ergin (2002) ve Ediskun (2003) yapıtlarında *bazı* sözcüğünün hem tekil hem de çoğul sözcüklerle birlikte kullanıldığına değinmektedir. Ancak derlem aracılığıyla incelenen tümceler içinde 500 tümcede 1 tekil kullanımına rastlanılmıştır: Öncelikle *bazı* usul ve adaba riayet edilmesinin… Bu durumda bu çalışmadaki sınıflandırmada *bazı* öğesi yalnızca çoğul adları niteleyen birimler sınıfında yer almaktadır. *Bazı* belgisiz sıfatının nitelediği adların özne olduğu tümcelerde eylem hem tekil hem de çoğul biçimde görülmektedir:

- ***Bazı*** öğretmenler yoklamayı sınıfa yaptırırlardı.
- ***Bazı*** vatandaşlar idam ediliyor.

Kimi öbeği de *bazı* belgisiz sıfatının Türkçesi olarak dilimizde bulunmakta ve *bazı* sözcüğü ile aynı özellikleri taşımaktadır. *Kimi* sözcüğü aynı zamanda tümcede belgisiz adıl işlevindeki kimi sözcüğü ile karıştırılmamalıdır. Bu nedenle bu öğenin işlevini saptamadan önce tümcedeki kullanımını göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Tüm: *Tüm* öğesi hem çoğul hem tekil sözcükleri niteleyebilen belgisiz sıfatlar sınıfındadır:

- ***Tüm*** hayvanların gözü üstünüzde olacaksa...
- ***Tüm*** maaşını içkiye veriyor.

Ancak *bütün* sözcüğünde olduğu gibi *tüm* sözcüğünde de bu iki kullanım arasında anlamsal bir farklılık bulunmaktadır. *Tüm* öğesi tekil bir adı nitelediğinde o adın eksiksiz, tam halini nitelemekteyken; aynı söz öbeğinde adın çoğul olduğunu varsaydığımızda ise anlam çok sayıdaki varlık ve nesnelerin hepsini içermektedir:

- **Tüm** sorunun sorumlusu Ayşe'dir. (Tek bir sorun bulunmaktadır ve bunun tamamından Ayşe sorumludur.)
- ***Tüm*** sorunların sorumlusu Ayşe'dir. (Var olan sayıdaki sorunların hepsinin sorumlusu Ayşe'dir.)

Fazla: Anlamsal açıdan "Çoğulluk" belirten bir belgisiz sıfat olan *fazla* öbeği, yapılan incelemeler sonucunda genellikle tekil adları nitelediği saptanmış bulunmaktadır. İncelenen 500 tümce içerisinde yalnızca 6 tümce içerisinde *fazla* öbeğinin çoğul adı nitelediği sonuca ulaşmamız nedeniyle sınıflandırma içerisinde hem tekil adları hem de çoğul adları niteleyen birimler sınıfına koyulmuştur. Bunun yanında *fazla* sözcüğü "artık (Kalan ya da artan bölüm)" anlamında kullanıldığında çoğul adlarla kullanılmaktadır:

- ***Fazla*** şişeleri toplayalım.

Hiçbir: *Hiç* öğesi gibi *hiçbir* öğesinin en önemli özelliklerinden biri yalnızca tekil adları niteliyor olmasının yanında bulunduğu tümceye olumsuzluk anlamı katıyor olmasıdır. Bu nedenle *hiçbir* öğesinin nitelediği ad öbeğini bulunduran tümcenin yüklemi de olumsuz olmaktadır. Derlemden aldığımız aşağıdaki örnekleri incelersek:

- ***Hiçbir*** kişiye, zümreye ve sınıfa bırakılamaz. (*Hiçbir* kişiye: Tümleç)
- ***Hiçbir*** kötülük görmedim. (*Hiçbir* kötülük: Nesne)
- ***Hiçbir*** erkek ötekine benzemez. (*Hiçbir* erkek: Özne)
- ***Hiçbir*** fikrim yoktu. (*Hiçbir* fikrim: Özne) (Ad tümcesi)

İncelenen bu tümcelerde *hiç* belgisiz sıfatının nitelediği ad, tümcede özne, nesne, tümleç görevlerinde yer almaktadır. Her durumda tümcenin yüklemi olumsuzdur. Ayrıca ad tümcelerinde de yine olumsuzluk görülmektedir.

Biraz: Miktar bildiren bir sözcük olarak "Çoğulluk" belirten *biraz* sözcüğü yalnızca tekil adları niteleyen birimler arasında yer alan bir belgisiz sıfattır. Zaten anlamsal olarak çoğulluk kattığından dolayı kendisinden sonra gelen ad tekil olmaktadır:

- Et suyu ve ***biraz*** su koyup kaynatın.

Az: *Az* sözcüğü de yalnızca tekil adları niteleyen birimler arasında yer alan bir belgisiz sıfattır. Çünkü zaten miktar bildiren bir sözcük olarak "Çoğulluk" belirtmektedir. Dolayısıyla tekil adları nitelemektedir:

- İçeride ***az*** ışık vardı.

Birkaç: *Birkaç* sözcüğü yalnızca tekil adları niteleyen birimler sınıfında yer alan bir diğer belgisiz sıfattır. Anlamsal olarak "Çoğulluk" belirten bir öğe olduğundan dolayı zaten tekil bir adı nitelediği zaman o adı çoğullaştırmaktadır:

- ***Birkaç*** genç geldiler.
- ***Birkaç*** kişi girdi salona.

Bu belgisiz sıfatın nitelediği ad öbeğinin özne olduğu tümcelerde eylem çoğul kişi biçimbirimleriyle de karşımıza çıkabilmektedir.

Birçok: *Birçok* sözcüğü hem tekil hem de çoğul adı niteleyebilen belgisiz sıfatlar sınıfında yer almaktadır:

- ***Birçok*** dost edindim.
- ***Birçok*** fikirler doğacak.

Nitelediği ada aşırılık anlamı verilmek isteniyorsa çoğul adı niteleyebilir:

- ***Birçok*** çıkarları itti.

Birçok sözcüğü anlamsal olarak "Çoğulluk" bildiren bir belgisiz sıfat olduğu için nitelediği adın tekil olması durumunda da (eğer özne görevindeyse) eylem çoğul kişi biçimbirimi eklenmiş bir şekilde karşımıza çıkabilmektedir:

- ***Birçok*** düşünür bu görüşü savundular.

Türlü: Bu belgisiz sıfatı işlevsel açıdan incelediğimizde öncelikle yalnızca çoğul adı niteleyebilen birimler içinde olduğunu belirtebiliriz:

- Her yıl 1000 dolayında ilkokulun ***türlü*** nedenlerle kapalı kalışı…

Türlü öğesinin *her* belgisiz sıfatıyla birlikte kullanımı da oldukça sıktır. Bu kullanımlarda ise türlü öğesinden sonra tekil ad kullanılmaktadır:

- *Her* ***türlü*** tartışma ve *her* ***türlü*** fikrin…

Herhangi (bir): Ergin (2002: 256)'e göre *herhangi bir* sözcüğü *her* sözcüğü ile *hangi bir* sözcüğünün birleştirilmesinden oluşturulan bir belgisiz sıfattır. Bu nedenle Ergin (2002: 256) bu sözcüğün *herhangi* şeklinde *bir* sözcüğü olmaksızın kullanımının yanlış olduğunu belirtmektedir. Ancak incelememizi yapmakta yararlanmış olduğumuz derlemin tanıtım sürümü olmasından dolayı yalnızca tek sözcüklü taramalar gerçekleştirilebildi. Bu nedenle "*herhangi*" sözcüğü taratılarak *herhangi bir* sözcüğü kullanımlarına ulaşmak hedeflendi. Ancak bu süreçte dikkat çekici bir nokta da *herhangi* sözcüğünün *bir* sözcüğü olmadan kullanıldığı durumların sonuçlarımız arasında yer almasıdır. *Herhangi* sözcüğü sıklık listesinde 11.555 değerine sahip sözcük olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak tanıtım sürümünden dolayı bu çalışmada en fazla 2500 tümce incelenebilmiştir. İncelenen bu 2500 sözcüğün içinde yer aldığı tümcelerde şu değerler kaydedilmiştir:

- *Herhangi bir* (2337),
- *Herhangi biri* (87),
- *Herhangi* ____ *bir* (22),
- *Herhangi* (20),
- *Herhangi birisi* (20) ve
- Diğer kullanımlar (14).

2500 tümce incelendiğinde en sık kullanımın *herhangi bir* öbeğine ait olduğu görülmektedir: Kendi durumum hakkında *herhangi bir* bilgim yoktur. Bunu takip eden değerleri incelediğimizde 80 kullanım sıklığı ile *herhangi* öbeğinin *bir* öbeği yerine *biri* belgisiz adılını nitelediği kullanımlardır: *Herhangi biri*ne ilgi duyan ya da yönelen… 22 kullanım sıklığı ile *herhangi* ile *bir* öbeği arasına başka sözcük giren kullanımlar görülmektedir: *Herhangi* dar *bir* ceket… 20 kullanım sıklık değeri ile yalnızca *herhangi* sözcüğünün kullanıldığı tümceler de bulunmaktadır: *Herhangi* yönden gönüllü, profesyonel kamu yöneticisi… *Herhangi birisi* öbeği de 20 kullanım

sıklık değerine sahip bir kullanımdır: *Herhangi birisi*ne verilebilecek olumsuz bir yanıt… Diğer kullanımlar olarak da şu örneklerle karşılaşılmaktadır: ***Herhangi*** *iki* elemanın, ***herhangi*** *üç* kişi, üyelerinden ***herhangi*** *yedisi*, ***herhangi*** *farklı iki* noktadan…

Tüm bu özellikler incelendiğinde Ergin (2002)'in belirtmiş olduğu kuralın kullanımda görülmediği söylenebilir.

Çoğu: Anlamsal açıdan "Çoğulluk" bildiren belgisiz sıfatlar sınıfında incelediğimiz *çoğu* öğesi alışılmış miktarın üzerinde olmak üzere varlıkların miktarını belirsiz olarak göstermekte ve hem tekil hem de çoğul adları niteleyen birimler olarak yer almaktadır:

- ***Çoğu*** kişi ona "hoca" der.
- ***Çoğu*** yazarlarda bu bakış yoktur.

Bu öğenin nitelediği ada aşırılık anlamı verilmek isteniyorsa çoğul adı niteleyebilir:

- ***Çoğu*** kış akşamları, pazar öğleden sonraları…

Çoğu sözcüğü aynı zamanda tümcede belgisiz adıl işlevini de üstlenmektedir. Bu nedenle bu öğenin işlevini saptamadan önce tümcedeki kullanımına dikkat etmek gerekmektedir.

Birtakım: Her zaman çoğul adları niteleyen *birtakım* öğesi, bir adın önüne geldiği gibi bir sıfat ile adın arasına gelerek de kullanılabilmektedir:

- *Yeni* ***birtakım*** *fikirler* üretmek, insana *özel* ***birtakım*** *değerler* atfetmesidir…

Birtakım öğesi ile oluşturulan ad öbekleri tümcede özne görevinde kullanıldığında, yüklem hem tekil hem de çoğul biçimde kullanılabilmektedir:

- Ankara'ya toplanmış olan ***birtakım*** insanlar geçici önlemlerle uğraşacaklardır.
- ***Birtakım*** bahaneler, evliliği sonlandırabilir.

Falan - Filan - Filanca: Falan, filan, filanca sözcükleri çok yakın anlamsal ve kullanımsal özelliklere sahip olduğundan dolayı birlikte ele alınacaktır. Her üç öğe de hem tekil hem de çoğul adı niteleyebilen belgisiz sıfatlardır:

- ***Falan*** kişiler ***falan*** saatte oraya gelecekler.
- ***Filan*** sayfa, ***filan*** sütundan devam edecektim.
- ***Filanca*** yabancı dili öğrenmek ise…

Bu öğeler aynı zamanda belgisiz adıl işlevi görerek tümcede yer alabilmektedirler. Bu nedenle bu öğelerin işlevine karar vermeden önce tümcelerin dikkatle incelenmesi gerekmektedir.

Öbür: *Öbür* öbeği de hem tekil hem de çoğul adları niteleyebilen belgisiz sıfatlar arasındadır:

- ***Öbür*** dolguyu da sökmeye başlamıştı.
- Okulda her gün gördüğün ***öbür*** kızlara benzemez.

5.2. Türkiye Türkçesindeki Belgisiz Adılların Anlamsal ve İşlevsel Özellikleri

Çalışmamızın ilk aşamasında incelediğimiz Türkçe dilbilgisi kitaplarına baktığımızda belgisiz adıllar sınıfında yer alan öğeleri şu şekilde sıralayabiliriz: *Aynısı, başkası, bazısı, beriki, berikisi, birazı, birbiri, birçoğu, biri, birisi, birkaçı, birtakımı, böylesi, bunu, bütünü, çoğu, eşya, falan, filan, falan filan, falan festekiz, falan feşmekan, falanca, filanca, hepinin, hepsi, her biri, herkes, hiçbiri, hiçbirisi, kimi, kimisi, kimse, kimsecik, kişi, nesne, öbürü, öbürleri, öteberi, öteki, ötekisi, öylesi, şey, şeyi, şeyisi, şöylesi, şunu, şunun bunun, tıpkısı, tümü.* Bu sözcükler sıklık listesine göre bakıldığında kullanım sıklıkları şu şekilde olduğu görülmektedir:

Tablo 12

Belgisiz Adıllar Sıklık Listesi

1	Şey	55.797	**9**	Hepsi	8974
2	Bunu	33.539	**10**	Birisi	5819
3	Biri	31.451	**11**	Öteki	5322
4	Kişi	19.059	**12**	Falan	4000
5	Herkes	13.910	**13**	Filan	3286
6	Kimi	13.210	**14**	Birbiri	2494
7	Kimse	11.801	**15**	Böylesi	2256
8	Çoğu	10.319	**16**	Eşya	1653
17	Başkası	1651	**31**	Öbürleri	130
18	Tümü	1497	**32**	Filanca	112
19	Hiçbiri	1601	**33**	Öylesi	112
20	Nesne	1188	**34**	Beriki	92
21	Kimisi	1004	**35**	Öteberi	42
22	Bütünü	808	**36**	Birazı	44
23	Birçoğu	527	**37**	Hiç birisi	33
24	Öbürü	438	**38**	Tıpkısı	29
25	Birkaçı	349	**39**	Şunun bunun	20
26	Aynısı	259	**40**	Şöylesi	8
27	Bazısı	223	**41**	Kimsecik	7
28	Falan Filan	173	**42**	Birtakımı	1
29	Ötekisi	152	**43**	Şeyisi	0
30	Falanca	136	**44**	Her biri	-

Bu öğeler çalışma içinde şu çerçeveler içinde incelenecektir:

- Çalışmada en sık kullanılan 25 belgisiz adıl anlamsal ve işlevsel özellikleri ile ele alınmaktadır.
- Adıllar da adlar gibi ad durum biçimbirimlerini alabilmektedir. Kullanım sıklığı olarak belirttiğimiz bu değerler için yalnızca yalın durumdaki adın

kullanım sıklığı değerine yer verilmiş, ad durum biçimbirimi almış biçimlerinin kullanım değerleri dışarıda bırakılmıştır.

- Türkçe dilbilgisi kitaplarında anlambilime öncelik vermektedir. Örneğin, belgisiz adıllar ulamı içinde yer almasına karşın *bunu*, *kişi, öteki, beriki, öylesi, şöylesi, böylesi, öteberi, eşya* sözcükleri incelemeler dışında bırakılmıştır (Karaağaç, 2011). *Öbürleri* öğesi de *öbürü* öğesinin çoğul biçimlenişi olduğundan dolayı incelemeler dışında bırakılmıştır.
- Türkçedeki eşseslilik, çok anlamlılık gibi özellikler göz önünde bulundurulduğunda ve bir sözcüğün birden fazla işlev yüklenebildiği varsayıldığında listedeki sıklık değerleri bunların tümünü içeren değerlerdir. İncelemeler belgisiz adıl olarak kullanılmış tümceler üzerinden gerçekleştirilmiştir.
- TUD tanıtım sürümü etkin olduğundan dolayı her sözcüğün yer aldığı 2500 tümceye ulaşılır durumdadır. Belgisiz adıl işlevi ile kullanılan hedef sözcüklerimizin yer aldığı 500 tümce incelenerek değerlendirme yapılmıştır.
- TUD tanıtım sürümü etkin olduğundan dolayı "Sözlü Metin Uygulaması" etkin olmadığı için incelenen tümceler "Yazılı Metin Sorgulaması" bölümünden elde ettiğimiz verilerdir.
- TUD tanıtım sürümünden dolayı bazı iki sözcüklü aramalar yapılamamaktadır. Bu nedenle *her biri* öğesi üzerinde değerlendirme yapılamamıştır.
- O halde bu bölümde anlamsal ve işlevsel açıdan incelenecek belgisiz sıfatlar şunlardır: *Şey, biri, herkes, kimi, kimse, çoğu, hepsi, birisi, falan, filan, başkası, tümü, hiçbiri, kimisi, bütünü, birçoğu, öbürü, birkaçı, aynısı, bazısı, falan filan, ötekisi, falanca, filanca, birazı.*

5.2.1. Türkiye Türkçesindeki Belgisiz Adılların Anlamsal Özellikleri

Çalışmamızın bu bölümünde belgisiz adıllar anlamsal açıdan değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme sırasında belgisiz sıfatlarda yapıldığı gibi **Güncel Türkçe Sözlük**te, inceleme konumuz olan belgisiz adılların yer alıp almadığı, alıyorsa ne şekilde yer aldığı incelenmektedir. Bu aşamada Türk Dil

Kurumuna ait **Güncel Türkçe Sözlük**ten[4] yararlanılmaktadır. Bununla birlikte inceleme sırasında her belgisiz adılın anlamı verilmekte ve derlemden elde ettiğimiz verilerden örnekler sunulmaktadır. Bu değerlendirme sırasında belgisiz adıllar iki farklı sınıflandırma içinde incelenmektedir. İlk sınıflandırma "Miktar belirten" ve Miktar belirtmeyen" şeklinde ikiye ayırdığımız sınıflandırma sunulmaktadır. Bu sınıflandırmayı şu şekilde tabloda gösterebiliriz:

Tablo 13

Belgisiz Adılların Anlamsal Açıdan Sınıflandırılması

Miktar Belirtenler			**Miktar Belirtmeyenler**		
Hiç Miktar Belirtmeyenler	Tekillik	Çoğulluk	Bütünlük	Kimlik	Kimlik Belirtmeyenler
Hiçbiri *Kimse*	*Kimi* *Kimisi* *Bazısı* *Biri* *Birisi* *Şey*	*Çoğu* *Birkaçı* *Birçoğu* *Birazı*	*Herkes* *Hepsi* *Bütünü* *Tümü*	*Aynısı*	*Başkası* *Öbürü* *Falan* *Filan* *Falan filan* *Ötekisi* *Falanca* *Filanca*

Yukarıdaki sınıflandırma geleneksel dilbilgisi uzmanlarının anlamsal açıdan yaptığı sınıflandırmadır. Bu çalışmada bu sınıflandırmanın yanında ikinci bir sınıflandırma olarak belgisiz adılların canlı ve cansız varlıkların yerini alması incelenmektedir. Belgisiz adıllar yerini aldıkları varlığa göre de üçe ayrılmaktadır:

(1) Canlı varlıkları yerin tutan belgisiz adıllar,
(2) Cansız varlıkları yerin tutan belgisiz adıllar,
(3) Hem canlı varlıkların hem cansız varlıkları yerin tutan belgisiz adıllar.

Bu durumda belgisiz adılları anlamları ve anlamsal özellikleriyle tek tek incelemek yerinde olacaktır.

Şey (Kullanım Sıklığı: 55.797): Güncel Türkçe Sözlükte "Madde, eşya, söz, olay, iş, durum vb.nin yerine kullanılan, belirsiz anlamda bir söz" olarak tanımlanan ve ad ulamında gösterilen *şey* belgisiz adılı söylemek istemediğimiz,

[4] Türk Dil Kurumu çevrimiçi Güncel Türkçe Sözlük'ten yararlanılmıştır (www.tdk.gov.tr)

söyleyemediğimiz ya da adını unuttuğumuz varlıkların yerlerini tutan bir belgisiz adıldır:

- Birçok ***şey*** normale dönmeye başlamıştı.

Şey belgisiz adılı miktar belirtenler sınıfında yer alan bir adıldır ve "Tekillik" belirtmektedir. Aynı zamanda cansız varlıkların yerini tutan bir belgisiz sıfattır.

Biri (Kullanım Sıklığı: 31.451): *Biri* belgisiz adılı belirsiz bir kişinin yerini tutabileceği gibi bir grup varlığın içinden bir tanesine gönderimde bulunmaktadır. Her iki durumda da belgisiz adıldır ve bu nedenle de hem canlı hem de cansız varlıkların yerine kullanılabilen belgisiz adıl sınıfında yer almaktadır:

- Minibüse yeni ***biri*** girdi. (+canlı)
- Vagonlardan ***biri***nin penceresine dirseklerini dayamış. (-canlı)

Bu belgisiz adılın **Güncel Türkçe Sözlük**te şu şekilde tanımlandığı görülmektedir:

(1) Bir tanesi.
(2) Bilinmeyen bir kimse.

Biri öğesi miktar bildirenler sınıfında "Tekillik" bildiren belgisiz adıllar arasındadır.

Herkes (Kullanım Sıklığı:13.910): İnsanların tümüne gönderimde bulunan bu sözcük **Güncel Türkçe Sözlük**te "İnsanların bütünü, cümle âlem" olarak tanımlanmaktadır. Anlamsal sınıflandırmamıza göre miktar belirtmeyenler sınıfında "Bütünlük" bildiren belgisiz adıllar arasında yer alan ve yalnızca canlı varlıkların yerini tutabilen özellikle insanlar için kullanılan bir belgisiz adıldır:

- ***Herkes*** şaşkınlık içindeydi. (+canlı)
  (+insan)

Kimi (Kullanım Sıklığı:13.210): Kimi öğesi miktar belirtenler sınıfında "Çoğulluk" bildiren belgisiz adıllar arasında bulunur. Bunun yanında hem canlı hem de cansız varlıkların yerine kullanılabilmektedir:

- ***Kimi*** gülüyor, ***kimi*** oynuyor. (+canlı.)

- Kasaların içinde ne olduğu bilinmiyordu. ***Kiminden*** evraklar ***kiminden*** tahviller, kâğıtlar, ***kiminden*** de mücevherler çıkıyordu. (-canlı)

Varlıklar arasından seçtikleri bazı varlıkların yerine kullanılan *kimi* sözcüğü *kimi* belgisiz sıfatı ile karıştırılmamalıdır. **Güncel Türkçe Sözlük**te *kimi* öğesinin "Birtakımı, bazısı, kimisi" olarak tanımladığı görülmektedir.

Kimse (Kullanım Sıklığı: 11.801): Yalnızca canlı varlıkların yerine kullanılan ve miktar belirtenler sınıfında "Hiç miktar belirtmeyen" belgisiz adıllar altında incelenen *kimse* sözcüğünün en önemli özelliklerinden biri canlı varlıkların yerine ve özellikle insanların yerine kullanılan bir adıl olmasıdır.

Güncel Türkçe Sözlükte "Herhangi bir kişi, kim olduğu bilinmeyen kişi" olarak tanımlanan *kimse* sözcüğünün olumsuz tümcelerde "hiçbir kişi" anlamındaki kullanımına yer verilmediği görülmektedir. İncelenen tümceler içinde de "hiçbir kişi" anlamının "herhangi bir kişi" anlamından daha sık kullanıldığı görülmektedir:

- İçeride ***kimse*** yoktu. (Hiçbir kişi)
- Bu pazarda size rakip ***kimse*** bulunuyor mu? (Herhangi bir kişi)

Çoğu (Kullanım Sıklığı: 10.319): Bir varlığın büyük bir bölümünü anlatmak için kullanılan *çoğu* belgisiz adılı miktar belirtenler sınıfında "Çoğulluk" bildiren birimler arasında yer almakta ve hem canlı hem de cansız varlıkların yerine kullanılabilmektedir:

- Cenazesine 5-10 oğlu geldi. ***Çoğunu*** tanımıyordum. (+canlı)
- Ancak bu tarihi eserlerin ***çoğu*** tahrip olmuştur. (-canlı)

Güncel Türkçe Sözlükte *çoğu* sözcüğü şu şekilde tanımlanmaktadır:

(1) Bir şeyin büyük bölümü,
(2) Çok kimse.

Aslında her iki tanımda da aynı belgisiz adılın hem canlı hem de cansız varlıkların yerine kullanılma özelliği ayrı olarak belirtildiği görülmektedir.

Hepsi (Kullanım Sıklığı: 8974): *Hepsi* öğesi "varlıkların, şeylerin tümü" anlamını taşıyan miktar belirtmeyenler sınıfında "Bütünlük" bildiren öğe olarak hem canlı hem de cansız varlıkların yerine kullanılabilen bir belgisiz adıldır:

- Parklar, çimenler, sıralar, ***hepsi*** pırıl pırıl… (+canlı)
- Bu derslerin ***hepsini*** de seviyordu. (-canlı)

Güncel Türkçe Sözlükte ise hepsi öğesi "Bütünü, tamamı, tümü, cümlesi" şeklinde tanımlanmaktadır.

Birisi (Kullanım Sıklığı: 5819): "Herhangi bir" anlamında kullanılan *bir* belgisiz sıfatına çift iyelik biçimbirimi eklenerek oluşturulan *birisi* öğesi de "herhangi bir kimse" ve "varlıklar arasından seçilen bir tanesi" yerine kullanılmaktadır:

- ***Birisi*** beni gösterdi, "budur" dedi. (+canlı)
- Ergenlik döneminin özelliklerinden ***birisi***, gencin bazı ikilemler içinde olmasıdır. (-canlı)

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere *birisi* öğesi hem canlı hem de cansız varlıkların yerine kullanılabilen belgisiz adıl olarak miktar bildirenler sınıfında "Tekillik" belirten bir öğedir. **Güncel Türkçe Sözlük**te yalnızca "Herhangi bir kimse" tanımına yer verilen bu belgisiz sıfatın cansız varlıkların yerini aldığı kullanımı belirtilmemiştir.

Falan (Kullanım Sıklığı: 4000) – Filan (Kullanım Sıklığı: 3286) – Falan Filan (Kullanım Sıklığı: 173): Benzer anlamsal özelliklere sahip olduklarından dolayı birlikte ele aldığımız bu belgisiz adıllar miktar belirtmeyenler sınıfında "Kimlik belirtmeyen" belgisiz adıllar arasında bulunmaktadır. Hem canlı hem de cansız varlıkların yerine kullanılabilen bu belgisiz adıllar yinelenmek istenmeyen varlıkların yerini genel ve belirsiz bir nitelikle alan öğelerdir:

- Çocuk ***falan*** sanma sakın konuklarımızı.(+canlı)
- Kantinden bisküvi ***falan*** alıp yiyordu.(-canlı)
- Annen, ağabeyin ***filan***…(+canlı)
- Hayır, yüzük ***filan*** yoktu(-canlı)
- Annen, ağabeyin ***falan filan***! Değil mi? (+canlı)
- Sert tutumlar, tavırlar, anlatımlar, okşamalar ***falan filan***…(-canlı)

Güncel Türkçe Sözlükte ise *falan* sözcüğü " Söylenmesi istenmeyen veya gerekli görülmeyen bir özel adın yerini tutan kelime, filan" olarak tanımlanırken *filan* sözcüğü "Falan" olarak tanımlanmaktadır. *Falan filan* öğesi ise sözlükte

"Önem verilmeyen, hafifsenen kimse, şey, filan falan, falan festekiz, falan feşmekan" şeklinde tanımlanmaktadır.

Başkası (Kullanım Sıklığı: 1651): Miktar belirtmeyenler sınıfında "Kimlik belirtmeyen" belgisiz adıllar arasında yer alan *başkası* öğesi hem canlı hem de cansız canlıların yerine kullanılabilmekte ve "bilinen bir varlıktan farklı bir varlığa" işaret etmektedir:

- Bu film yalnızca Memo'yu ağlattı, ***başkasını*** değil. (+canlı)
- Bu çalışmanın temel amaçlarından bir ***başkası*** Türk hisse senedinin piyasasını araştırmaktır. (-canlı)

Ancak derlem üzerinden yapılan incelemelerde *başkası* öğesinin en çok "başka bir insan" yerine kullanımı öne çıktığı gözlemlenmiştir. **Güncel Türkçe Sözlüğe** baktığımızda ise *başkası* öğesinin "Diğer bir kişi, herhangi bir kimse, diğeri, ötekisi" olarak tanımlandığı görülmektedir.

Tümü (Kullanım Sıklığı: 1497): Güncel Türkçe Sözlükte yer almayan ve varlığın eksiksiz, tam, parçalanmamış biçimi yerine kullanılan *tümü* belgisiz adılı miktar belirtmeyenler sınıfında "Bütünlük" bildiren birimler arasında bulunmakta ve hem canlı hem de cansız varlıkların yerine kullanılabilmektedir:

- Gençlerin ***tümü*** Müge'nin arkadaşıydı. (+canlı)
- Telefon hatlarının ***tümü*** kitlendi. (-canlı)

Hiçbiri (Kullanım Sıklığı: 1601): Miktar belirtenler sınıfında "Hiç miktar belirtmeyenler" arasında yer alan *hiçbiri* öğesi hem canlı hem de cansız varlıklar yerine kullanılan bir belgisiz adıldır. **Güncel Türkçe Sözlük**te "Bir teki, biri bile" şeklinde *hiçbiri* belgisiz adılı olumsuz tümcelerde "bir tanesini bile" anlamında kullanılmaktadır:

- Görüşünü aldığımız aydınların ***hiçbiri*** ziyarete gelmedi. (+canlı)
- Çevredeki fabrikaların ***hiçbiri*** iş vermiyor köyün erkeklerine. (-canlı)

Hiçbiri sözcüğünün en önemli özelliği tümceyi olumsuz yapmasıdır:

- ***Hiçbiri*** bana bir şey yapmadı. (hiçbiri: özne)
- Oğulları, kızları, akrabaları… Cenazede ***hiçbirini*** görmedim. (hiçbirini: nesne)

- Bilgisayarların ***hiçbirine*** henüz bakamadım. (hiçbirine: tümleç)
- Ağaç, çiçek, park… Bunların ***hiçbiri*** yok. (Ad tümcesi)

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere *hiçbiri* öğesi tümcede özne, nesne ya da tümleç görevinde de olsa ya da ad tümcesinde de kullanılsa tümceyi olumsuz tümce yapmaktadır.

Kimisi (Kullanım Sıklığı: 1004): Varlıklar arasından seçilen bazı varlıkların yerine kullanılan *kimisi* öğesi miktar belirtenler sınıfında "Çoğulluk" bildiren belgisiz adıllar arasında yer almaktadır. Bunun yanında hem canlı hem de cansız varlıkların yerine kullanılabilen belgisiz adıllar sınıfındadır:

- ***Kimisi*** esniyor, ***kimisi*** fısıltısıyla yanındakine bir şeyler söylüyordu. (+canlı)
- Vazoların ***kimisi*** camdan ***kimisi*** çiniden yapılmıştı.(-canlı)

Güncel Türkçe Sözlükte ise *kimisi* öğesi "Bazısı, birtakımı, kimi" olarak diğer belgisiz adıllarla tanımlanmıştır.

Bütünü (Kullanım Sıklığı: 808): Varlığın eksiksiz, tam, parçalanmamış biçimi yerine kullanılan *bütünü* belgisiz adılı **Güncel Türkçe Sözlük**te yer almamaktadır. Miktar belirtmeyenler sınıfında "Bütünlük" bildiren birimler arasında bulunan bu belgisiz adıl, hem canlı hem de cansız varlıkların yerine kullanılabilmektedir:

- Toplumun ***bütünü*** ikna edici konuşma sayesinde etkilendi.(+canlı)
- Kitabın ***bütünü*** itibariyle sıklıkla boy gösteren kişiydi Ali.(-canlı)

Birçoğu (Kullanım Sıklığı: 527): *Birçoğu* öğesi varlıkların büyük bir bölümünün yerine kullanılan bir belgisiz adıldır. Bu öğe miktar belirtenler sınıfında "Çoğulluk" bildiren birimler arasında yer almakta ve hem canlı hem de cansız varlıkların yerine kullanılabilmektedir:

- Adamlarımı onları dağıt ve ***birçoğunu*** da öldürdü. (+canlı)
- 77 kitap dava konusu oldu, ***birçoğu*** yasaklı. (-canlı)

Birçoğu öğesi **Güncel Türkçe Sözlük**te "Çok sayıda olan kimse veya şey" olarak tanımlanmaktadır.

Öbürü (Kullanım Sıklığı: 438): Bilinen bir varlıktan farklı bir varlığın yerine kullanılan *öbürü* belgisiz adılı miktar belirtmeyenler sınıfında "Kimlik belirtmeyen" belgisiz adıllar arasında yer almakta ve hem canlı hem de cansız varlıkların yerine kullanılabilmektedir:

- İki çocuğu var. Biri ilkokul ikiye gidiyor. ***Öbürü*** daha küçük, üç yaşında. (+canlı)
- Sanata hizmet eden biri açık ***öbürü*** kapalı sanat galerisi. (-canlı)

Öbürü belgisizi **Güncel Türkçe Sözlük**te "Öteki, öbür kişi veya şey, diğeri, öbürkü" olarak tanımlanmaktadır.

Birkaçı (Kullanım Sıklığı: 349): Güncel Türkçe Sözlükte "Az sayıda olan kimse veya şey" olarak tanımlanan *birkaçı* sözcüğü varlıklar arasından seçilen az sayıdaki varlıkların yerine kullanılmaktadır. Miktar belirtenler sınıfında "Çoğulluk" bildiren sözcükler içinde yer alan bu öğe hem canlı hem de cansız varlıkların yerine kullanılabilen belgisiz adıllar arasındadır:

- Akrabalarından ***birkaçı*** onu yeniden aramaya niyetlendiyse de ulaşamadılar. (+canlı)
- Aslında bu önerilerden biri ya da ***birkaçına*** dikkat edilebilir. (-canlı)

Aynısı (Kullanım Sıklığı: 259): Bir varlığa ayırt edilemeyecek derecede benzerlik gösteren başka bir varlığın yerine kullanılan bu belgisiz adıl, miktar bildirmeyen sınıfında ve incelediğimiz belgisiz adıllar arasında "Kimlik" bildiren öğeler arasında bulunan tek belgisiz adıldır. **Güncel Türkçe Sözlük**te "Ayırt edilemeyecek kadar benzerlik göstereni, benzeri, tıpkısı" biçiminde tanımlanan *aynısı* öğesi hem canlı hem de cansız varlıkların yerine kullanılabilmektedir:

- Hiçbir çocuk bir diğerinin ***aynısı*** değildir. (+canlı)
- Yanan Hükümet Konağı yerine ***aynısı*** yapıldı. (-canlı)

Bazısı (Kullanım Sıklığı: 223): *Bazı* sözcüğü *kimi* sözcüğünün Arapça kökenli karşılığı olduğundan dolayı *kimisi* sözcüğü ile benzer anlamsal özellikler taşıyan *bazısı* öğesi de varlıklar arasından seçilen bazı varlıkların yerine kullanılmaktadır. Bu öğe de aynı *kimisi* belgisiz adılı gibi miktar belirtenler sınıfında

"Çoğulluk" bildiren belgisiz adıllar içinde bulunurken hem canlı hem de cansız varlıkların yerine kullanılabilmektedir:

- ***Bazısı*** sigara içer, bazısı ağlar.
- Bu isteklerin ***bazısı*** bütün insanlarda ortaktır.

Bazısı öğesi *kimisi* öğesi gibi **Güncel Türkçe Sözlük**te "Birtakımı, kimisi" belgisiz adıllarıyla tanımlanmaktadır.

Ötekisi (Kullanım Sıklığı: 152): Güncel Türkçe Sözlükte "Ötede bulunan, diğeri, başkası" olarak tanımlanan *ötekisi* öğesi bilinen bir varlıktan farklı bir varlığın yerine kullanılmakta ve miktar bildirmeyenler sınıfında "Kimlik belirtmeyen" belgisiz adıllar arasında yer almaktadır. Aynı zamanda *ötekisi* belgisiz adılı hem canlı hem de cansız varlıkların yerine kullanılabilmektedir:

- İki tekerlekten birisi kırılırsa ***ötekisi*** ile arabanın yürümeyeceğini anlatıyordu. (-canlı)
- İsterse anlatsın dedi ***ötekisi***. (+canlı)

Falanca (Kullanım Sıklığı: 136) – Filanca (Kullanım Sıklığı: 112):

Güncel Türkçe Sözlükte "Falan kimse" olarak tanımlanan *falanca* öğesi yalnızca canlı varlıklar yerine kullanılan ve özellikle insanlar yerine kullanılan belgisiz adıl olarak dikkat çekmektedir. Aynı zamanda *falanca* belgisiz adılı miktar belirtmeyenler sınıfında "Kimlik belirtmeyen" belgisiz adıllar arasında bulunmaktadır:

- ***Falanca*** artık şehirli oldu. (+canlı) (+insan)

Filanca öğesi ise **Güncel Türkçe Sözlük**te yer almamasına karşın *falanca* öğesi ile aynı anlamsal özelliklere sahip olduğu söylenebilir. Yalnızca canlı varlıklar yerine kullanılan ve özellikle insanlar yerine kullanılan *filanca* öğesi miktar belirtmeyenler sınıfında "Kimlik belirtmeyen" belgisiz adıllar arasında bulunmaktadır:

- ***Filanca*** da sadece su içerek zayıflamış. (+canlı) (+insan)

Birazı (Kullanım Sıklığı: 44): Güncel Türkçe Sözlükte tanımına yer verilmeyen *birazı* sözcüğü *biraz* belgisiz sıfatının {–I} biçimbirimini alarak oluşturulmuştur.

Hem canlı hem de cansız varlıkların yerine kullanılabilen *birazı* belgisiz adılı "Miktar belirtenler" sınıfında "Çoğulluk" bildiren belgisiz adıllar arasında yer almaktadır:

- Çoğu hırsız ***birazı*** açıkgözlü korkunç insanlardı. (+canlı)
- Aynanın önünde ***birazı*** içilmiş bir viski şişesi duruyordu. (-canlı)

5.2.2. Türkiye Türkçesindeki Belgisiz Adılların İşlevsel Özellikleri

Çalışmamızda inceleme konumuz olan belgisiz sıfatlar ve belgisiz adılların BİÇİM – ANLAM – KULLANIM boyutlarıyla ele alınacağı daha önceki bölümlerde de belirtilmektedir. Bir önceki bölümde anlamsal açıdan ele aldığımız belgisiz adıllar bu bölümde işlevsel boyutlarıyla biçimbilimsel, sözdizimsel ve kullanımbilimsel yönleriyle değerlendirilecektir.

Belgisiz adıllar, canlı ve cansız adların yerine konulabilen ve o adı belirsiz bir şekilde anlatan sözcük ulamıdır. Adların yerine konulduklarından dolayı nasıl adlara belirli biçimbirimler eklenebiliyorsa belgisiz adıllar da bu biçimbirimleri alabilmektedirler. Bu bölümde inceleme listemizde yer alan belgisiz adılların ad durum biçimbirimi (Yalın durum, belirtme durumu, bulunma durumu, çıkma durumu, tamlayan durumu) ve {–lAr} çoğul biçimbirimi almış durumları incelenecektir.

Tablo 14

Belgisiz Adılların Ad Durum Biçimbirimi Almış Durumları

Yalın Durumu	Belirtme Durumu	Yönelme Durumu	Bulunma Durumu	Çıkma Durumu	Tamlayan Durumu
Şey	Şey-i	Şey-e	Şey-de	Şey-den	Şey-in
Biri	Biri-n-i	Biri-n-e	Biri-n-de	Biri-n-den	Biri-n-den
Herkes	Herkes-i	Herkes-e	Herkes-te	Herkes-ten	Herkes-in
Kimi	Kimi-n-i	Kimi-n-e	Kimi-n-de	Kimi-n-den	Kimi-n-in
Kimse	Kimse-y-i	Kimse-y-e	Kimse-de	Kimse-den	Kimse-n-in
Çoğu	Çoğu-n-u	Çoğu-n-a	Çoğu-n-da	Çoğu-n-dan	Çoğu-n-un
Hepsi	Hepsi-n-i	Hepsi-n-e	Hepsi-n-de	Hepsi-n-den	Hepsi-n-in
Birisi	Birisi-n-i	Birisi-n-e	Birisi-n-de	Birisi-n-den	Birisi-n-in
Falan	Falan-ı	Falan-a	Falan-da	Falan-dan	Falan-ın
Filan	Filan-ı	Filan-a	Filan-da	Filan-dan	Filan-ın
Başkası	Başkası-n-ı	Başkası-n-a	Başkası-n-da	Başkası-n-dan	Başkası-n-ın
Tümü	Tümü-n-ü	Tümü-n-e	Tümü-n-de	Tümü-n-den	Tümü-n-ün
Hiçbiri	Hiçbiri-n-i	Hiçbiri-n-e	Hiçbiri-n-de	Hiçbiri-n-den	Hiçbiri-n-in
Kimisi	Kimisi-n-i	Kimisi-n-e	Kimisi-n-de	Kimisi-n-den	Kimisi-n-in
Bütünü	Bütünü-n-ü	Bütünü-n-e	Bütünü-n-de	Bütünü-n-den	Bütünü-n-ün
Birçoğu	Birçoğu-n-u	Birçoğu-n-a	Birçoğu-n-da	Birçoğu-n-dan	Birçoğu-n-un
Öbürü	Öbürü-n-ü	Öbürü-n-e	Öbürü-n-de	Öbürü-n-den	Öbürü-n-ün
Birkaçı	Birkaçı-n-ı	Birkaçı-n-a	Birkaçı-n-da	Birkaçı-n-dan	Birkaçı-n-ın
Aynısı	Aynısı-n-ı	Aynısı-n-a	Aynısı-n-da	Aynısı-n-dan	Aynısı-n-ın
Bazısı	Bazısı-n-ı	Bazısı-n-a	Bazısı-n-da	Bazısı-n-dan	Bazısı-n-ın
Falan Filan	-	-	-	-	-
Ötekisi	Ötekisi-n-i	Ötekisi-n-e	Ötekisi-n-de	Ötekisi-n-den	Ötekisi-n-in
Falanca	Falanca-y-ı	Falanca-y-a	Falanca-da	Falanca-dan	Falanca-n-ın
Filanca	Filanca-y-ı	Filanca-y-a	Filanca-da	Filanca-dan	Filanca-n-ın
Birazı	Birazı-n-ı	Birazı-n-a	Birazı-n-da	Birazı-n-dan	Birazı-n-ın

Tablo 15

Belgisiz Adılların Tekil-Çoğul Biçimlenişleri

Tekil	Çoğul	Tekil	Çoğul
Şey	Şey-ler	**Kimisi**	Kimi-ler-i
Biri	Biri-ler-i	**Bütünü**	-
Herkes	-	**Birçoğu**	-
Kimi	Kimi-ler-i	**Öbürü**	Öbür-ler-i
Kimse	Kimse-ler	**Birkaçı**	-
Çoğu	-	**Aynısı**	Aynı-lar-ı
Hepsi	-	**Bazısı**	Bazı-lar-ı
Birisi	Biri-ler-i	**Falan filan**	-
Falan	-	**Ötekisi**	Öteki-ler-i
Filan	-	**Falanca**	Falancalar
Başkası	Başka-lar-ı	**Filanca**	Filancalar
Tümü	-	**Birazı**	-
Hiçbiri	-		

Yukarıdaki tabloda bazı belgisiz adılların çoğul biçimbirimi ile kullanılabildiği görülürken, bazılarının kullanılamadığı görülmektedir. Çoğul biçimbirimler ile kullanılabilen belgisiz adıllar şunlardır: *Şey* (Şeyler), *kimi* (kimileri), *kimse* (kimse-ler), *biri* (birileri), *başka* (başkaları), *kimisi* (kimileri), *öbürü* (öbürleri), *aynısı* (aynıları), *bazısı* (bazıları), *öteki* (ötekileri). Burada dikkat çeken noktalar şunlardır:

- Miktar belirtmeyenler sınıfında "Bütünlük" bildiren belgisiz adıllar (*herkes, hepsi, bütünü, tümü*) çoğul biçimbirimi alamamaktadırlar.
- *Bazısı, kimisi, kimi* belgisiz adılları dışında miktar belirtenler sınıfında yer alan "Çoğulluk" bildiren öğeler (*birçoğu, birkaçı, çoğu*) çoğul biçimbirimi alamamaktadırlar.
- *Kimi* ve *kimisi* öğelerinin çoğul biçimbirimi almış biçimleri aynıdır (*kimileri*).
- *Biri* ve *birisi* öğelerinin çoğul biçimbirimi almış biçimleri aynıdır (*birileri*).

Görüldüğü üzere belgisiz adılların biçimbilimsel, sözdizimsel,

kullanımbilimsel birtakım özellikleri bulunmaktadır. Burada biçimbilimsel açıdan genel olarak ele aldığımız belgisiz ayrıntıları daha ayrıntılı bir biçimde tek tek ele almak yararlı olacaktır.

Şey: Genel olarak varlıkları belirsiz şekilde anlatmak için kullanılan belgisiz adıllar arasından en sık kullanılan belgisiz adıl olarak listenin başında yer alan *şey* öğesi, aynı bir ad gibi ad durum biçimbirimini (*şey*-i, *şey*-e, *şey*-de, *şey*-den, *şey*-in) ve çoğul biçimbirimini (*şey*-ler) eklenebildiği görülmektedir. Bunun yanında ad tümcelerinde yüklem olarak karşımıza çıkabilmektedir:

- Onlar sadece reçel değildir, çok ***seydir***.

Şey öğesinin kullanımını incelediğimiz zaman *bir* belgisiz sıfatı ile birlikte ***bir şey*** biçiminde kullanımının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bunların yanında *her, birkaç, birçok, aynı, başka, çok* belgisiz sıfatları ve çeşitli niteleme sıfatlarıyla kullanımları da görülmektedir:

- **Her *şey*** zaten o kadar belli ki…
- **Birçok *şey*** normale dönmeye başlamıştı.
- **Birkaç *şey*** denedi.
- **Aynı *şey*** değil ki.
- Kemanla **küçük *şeyler*** çalıyorum.

Biri – Birisi: *Biri* ve *birisi* sözcüklerinin anlamsal açıdan incelemesinde, bu öğelerin belirsiz bir kişinin yerini tutabileceği gibi bir grup varlığın içerisinden bir tanesine gönderimde bulunabileceği belirtilmiştir. Bu öğelerin yer aldığı bazı tümcelerde, bu öğeler farklı bir kullanımda daha karşımıza çıkmaktadır. Söylemek istemediğimiz ya da söylemekten kaçındığımız kişiler yerine de *biri* adılının kullanıldığı görülmektedir:

- ***Biri*** kalbimi çok kırdı.
- ***Birisini*** çok özledim.

O halde burada bir belirsizlikten çok isteğe bağlı olarak belirtmeme söz konusudur denebilir. Biçimsel olarak baktığımızda herhangi bir ad gibi ad durum biçimbirimlerini ve çoğul biçimbirimini alabilen *biri* belgisiz adılı yine aynı adlar gibi sıfatlar tarafından nitelenebilir:

- ***Güzel biri*** benim adımı sordu.

- ***Dürüst birisi*** çıkarsa karşıma, evlenirim.
- O çok ***akıllı biridir.***
- O çok ***dürüst birisidir***.

Son iki tümcede bir sıfat tarafından nitelenen *biri* ve *birisi* öğelerinin ad tümcelerinde yüklem görevinde de bulunabildiği görülmektedir. Ancak miktar belirten belgisiz adıllardan "Çoğulluk" bildirenler sınıfında yer alan sıfatlarla ve sayı sıfatlarıyla kullanımı bulunmamaktadır:

- *Birkaç ***biri/birileri*** bugün dükkâna uğrayıp seni sordu.
- *Üç ***birisi/birileri*** geldi.

Aynı zamanda bu öğe çoğul ad + {–In} tamlayan durumu ya da çoğul ad + {–DAn} çıkma durumu ile de tanımlanabilir:

- ***Öğrenci-ler-in biri/birisi*** yanıma usulca yaklaştı.
- ***Öğrenci-ler-den biri/birisi*** yanıma usulca yaklaştı.

Herkes: Yalnızca canlı varlıklar yerine kullanılabilen *herkes* öğesi diğer adlar gibi ad durum biçimbirimlerini (*herkesi, herkese, herkeste, herkesten, herkesin*) alabilirken, çoğul biçimde kullanılmadığı görülmektedir. Bu adılı niteleyecek olan sıfatlarda bazı kısıtlamalar bulunduğu görülmektedir. Örneğin, niteleme sıfatları dışında sıfatlarla nitelenemediği saptanmaktadır. Belgisiz sıfatlar tarafından nitelenmesinde de kısıtlamalar vardır. Bu öğe yalnızca *bütün*, *tüm*, *diğer* ve *öbür* belgisiz sıfatları ile bir öbek oluşturabilmektedir:

- *Birkaç ***herkes*** partiye katıldı.
- ***Bütün herkes*** partiye katıldı.
- Ayşe ile Fatih dışarıda konuşuyorlardı. **Diğer *herkes*** ise onları izliyordu.

Aynı zamanda bu belgisiz adıl eylem + {–An}, eylem + {–DIK}, eylem + {–AcAK} biçimbirimi ile oluşturulan ortaçlar tarafından da nitelenebilmektedirler:

- Gel-en ***herkes*** seni sordu
- Tanı-dık ***herkes*** oradaydı.
- Geziye katıl-acak ***herkesten*** 50 TL istendi.

Kimi: Hem canlı hem de cansız varlıkların yerine kullanılabilen bu öğeler adların aldığı ad durum biçimbirimlerini (*kimini, kimine, kiminde, kiminden, kiminin*)

ve çoğul biçimbirimini alabilmektedir. Bu belgisiz adılda dikkat çeken özellik ise herhangi bir sıfat tarafından nitelenememesidir:

- *Yaşlı ***kimi*** komadaydı.

Kimse: *Kimse* öğesi "herhangi bir kişi" anlamında kullanılmaktaysa tümce olumlu tümce olabilmekteyken; "hiçbir kişi" anlamında kullanılmaktaysa tümce olumsuz olmaktadır. Yerine geçtiği adlar gibi ad durum biçimbirimleri (*kimseyi, kimseye, kimsede, kimseden, kimsenin*) ve çoğul biçimbirimi (*kimileri*) alabilmektedir. Aynı zamanda bu birim eylem + {–An}, {–DIK}, {–AcAK} ortaçlarıyla tanımlanabilir:

- Yalan söyle-y-en ***kimse*** affedilmez.
- Sevme-diğ-im ***kimseye*** yardım etmem.
- Evlen-eceğ-im ***kimseyi*** iyi tanımalıyım.

Çoğu: Yukarıdaki incelemeler sonucunda tablolarla görüldüğü üzere yerini aldığı adlar gibi ad durum biçimbirimlerinin (*çoğunu, çoğuna, çoğunda, çoğundan, çoğunun*) hepsini alabilen *çoğu* öğesinin çoğul biçimbirimini alamadığı gözlemlenmiştir. Ç*oğu* adlar gibi her sıfat tarafından tanımlanmasa da çoğul ad + {–In} tamlayan durumu ya da çoğul ad + {–DAn} çıkma durumu ile tanımlanabilir:

- Bu ***öğrenci-ler-in çoğunu*** tanıyorum.
- Bu ***öğrenci-ler-den çoğunu*** tanıyorum.

Aynı zamanda bu birim eylem + {–An} ortacıyla tanımlanabilir:

- Bu öğrencilerden çalış-an ***çoğunu*** tanıyorum.

Hepsi: Yukarıdaki oluşturduğumuz tablolarda görüldüğü üzere *hepsi* öğesinin yerini aldığı adlar gibi ad durum biçimbirimlerini (*hepsini, hepsine, hepsinde, hepsinden, hepsinin*) alabildiği ancak çoğul biçimbirimini alamadığı gözlemlenmiştir. *Hepsi* biriminin çoğul ad+{–In} tamlayan durumu ile tanımlanabilirken çoğul ad+{–DAn} çıkma durumu ile tanımlanamadığı görülmektedir:

- Bu ***öğrenci-ler-in hepsini*** tanıyorum.
- *Bu öğrenci-ler-den ***hepsini*** tanıyorum.

Falan – Filan – Falan Filan: Yukarıdaki oluşturduğumuz tabloda *falan* ve *filan* birimlerinin yerini aldığı adlar gibi ad durum biçimbirimlerini (*falanı, falana, falanda, falandan, falanın, filanı, filana, filanda, filandan, filanın*) alabildiği gözlemlense de çok sıklık kullanım değerine sahip olmadığı görülmektedir. *Falan filan* öğesinin ise hiç ad durum ekleriyle kullanımına rastlanılmamaktadır. Bunun yanında bu öğelerin çoğul biçimbirimini alamadığı da gözlemlenmektedir. Ayrıca bu öğelerin sıfatlar tarafından da nitelenemediği görülmektedir.

- *Bazı ***falan*** geldi.
- *Küçük ***filan*** aldım.
- *Birkaç ***falan filan*** oldu.

Başkası: Yukarıdaki tablodaki incelemeler sonucunda *başkası* öğesinin yerini aldığı adlar gibi ad durum biçimbirimlerinin (*başkasını, başkasına, başkasında, başkasından, başkasının*) hepsini ve çoğul biçimbirimini (*başkaları*) aldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca *başkası* öğesinin {–DAn} çıkma durumu ile tanımlandığı görülmekteyken {–In} tamlayan durumu ile tanımlanamadığı görülmektedir:

- Onları bu utançtan bacısıyla eniştesin-**den** ***başkası*** kurtaramazmış.
- *Onları bu utançtan bacısıyla eniştesin-in ***başkası*** kurtaramazmış.

Derlemde yapılan incelemeler sonucunda *başkası* öğesinin *bir* belgisiz sıfatından başka bir sıfat ile nitelenmediği de gözlemlenmiştir.

Tümü: *Tümü* biriminin yapılan incelemeler sonucunda yerini aldığı adlar gibi ad durum biçimbirimlerinin (*tümünü, tümüne, tümünde, tümünden, tümünün*) hepsini alabildiği ancak çoğul biçimbirimini alamadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca *tümü* birimi {–In} tamlayan durumu ile tanımlanabilirken {–DAn} çıkma durumu ile tanımlanan söz öbeğine 500 tüm içerisinde yalnızca bir kez rastlanmıştır. Bu nedenle bu öğenin {–DAn} çıkma durumu ile tanımlanmış biçiminin yaygın olarak kullanılmadığını belirtebiliriz:

- ***Tümü*** beni ilk kez görüyorlar.
- Mezarlık görevlileri-**n-in** ***tümü*** tanıyor.
- Uyuşturucu kullanan öğrenciler-**den** ***tümü*** ailelerinde uyuşturucu kullanan olmadığını belirtmişlerdir.

Hiçbiri: *Hiçbiri* öğesi derlemde iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Biri birleşik şekilde yazılmış "hiçbiri" biçimi bir de ayrı olarak yazılmış" hiç biri" biçimidir. Çalışmamızda *hiçbiri* olarak birleşik biçimde yazılacaktır. Yerini aldığı adlar gibi ad durum biçimbirimlerini (*hiçbirini, hiçbirine, hiçbirinde, hiçbirinden, hiçbirinin*) alabilen *hiçbiri* öğesinin çoğul biçimlenişinin olmadığını görmekteyiz. *Hiçbiri* öğesinin en önemli özelliklerinden biri de içinde bulunduğu tümceleri olumsuz yapmasıdır.

Kimisi: Hem canlı hem de cansız varlıkların yerine kullanılabilen belgisiz adıllar arasında yer alan *kimisi* öğesi adların aldığı ad durum biçimbirimlerini (*kimisini, kimisine, kimisinde, kimisinden, kimisinin*) ve çoğul biçimbirimini (*kimileri*) alabilmektedir. Bu belgisiz adılda dikkat çeken özellik ise herhangi bir sıfat tarafından nitelenememesidir:

- *Yaşlı ***kimisi*** komadaydı.

Kimisi belgisiz adılında dikkat çeken başka bir nokta ise bu adılın çoğul biçimlenişinin *kimi* belgisiz adılının çoğul biçimlenişi ile aynı olmasıdır: ***Kimileri***.

Bütünü: *Bütünü* biriminin yapılan incelemeler sonucunda yerini aldığı adlar gibi ad durum biçimbirimlerinin (bü*tününü, bütününe, bütününde, bütününden, bütününün*) hepsini alabildiği ancak çoğul biçimbirimini alamadığı gözlemlenmiştir: ***bütünleri**. Bunun yanında *bütünü* birimi {–In} tamlayan durumu ile tanımlanabilirken {–DAn} çıkma durumu ile tanımlanan söz öbeğine 500 tümce içerisinde hiç rastlanmıştır. Bu nedenle bu öğenin {–DAn} çıkma durumu ile tanımlanmış biçiminin kullanılmadığını belirtebiliriz:

- Ekonomik ve parasal birliği**-n-in** ***bütünü*** bir proje içinde değerlendirilmelidir.
- *Ekonomik ve parasal birliği**-n-den** ***bütünü*** bir proje içinde değerlendirilmelidir.

Birçoğu: Yukarıdaki incelemeler sonucunda tablolarda görüldüğü üzere yerini aldığı adlar gibi ad durum biçimbirimlerinin (*birçoğunu, birçoğuna, birçoğunda, birçoğundan, birçoğunun*) hepsini alabilen *birçoğu* öğesinin çoğul biçimbirimini alamadığı gözlemlenmiştir. *Birçoğu* adlar gibi her sıfat tarafından

tanımlanmasa da çoğul ad + {–In} tamlayan durumu ya da çoğul ad + {–DAn} çıkma durumu ile tanımlanabilir:

- Rüyalarda geçen öğe-**ler-in** ***birçoğu*** sembolik bir şekilde bastırılmış duygulardır.
- Okuyucu-**lar-ım-dan** ***birçoğu*** tahmin etmiştir zaten.

Öbürü: Yapılan incelemeler sonucunda *öbürü* öğesinin yerini aldığı adlar gibi ad durum biçimbirimlerini (*öbürünü, öbürüne, öbüründe, öbüründen, öbürünün*) ve çoğul biçimbirimini (*öbürleri*) alabildiği gözlemlenmiştir. *Öbürü* öğesinin kullanımı ile dikkat çeken noktalardan biri "biri ya da birisi" öğelerinden biri ile birlikte aynı tümcede kullanımı olmuştur:

- ***Biri*** dillendikçe ***öbürü*** suskunlaşıyor.

Özellikle bu kullanımların bir karşıtlık oluşturduğu gözlemlenmiştir:

- ***Biri*** güzel, ***öbürü*** çirkin milyonlar yaşadı.
- ***Biri*** dillendikçe ***öbürü*** suskunlaşıyor.
- ***Biri*** kız ***öbürü*** oğlan.
- ***Biri*** annem ***öbürü*** babam.

Birkaçı: Yukarıda incelediğimiz üzere *birkaçı* öğesinin yerini aldığı adlar gibi ad durum biçimbirimlerinin (*birkaçını, birkaçına, birkaçında, birkaçından, birkaçının*) hepsini alabilmesine rağmen çoğul biçimbirimini alamadığı gözlemlenmiştir. *Birkaçı* öğesi adlar gibi her sıfat tarafından tanımlanmasa da çoğul ad + {–In} tamlayan durumu ya da çoğul ad + {–DAn} çıkma durumu ile tanımlanabilir:

- O sırada koridordaki öğrenci-**ler-den** ***birkaçı*** "hocammm" diye suni bir selam verdi.
- Disleksili çocukların çoğunda bu sorun-**lar-ın** ***birkaçı*** vardır.

Aynısı: İncelenen tümceler sonucunda elde ettiğimiz bulgularda *aynısı* öğesinin yerine geldiği adlar gibi ad durum biçimbirimlerini (*aynısını, aynısına, aynısında, aynısından, aynısının*) ve çoğul biçimbirimi olan (–lAr} biçimbirimini (*aynıları*) eklenebildiği görülmektedir. Ayrıca *aynısı* öğesinin {–In} çıkma durumu ile tanımlandığı görülmekteyken {–DAn} tamlayan durumu ile tanımlanamadığı görülmektedir:

- Yüzlerce elmanın hiçbiri diğeri-**n-in** ***aynısı*** değil.
- Birde baktım ki rüyalarım-**ın** ***aynısı*** ama çitler yok.

Bazısı: Yapılan incelemeler sonucunda *bazısı* öğesinin yerini aldığı adlar gibi ad durum biçimbirimlerini (*bazısını, bazısına, bazısında, bazısından, bazısının*) ve çoğul biçimbirimini (*bazıları*) alabildiği gözlemlenmiştir. Buna ek olarak *bazısı* öğesi adlar gibi her sıfat tarafından tanımlanmasa da çoğul ad + {–In} tamlayan durumu ya da çoğul ad + {–DAn} çıkma durumu ile tanımlanabilir:

- İnsan-**lar-ın** ***bazısı*** zengin ***bazısı*** fakir.
- Bu kelime-**ler-den** ***bazısı*** şöyle: Somun.

Ötekisi: İncelenen tümceler sonucunda elde ettiğimiz bulgularda *ötekisi* öğesinin yerini aldığı adlar gibi ad durum biçimbirimlerini (*ötekisini, ötekisine, ötekisinde, ötekisinden, ötekisinin*) ve çoğul biçimbirimini (*ötekileri*) alabildiği gözlemlenmiştir. *Ötekisi* öğesinin kullanımı ile dikkat çeken noktalardan biri "biri ya da birisi" öğeleri ile birlikte aynı tümcede kullanımı olmuştur. Burada *ötekisi* öğesi *öbür* belgisiz adılında olduğu gibi bir görünüm sergilemektedir:

- ***Biri*** gökte ama ***ötekisi*** uçak kanadının üzerinde.
- Bunlardan ***birisi*** sağlık, ***ötekisi*** de boş vakittir.

Buna ek olarak *ötekisi* öğesi adlar gibi her sıfat tarafından tanımlanmasa da {–In} tamlayan durumu ya da {–DAn} çıkma durumu ile tanımlanabilmektedir:

- Akademinin bulunduğu çifte saraylar-**dan** ***ötekisi*** olan Münire Sultan Sarayı…
- Osmanlı Devleti Avrupa'**nın** ***ötekisi*** konumundadır.

Falanca – Filanca: *Falanca* ve *filanca* öğelerinin kullanımsal açıdan en önemli özelliklerinden biri bu öğelerin canlı varlıkların yerine ve yalnızca insanların yerine kullanılabilen belgisiz adıl olmasıdır:

- ***Falanca*** artık şehirli oldu, burjuva oldu.
- ***Filanca*** da sadece bol su içerek zayıflamış.

Falanca ve *filanca* belgisiz adıllarının kullanımındaki belirsizlik aynı zamanda kişinin tercihine bağlı bir belirsizlik de olabilir. Yani konuşucu eğer bir

kişinin adını vermek istemiyorsa, kişi belli olsa bile kendi tercihi ile söylemeyerek o kişinin adı yerine *falanca* ya da *filanca* adıllarını kullanabilir:

- Seni ***falanca*** aradı.
- Sevgili arkadaşım ***filanca***…

Birazı: Yapılan incelemeler sonucunda *birazı* öğesinin yerini aldığı adlar gibi ad durum biçimbirimlerinin (*birazını, birazına, birazında, birazından, birazının*) hepsini alabildiği görülmekteyken, çoğul biçimbirimini alamadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca *birazı* öğesinin {–In} çıkma durumu ile tanımlandığı görülmekteyken {–DAn} tamlayan durumu ile tanımlandığı örneklerine hiç rastlanılmamıştır:

- Parmakları**-n-ın *birazı*** ayakkabıya girmişti.

Bu bölümde belgisiz sıfatlar ve adıllar TUD bağlamında incelenerek en sık kullanılan belgisizler saptanmış ve Larsen- Freeman (1991)'den aktarılan model temel alınarak BİÇİM- ANLAM- KULLANIM boyutlarıyla incelenmiştir. Burada belirlenen belgisiz sıfat ve adıllara yönelik bilgilerin yabancı dil olarak Türkçe ortamlarına ve ders araç gereçlerine de aktarılması gerekmektedir. Yabancı dil olarak Türkçe alanında belgisiz sıfat ve adılların hangi düzeylerde, ne şekilde öğrenicilere sunulduğu önemlidir. Bu durumu saptamak amacıyla diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesinde belirtilen ölçütlere uygun biçimde hazırlanmış olan kaynaklar arasından belirlediğimiz yabancılara Türkçe öğretmek amacı ile hazırlanmış üç öğrenim setini incelemek yararlı olacaktır. Bu incelemeler sonucunda yabancı dil olarak Türkçe öğrenim setlerinde belgisizlerin nasıl yer verildiğini görüp değerlendirebilir ve nasıl yer verilmesi gerektiğine dair önerilerde bulunabiliriz.

5.3. Yabancı Dil Olarak Türkçe Ders Kitaplarında Belgisiz Sıfatlar ve Belgisiz Adılların Betimlenmesi

Çalışmamızın önceki bölümlerinde geleneksel ve/ya da dilbilimsel bakış açılarıyla hazırlanmış Türkçe dilbilgisi kitaplarındaki belgisiz sıfat ve adılların durumu belirtilmişken, yabancılar için hazırlanmış olan başlıca ders kitaplarında bu konunun nasıl ele alındığına bakmak böyle bir çalışmanın gerekliliğini ve alanyazında bu konunun eksikliğini gözler önüne sermek için yararlı olacaktır. Bu

nedenle çalışmamızın II. bölümü olan *Kuramsal Çerçeve* bölümünde değindiğimiz üzere, Türkiye'de AOÖÇ'ye uygun olarak hazırlanmış yabancı dil olarak Türkçe kitaplarından **İzmir Yabancılar İçin Türkçe, Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe** ve **İstanbul Yabancılar İçin Türkçe** ders ve çalışma kitapları incelenmiş, belgisiz sıfatların ve belgisiz adılların anlatımına yönelik saptamalara bu bölümde yer verilmiştir.

5.3.1. *İzmir Yabancılar İçin Türkçe Serisi*nde (A1 - A2) Belgisiz Sıfatların ve Belgisiz Adılların Betimlenmesi

A1 ve A2 düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarından oluşan **İzmir Yabancılar İçin Türkçe** serisinde belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllara A2 düzeyi kitabının 6. ünitesinde yer verilmektedir. Ancak bu bölüme gelmeden önce de belgisiz sıfat ve adıllara rastlanılmaktadır. A1 düzey ders kitabında *her, birçok, bir, bütün, birkaç, hiçbir, kimse, başka, çok, çoğu, bazı, hiç* vb. belgisiz adıl ve belgisiz sıfatların kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu bölümlerde bir dilbilgisel konu olarak değil sözcük olarak geçmekte, belgisiz sıfat ya da belgisiz adıllara yönelik herhangi bir açıklama yapılmamaktadır. Dilbilgisi konusu belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar olduğu belirtilen A2 düzey ders kitabında 6. ünitede ilk olarak kısa diyaloglardan oluşan okuma metinleri verilmiş, belgisiz adıllar koyu yazılarak dikkat çekerek öğrenicilerin farkına varmalarının amaçlandığı görülmektedir. Her metinden sonra da belgisiz adıla yönelik sorular sorulmuştur:

> Gül: Seni **birisi** aradı.
>
> Ahmet: Kim?
>
> Gül: Bilmiyorum, "Ali'nin okuldan arkadaşıyım" dedi.
>
> Ahmet: Tamam.
>
> Ahmet'i bir arkadaşı arıyor. Ama telefonu Gül açıyor. Gül o kişiyi tanıyor mu? (İzmir–A2 Ders Kitabı: 63). [1]

[5] Çalışmamızda *İzmir Yabancılar İçin Türkçe Serisi*. (2013). İzmir: Papatya Yayınları. kitabından örnekler ele alınmıştır. Kitabın tüm özellikleri çalışmamızın kaynakçasında yer verilmektedir. Burada kolaylık olması açısından (İzmir-A1 Ders Kitabı/Alıştırma Kitabı: 63) biçiminde bir alıntılama yöntemi kullanılmıştır.

Bu bölümde yukarıdaki örneğe benzer yedi diyaloga yer verilmiştir. Diyaloglarda geçen belgisiz adıllar şunlardır: *Birisi, herkes, biri, hepimiz, hiçbiri/hiçbirisi, kimse, hiç kimse, diğeri, öteki, her biri, kimi, kimisi*. Diyaloglarda geçen belgisiz sıfatlar ise şöyledir: *Birçok, bütün, bir*. Bu bölümde dikkat çeken noktalardan biri belgisiz adılların sayıca belgisiz sıfatlardan daha çok verilmiş olmasıdır. Bunun yanında ünitenin dilbilgisi konusu belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar olarak belirtilmesine rağmen bu bölümde, belgisiz adıllar kalın yazılmışken; belgisiz sıfatlara dikkat çekmek için herhangi bir şey yapılmadığı görülmektedir.

İlk bölümdeki diyaloglardan sonra ikinci bölümde, alıştırma kutusu içinde verilen "*biri, birisi, hiç kimse, kimse, diğeri, öteki, herkes, her biri, kimi, birçok*" sözcükleri ile tümce içerisindeki boşlukların doldurulması istenmektedir:

Biri	birisi	hiç kimse		kimse	diğeri
öteki	herkes	her biri		kimi	birçok

1. Dün akşam okuldan eve geliyordum. Arkamdan _____ bağırdı. Baktım, Ahmet! Üniversiteden bir arkadaş. Oturup biraz sohbet ettik.
2. Otobüslerde yaşlılara hiç saygı göstermiyorlar. Mesela yaşlı _____ biniyor. _____ kalkıp yaşlı insana yer vermiyor. _____ gözlerini kaçırıyor. _____ müzik dinliyor, _____ kitap okuyor. _____ uyuyor.
3. Bugün ders çok eğlenceliydi. Öğrencilerle bir oyun oynadık. Bir tiyatro oyunu. _____ farklı bir rol aldı. _____ Süpermen oldu, _____ Batman, _____ de Örümcek Adam. _____ çok eğlendi.
4. Bu sabah Alsancak'ta trafik çok sıkışıktı. Ben okula çok geç geldim. _____ öğrenci de derse geç kaldı. Ama ben ilk ders _____ yok yazmadım (İzmir-A2 Ders Kitabı: 64).

Bu bölümde de yalnızca *birçok* belgisiz sıfatının yer aldığı diğer sözcüklerin belgisiz adıl olduğu dikkat çekmektedir.

Üçüncü bölümde ise belirli kişisel özelliklerin yer aldığı bir tablo verilerek öğrenicilerin burada belirtilen özellikleri belgisiz adılları kullanarak yazması

istenmektedir. Bu bölümde de belgisiz sıfatlara yer verilmediği gözlemlenmektedir. Okuma ve yazma becerilerine yönelik bu alıştırmalardan sonraki "Bilgileri oku ve kim ne yapıyor, bul." yönergeli alıştırmada yine belgisiz adılların yer aldığı görülmektedir:

	öğrenci	yüksek sesli müzik	sessizlik	televizyon	kitap	sıcak yemek	abur cubur	dans
X								
Y								
Z								

- Üçü de öğrenci.
- **Biri** yüksek sesli müzikten hoşlanıyor.
- İkisi kitap okumayı seviyor. **Diğeri** kitap okumaktan hoşlanmıyor.
- X sessizlikten hoşlanıyor ve televizyon seyretmiyor.
- Y sıcak yemek sevmiyor ve danstan da hoşlanmıyor.
- **Kimse** televizyon seyretmekten hoşlanmıyor.
- İkisi kitap okumayı seviyor ama onlardan **biri** sessizliği de seviyor.
- **Biri** abur cubur seviyor ve o kişi kitap okumayı da seviyor.
- Z kitap okumayı tercih etmiyor, çünkü sevmiyor. O sessizliği seviyor.
- **Biri** sessizlikten hoşlanmıyor, **diğerleri** hoşlanıyor.
- Z dansı seviyor ama **diğerleri** sevmiyor (İzmir–A2 Ders Kitabı: 65).

Bu bölümde kullanılan belgisiz adıllar ise şunlardır: *Biri, diğeri, kimse, diğerleri…* Buradaki belgisiz adılların daha önceki metinlerde verilen adıllar olduğu görülmektedir. Dolayısıyla öğretimi hedeflenen konu olarak bu belgisiz adılların, alıştırmalar ile bu bölümde pekiştirilmesi amaçlanmaktadır.

İzmir Yabancılar İçin Türkçe serisinin A2 düzey ders kitabının 6. ünitesinin dilbilgisi konusu belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar olarak belirtilmesine rağmen belgisiz sıfatların belgisiz adıllar kadar yer almadığı gözlemlenmektedir. Tüm ünitede yer alan belgisiz sıfatlar ve adıllar şunlardır: *Birisi, bir, herkes, biri, birçok, birkaç, diğeri, öteki, kimi, kimisi, hepimiz/hepiniz, bütün, hiçbiri/hiçbirisi, kimse, hiç kimse, her biri*.

Çalışma kitabında ise geçen bir alıştırma altında tümceler içinde boşluklar bırakılarak öğrenicilerden verilen seçenekler arasındaki uygun belgisiz sıfat ve adılı seçmeleri istenmiştir:

1. Sınıfta _____ var mı?
   a) bazı b) kimse c) birçok
2. Gözüme _____ kaçtı. Gözüm yanıyor.
   a) bazıları b) hiçbir c) bir şey
3. Birçok şey istiyorum ama _____ olmuyor.
   a) hiçbiri b) hiçbir şeyi c) hiçbir
4. Sınıftaki _____ öğrenciler çok çalışkan. Çok güzel ders dinliyorlar.
   a) bazıları b) bütün c)birçok
5. Kapıda _____ var. Zil çaldı.
   a) biri b) birkaçı c)hiçkimse (İzmir – A2 Alıştırma Kitabı : 53)…

Bu alıştırmada, ders kitabındaki belgisiz sıfat ve adıllara ek olarak şu belgisiz sıfat ve adıllara yer verildiği görülmektedir: *Diğer, her, bazı, kimse, bazıları, hiçbir, bir şey, hiçbir, biri, birkaçı, hiç, her şeyi.*

Bu bölümde incelenen **İzmir Yabancılar İçin Türkçe** serisinde A1 düzeyde belgisiz sıfatlar ve belgisiz adılların yer aldığı metinler, etkinlikler, alıştırmalar görülmekteyken, burada bu belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar sözcük olarak ele alınmakta, dilbilgisel herhangi bir açıklamaya yer verilmemektedir. Ancak A2 düzeyde belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar karşımıza dilbilgisi konusu olarak çıkmaktadır. Ancak, bu bölümde de Türkçe dilbilgisi kitaplarında yer alan belgisiz sıfat ve belgisiz adıllardan bazılarına yer verildiği gözlemlenmektedir. Bunun

yanında bu belgisiz sıfat ve adılların biçim, anlam, kullanım özelliklerinin betimlenmediği, bu sözcüklerin belirsizlik işlevinin ise örtük biçimde öğreniciye sezdirildiği görülmektedir. Bunun yanında belgisiz adıllara belgisiz sıfatlara göre daha çok ağırlık verildiği de dikkat çekmektedir.

5.3.2. *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Serisi*nde (1-2-3) Belgisiz Sıfatların ve Belgisiz Adılların Betimlenmesi

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe serisinin A1 ve A2 düzeylerine denk gelen kitabı **Yeni Hitit 1** ders kitabında ilk ünitelerden itibaren okuma metinleri içinde belgisiz sıfat ve adılların kullanımına rastlanılmaktadır: *Bir* turist, *her* gün, *her* hafta, *bazı* günler… 2.2. ünitede "Hobiler" adlı bir metin öğrenicilere sunulmaktadır. Bu metin aşağıda verilmektedir:

> Günümüzde hayat zor. Evde, işte pek **çok** sorun var. **Herkes** trafikten, kalabalıktan, gürültüden ve daha pek **çok** **sevden** şikayet ediyor. Günler monoton geçiyor. Ama daha eğlenceli yaşamak mümkün!
>
> Ben bir doktorum. **Her** sabah hastaneye gidiyorum. Hastalar, raporlar, ameliyatlar… **Bütün** gün çalışıyorum ama sinirli, mutsuz **bir** insan değilim. Çünkü bir hobim var: Fotoğrafçılık. **Her** gün **her** yerde fotoğraf çekiyorum. Bence hobiler insana pozitif enerji veriyor, hayat daha renkli geçiyor.
>
> **Bir** hobi bulmak hiç zor değil. **Birçok** alternatif var: Resim, müzik, seramik, koleksiyonlar, antikalar, el işeri…
>
> Daha aktif **bir** hobi mi istiyorsunuz? Dans, spor, paraşüt, sörf, motosiklet... Mesela **bir** doktor arkadaşım amatör **bir** dağcı. Hafta sonları dağa tırmanıyor ve dağda kamp yapıyor. **Bir başka** arkadaşım ise evde bulmalar hazırlıyor. Sizin böyle **bir** hobiniz var mı? (Yeni Hitit 1 Ders Kitabı: 26)[2]

Yukarıda verilen metin içinde geçen belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar koyu renkle yazılmıştır. Burada A1 düzeyde 2. ünitede birçok belgisiz sıfatın ve adılın

[6] Çalışmamızda *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Serisi.* (2009). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi kitabından örnekler ele alınmıştır. Kitabın tüm özellikleri çalışmamızın kaynakçasında yer verilmektedir. Burada kolaylık olması açısından (Yeni Hitit 1 Ders Kitabı/Alıştırma Kitabı: 26) biçiminde bir alıntılama yöntemi kullanılmıştır.

herhangi bir biçimsel, anlamsal ya da kullanımsal bir özelliği belirtilmeksizin kullanılmış olması dikkat çekmektedir. 7.3. ünitede ise "Kulağıma sessizce *bir şeyler* söyledi.", "Mehmet aylarca bu projeye çalıştı. Ama projeyi *kimse* beğenmedi, bunca emek boşa gitti." tümcelerinde *bir şeyler*, *kimse* belgisiz adıllarının kullanıldığı görülmektedir (Yeni Hitit 1 Ders Kitabı: 91).

10.3. ünitede ise "Hangi Kanal?" başlıklı metin içinde belgisiz sıfat ve adılların kullanımına rastlanmıştır:

> Az ya da çok **hepimiz** televizyon izliyoruz. [1] Çünkü televizyonda **herkes** için uygun **bir** program var. Haber programları, eğlence programları, müzik programları, yarışmalar, belgeseller, spor programları, diziler… Uzmanlar programları dikkatli seçmemizi söylüyor ama **çoğu** zaman bu kadar **çok** programın arasından kendimize uygun **bir** program seçmekte zorlanıyoruz. [2] Çünkü dünyanın **bütün** ülkelerinde televizyonlarda onlarca, belki yüzlerce kanal var (Yeni Hitit 1 Ders Kitabı: 124).

Bu metinde geçen belgisiz sıfat ve belgisiz adıllar şunlardır: *Hepimiz*, *herkes*, *çoğu*, *çok*, *bir, bütün*... Beş tümceden oluşan bu kısa metin içinde bile birçok belgisiz sıfat ve belgisiz adıl kullanıldığı göze çarpmaktadır.

Kitaptan örneklerini sunduğumuz belgisiz sıfat ve belgisiz adıllarının çokça kullanıldığı görülmesine rağmen, bu konuya dair herhangi bir dilbilgisel açıklama ile karşılaşılmamıştır. Aynı zamanda kitabın arkasında yer alan "Terimler Listesi" ve "Dilbilgisi Desteği İçindekiler" bölümünde belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar bulunmamaktadır. Dolayısıyla belgisiz sıfat ve belgisiz adıllara yönelik biçimsel, anlamsal ya da kullanımsal bir açıklamaya yer verilmediği görülmektedir. Kitapta bir tek "adıl n'si" konusunda yapılan açıklamalar içinde *kimse* belgisiz adılının biçimsel özelliklerine yer verilmektedir. Kitabın arkasında "Dilbilgisi Desteği" bölümünde yer alan bu bilgilerde *kimse* adılından sonra yalnızca tamlayan durum eki geldiğinde adıl n'sinin kullanıldığı şu şekilde belirtilmektedir:

kimsenin	**kimseyin**
kimseni	**kimseyi**
kimsene	**kimseye**
kimsende	**kimsede**
kimsenden	**kimseden**

Yeni Hitit 2 kitabına baktığımızda yine birçok belgisiz sıfat ve belgisiz adılın kullanıldığı görülmektedir. 3.2. ünitede "Hayatında 'Keşke' Yok" adlı metinde geçen belgisiz sıfat ve belgisiz adıllara bakalım:

> İnsanlar hayattaki **bazı** olumsuzluklar nedeniyle 'keşke' sözcüğünü dillerine dolarlar. 'Keşke daha iyi **bir** okulda okuyabilseydim. Keşke yanlış seçimler yapmasaydım. Keşke onu hiç tanımasaydım… ' Önce basit bir sözcük gibi gelir ama bir bakarsınız 'keşke' sözcüğü hayatınızın odak noktası olmuş.
>
> Benim ise **birçok** insanın aksine 'keşke' sözcüğü girmedi hayatıma. Çocukluğumdan beri hayattaki seçimlerimden mutlu olmaya çalıştım. **Her** zaman kararlarımı kendim aldım ve onların sonuçlarına razı oldum. Ailem, arkadaşlarım beni **bazı** konularda uyarmak istediler. **Çoğu** zaman haklıydılar aslında ama ben onların uyarılarına fazla kulak asmadım. Hatalarımdan ders alarak büyümek istedim. Bazen çok üzüldüm, çok kırıldım ama kararlarımdan **hiç** pişmanlık duymadım. **Her** hata, **her** hayal kırıklığı beni daha güçlü, hayatımı daha anlamlı yaptı. Yaşamım boyunca '**Başka** insanların gözünde ne durumdayım, çevrem benim için ne düşünür?' gibi sorulara yer vermedim hiç. Şu anda hayatıma bakıyorum ve görüyorum ki zaman zaman hayal kırıklığına uğradım ama daha çok deneyim kazandım.
>
> Daha önce de söyledim ve **her** zaman söylemeye devam edeceğim, **tüm** yanlışlarıma rağmen 'keşke' diye **bir şey** olmadı yaşamımda. Hayata yeniden başlasaydım belki de **aynı** hataları yapar, **aynı** dersleri alırdım. Ben **bütün** hatalarımı seviyorum ve onlardan ders alıyorum (Yeni Hitit 2 Ders Kitabı: 34) (…)

Yukarıdaki metinde yer alan belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar kalın biçimde yazılmıştır. Görüldüğü üzere metinde birçok belgisiz sıfat ve belgisiz adıla yer verilmiştir. Ancak henüz bu konular hakkında herhangi bir dilbilgisel açıklama ya da belgisiz sıfat ve belgisiz adılların biçimleri, anlamları ya da kullanımları hakkında bir bilgiye rastlanılmamıştır. Belgisiz adıllar üzerine açıklamanın **Yeni Hitit 3** kitabının 12.2 ünitesi yani son ünitesi içinde "Adlaşma sıfat + iyelik > ad" dilbilgisi konusu

olarak yer verildiği görülmektedir (Yeni Hitit 3 Ders Kitabı: 143). Burada belgisiz adılların belgisiz sıfatların iyelik biçimbirimi almış biçimleri olduğu özelliği vurgulanarak "Adlaşma" olarak ele alınmıştır. Burada konu bir tablo içinde şu şekilde öğrenicilere sunulmuştur:

Tablo 16

Yeni Hitit 3 Kitabında Belgisiz Adıllar Konu Anlatımı

Adlaşma				**sıfat + iyelik > ad**
Sıfat	Ad	Çoğul	İyelik Eki	Örnekler
Hiçbir **kimi** **çok** **birçok** **tüm** **hep** **bazı** **birkaç** **üç** **en** **çalışkan** **bilen**	öğrenci gün	-lar -ler	-sı/-si -ı/-i/-u/-ü -mız/-miz -ımız/-imiz/-umuz/-ümüz -nız/-niz -ınız/-iniz/-unuz/-ünüz -ları /-leri	*Bu metni iyi Türkçe bilen biriniz çevirsin.* *Bu metni iyi Türkçe bilen bir öğrenci çevirsin.* *Tüm öğrenciler yarın saat sekizde burada olacak* *Birkaçınız bana yardım edebilir mi?* *Yarınki yarışmaya üçümüz de katılacağız.* *Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için.* *Bazı günler evden hiç çıkmıyorum.* *Bana göre en çalışkanınız Lisa* *Bazılarımız hiç Türkçe bilmiyor.* *Çoğumuz ilk kez kursa katılıyoruz.* *Kimimiz Avrupa'dan, kimimiz Asya'dan geliyor.* *Birçoğumuz sınavın bu kadar zor olacağını düşünmüyordu.*
				Yarınki yarışmaya üçlerimiz de katılacağız.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi belirli belgisiz sıfatlar iyelik ekleri ile birleştirilerek belgisiz adıllar oluşturulmaktadır. Bu tabloda "Adlaşma" anlatıldığı

için yalnızca belgisiz sıfatlara değil, "çalışkan, üç, bilen, en" sözcüklerine de yer verilmektedir.

Bu bölümde **Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe** öğretim serisinin 1-2-3 kitapları içinde belgisiz sıfat ve belgisiz adıllar incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucu *kimse* belgisiz adılına "adıl n'si" dilbilgisi anlatımı içinde **Yeni Hitit 1** kitabının dilbilgisi desteği bölümünde ve diğer belgisiz adıllardan bazılarına da **Yeni Hitit 3** kitabının son ünitesinde rastlanmıştır. Ancak burada yer alan bilgiler yalnızca belgisiz adıllara yönelik olup belgisiz sıfatların biçimsel, anlamsal ya da kullanımsal bilgilerine yer verilmediği gözlemlenmektedir. Aynı zamanda **Yeni Hitit 3** kitabında yer verilen belgisiz adıllar için de ileri düzey oldukça geç görünmektedir. Bu konulara daha erken düzeylerde yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

5.3.3. *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Serisi*nde (A1 – A2 – B1 – B2) Belgisiz Sıfatların ve Belgisiz Adılların Betimlenmesi

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe serisinde A1 düzeyinde 2. üniteden itibaren belgisiz sıfat ve adılların okuma metinleri, dinleme ve yazma etkinlikleri ve alıştırmalar içerisindeki tümcelerde kullanılmaya başlandığı görülmektedir. 2. ünitede ad tümcelerinin öğretimine yönelik alıştırmalar içerisindeki tümcelerde "*her* gün" ve "*bütün* gün" öbeklerinde *her* ve *bütün* belgisiz sıfatlarının kullanıldığı görülmektedir (İstanbul Ders Kitabı–A1: 32)[7]. 3. ünitede öğrenicilere öğretilmesi hedeflenen dilbilgisi konusu şimdiki zamandır. Bu konu içerisinde de zaman belirten öbekler içerisinde *her* ve *hiç* belgisiz sıfatlarının kullanımı çokça görülmektedir: *Hiç*, *her* gün, *her* ay, *her* hafta (İstanbul Ders Kitabı–A1: 38-41)… Yine aynı ünitede okuma parçasında "*birçok* mağaza", "*birçok* insan" öbeklerinde olmak üzere *birçok* belgisiz sıfatının kullanıldığı görülmektedir. Aynı ünitenin ikinci alt ünitesinde ise kutular içinde okuma metinleri verilmektedir. Bu metinlerde ve devamında yer alan okuduğunu anlamaya yönelik alıştırmalarda belgisiz sıfat ve adılların kullanıldığı

[7] Çalışmamızda *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Serisi*. (2012). İstanbul: Kültür Sanat Basımevi. kitabından örnekler ele alınmıştır. Kitabın tüm özellikleri çalışmamızın kaynakçasında yer verilmektedir. Burada kolaylık olması açısından (İstanbul–A1 Ders Kitabı/Alıştırma Kitabı: 32) biçiminde bir alıntılama yöntemi kullanılmaktadır.

dikkat çekmektedir. Bu ünitede geçen belgisiz sıfat ve adıllar ise şunladır: *Her, hepimiz, hiçbir şey, birçok* (İstanbul Ders Kitabı–A1: 43)…

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe serisinde belgisiz adıllar dilbilgisi konusu olarak yalnızca A1 düzeyindeki kitabın 4. ünitesinde karşımıza çıkmaktadır. Burada hedef sözcük listesinde "kendim, kendin, kendisi" dönüşlülük adıllarının yanında "*hepimiz, hepiniz, hepsi*" belgisiz adıllarına rastlanmaktadır (İstanbul Ders Kitabı–A: 61). Bu bölümde bir e-posta biçimde düzenlenmiş okuma metni içinde bu belgisiz adıllara yer verilmektedir. Belirtilen bu belgisiz adıllara yönelik kural şu şekilde öğrenicilere sunulmuştur:

hep + iyelik eki	**Örnek**: Hepimiz öğrenciyiz.
hepimiz (all of us)	Hepiniz çok çalışkansınız.
hepiniz (all of you)	Bu meyvelerin hepsi taze.
hepsi (all of them)	

Bu konuyu pekiştirmek amaçlı bir alıştırma takip etmektedir. Alıştırmada kutu içinde verilen *hepimiz, hepiniz, hepsi, hepimize, hepinize, hepsine, hepimizde, hepinizde, hepsinde, hepimizden, hepinizden, hepsinden* sözcüklerinden uygun olanı seçerek verilen tümcelerdeki boşlukları doldurmaları istenmektedir. Çalışma kitabında ise bu ünitede bir okuma metni verilmiştir. Bu okuma metninde ise yalnızca *hepimiz, hepiniz, hepsi* belgisiz adılları değil; bunun yanında *birçok, bazı, bazıları, bir, aynı, biri, her, çok* belgisiz sıfat ve adıllarının da görülmektedir.

A1 düzeyinde metinlerde ve alıştırmalarda yer verilen belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllara düzey ilerledikçe daha da çok yer verildiği gözlemlenmektedir. Örneğin, A2 düzey ders kitabında 5. ünitede "Alışkanlıklarımız ve Hobilerimiz" adlı okuma metninde belgisiz sıfatların ve adılların kullanıldığı görülmektedir (İstanbul Ders Kitabı–A2: 72). Burada geçen belgisiz sıfatlar ve adıllar ise şu şekildedir: *Her insan, kötü bir alışkanlık, bazı insanlar, bazıları.* B1 düzey ders kitabında "Senden Bir Şey Olmaz" başlıklı dinleme etkinliğinin başlığında (İstanbul Ders Kitabı–B1: 3) ve yine aynı düzey kitapta 3. ünitede "Her Şeyin Başı Sağlık" adlı okuma metninde *her şey, hiçbir şey, her* gibi belgisiz sıfat ve belgisiz adılların yer aldığı gözlemlenmektedir (İstanbul Ders Kitabı– B1: 44).

Görüldüğü üzere, **İstanbul Yabancılar İçin Türkçe** serisinde tüm düzeylerde belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar oldukça kullanılmaktadır. Ancak konuya ait biçimsel, anlamsal ya da kullanımsal özelliklere rastlanılmamaktadır. Yalnızca *hepimiz – hepiniz – hepsi* belgisiz adıllarına yönelik dilbilgisel bölüm ve alıştırmalar düzenlenmiştir. Bu bölümde hedef dilbilgisi öğretiminin İngilizce açıklamaları ile birlikte de yer aldığı görülmüştür. Yabancı bir dilin öğretimi gerçekleştirilirken, hedef dilde eğitim uygulanmalıdır. Aksi halde, bu durum öğrenicinin hedef dili öğrenmesini geciktirecek ve öğretimi olumsuz yönde etkileyecektir.

Bu durumda, herhangi bir konu içinde yer alan belgisiz sıfat ya da belgisiz adıla yönelik bilgiler öğreticinin sorumluğuna bırakılmıştır. Bu durum, **İstanbul Yabancılar İçin Türkçe** öğretim kitabında, bu konuların eksik bırakıldığını göstermektedir.

5.3.4. İncelenen Yabancı Dil Olarak Türkçe Serilerinde Belgisiz Sıfat ve Belgisiz Adılların Öğretiminin Değerlendirilmesi

Yukarıda incelenen yabancı dil olarak Türkçe öğrenicileri için hazırlanmış Türkçe öğrenim setleri bu alanda AOÖÇ'ye uygun olarak hazırlanan kitaplar arasından seçilmiştir. Seçilen **İzmir Yabancılar İçin Türkçe Serisi, İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Serisi** ve **Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Serisi**'nde belgisiz sıfatların ve belgisiz adılların öğretiminin nasıl gerçekleştirildiği araştırılmıştır. Bu araştırma sonucunda şunlar saptanmıştır:

- İncelenen kitapların hemen hepsinde ilk üniteden itibaren artan sıklıkta belgisiz sıfat ve belgisiz adılların kullanımına rastlanmıştır.
- İncelenen kitaplar arasında **İzmir Yabancılar İçin Türkçe Serisi'nde belgisiz sıfatlar ve adıllara dilbilgisi konusu olarak yer verilmektedir.** A2 düzey ders kitabında 6. Ünitede karşımıza çıkan belgisiz sıfat ve belgisiz adıllar Türkçe dilbilgisi kitaplarında rastlanılan belgisizlerin bazıları olduğu görülmüştür. Ayrıca belgisiz adıllara belgisiz sıfatlardan daha çok ağırlık verildiği gözlemlenmiştir.

- **Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Serisi'nde Yeni Hitit 1** ders kitabının arkasında yer alan "Dilbilgisi Desteği" bölümünde "adıl n'si" konusu içinde *kimse* belgisiz adılının biçimsel özelliklerine yer verildiği görülmüştür.
- **Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Serisi'nde Yeni Hitit 3** ders kitabının son ünitesinde "Adlaşma" konusu içinde belgisiz adıllara yer verildiği görülmüştür. Bu bölümde belgisiz adılların birçoğunun belgisiz sıfatlara iyelik eki getirilerek oluşturulması özelliği öğrenicilere sunulmuştur. Ancak burada belgisiz sıfatların öğretimine yönelik bir bölüm gerçekleştirmeden bu konunun "Adlaştırma" konusu olarak verilmesinin yabancı dil öğrenicileri açısından kafa karıştırıcı olduğu düşünülmektedir.
- **Yeni Hitit 3** kitabının son ünitesinde yani ileri düzeyde öğrenicilere sunulduğu görülen bu konu belgisizlerin öğretimi için oldukça geç olduğu düşünülmektedir. Ayrıca belgisiz sıfatların öğretimine yönelik herhangi bir içeriğe rastlanılmamıştır.
- **İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Serisi'nde** ise belgisiz sıfat ve adılların öğretimine yönelik herhangi bir içeriğe rastlamamakla birlikte yalnızca "hep+iyelik eki" kuralı ile *hepimiz, hepiniz, hepsi* belgisiz adıllarının yer aldığı gözlemlenmiştir.
- İncelenen tüm kitaplarda belgisiz sıfat ve belgisiz adılların öğretimine yönelik BİÇİM-ANLAM-KULLANIM özelliklerine rastlanılmamaktadır.
- İncelenen kaynaklarda belgisiz sıfat ve adıllara yönelik ortak bir sözcük listesine rastlanmamıştır.
- Yapılan incelemeler sonucunda, kaynaklarda belgisiz sıfat ve adılların öğretiminde ortak bir düzey belirlenmediği kimisinde A2 düzeyinde kimisinde C1 düzeyinde açıklandığı görülmüştür.
- Yabancı dil olarak Türkçe öğretimini hedefleyen bu kaynakların belgisiz sıfat ve belgisiz adıllara yönelik bilgilerin verilmesinde yetersiz oldukları düşünülmektedir.
- Yapılan bu değerlendirmeler yalnızca incelen yabancılar için Türkçe serilerini kapsamaktadır. Bunların dışında kitaplarda yer alan belgisizlerin öğreticiler tarafından derslerde öğrenicilere sunulması değerlendirmelerimiz dışında bırakılmıştır.

VI. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yaşayan dile uygun sözcüklerin ve yapıların öğretilmesi gerekliliğinden yola çıkarak hazırlamış olduğumuz bu çalışmamızda incelenen Türkçe dilbilgisi kitaplarından elde ettiğimiz belgisiz sıfat ve belgisiz adıllardan Türkçe Ulusal Derlemi çerçevesinde kullanım sıklığına göre (bütün anlam ve işlevleriyle) en sık kullanılanları, anlamsal ve işlevsel açıdan betimlenmektedir. İngilizce gibi birçok dilin öğretilmesinde kullanılan ve üzerinde çalışmalar yapılmış olan Biçime Odaklı Yaklaşım çerçevesinde belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllar ele alınmıştır.

Çalışmamızın I. bölümü olan Giriş bölümünde çalışmanın amacı, problem durumu, alt problemler, sayıltılar ve sınırlılıklara yer verilmekte, II. bölümde yabancı dil öğretimi, dilbilgisi öğretimi ve özellikle yabancı dil olarak Türkçe öğretimine ilişkin çalışmalardan söz edilmektedir. II. bölümün ardından çalışmanın kuramsal çerçevesinin açıklandığı bölümlere geçilmiştir. Bu bölümde öncelikli olarak *3. 1. Dilbilgisi Nedir?* başlığı altında dilbilgisinin tanımına ve sonrasında *3.2. Dilbilgisi Öğretimi* başlığı ile dilbilgisi öğretimine yer verilmiştir. Bu başlık altında *Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesine Göre Dilbilgisi Öğretimi* ve dil öğretim yaklaşımları ile bu yaklaşımların dilbilgisi öğretimine ilişkin bakış açılarına yer verilmektedir. Dilbilgisi öğretimi ve buna yönelik bakış açılarının belirtilmesinin ardından *3.3. Belgisiz Sıfatlar* başlığı altında belgisiz sıfatlara değinilmiştir. Bu başlık altında öncelikle *3.3.1. Türkçe Dilbilgisi Kitaplarında Belgisiz Sıfatlar* başlığı ile geleneksel ve/ya da dilbilimsel bakış açılarıyla hazırlanmış dilbilgisi kitapları incelenmektedir. Aynı şekilde inceleme konumuz olan belgisiz adıllar da *3.4. Belgisiz Adıllar* başlığı altında incelenmektedir. Bunun ardından *Bulgular* bölümünde Türkçe Ulusal Derleminden elde ettiğimiz veriler sonucunda en sık kullanılan 25 belgisiz sıfat ve adıl saptanmış anlamsal ve işlevsel açılardan incelenmiştir. Tüm bunların ardından *3.5. Yabancı Dil Olarak Türkçe Ders Kitaplarında Belgisiz Sıfatlar ve Belgisiz Adıllar* başlığı altında yabancı dil olarak Türkçe öğrenicilerini hedef alarak hazırlanmış üç ders ve çalışma kitabı açıklanmaktadır.

Çalışmada inceleme konumuz olan belgisiz sıfat ve belgisiz adılların Türkçe Ulusal Derlemine göre kullanım sıklıkları ile anlamsal ve işlevsel açılardan betimlenmesine IV. Bulgular bölümünde yer verilmiştir. Bu bölümde Türkçe Ulusal Derlemine göre (tüm anlam ve işlevleriyle) en sık kullanılan belgisiz sıfat ve adıllar biçimsel, anlamsal ve kullanımsal açılardan tek tek incelendikten sonra yabancı dil olarak Türkçe öğrenim setlerinde belgisiz sıfat ve adılların betimleme ve değerlendirmeleri yapılmaktadır.

Yaptığımız incelemeler sonucunda Türkçe dilbilgisi kitaplarında belgisiz sıfatlar ve belgisiz adıllara yönelik ortak bir sözcük listesinin bulunmadığı saptanmıştır. Her dilbilgisi kitabında farklı belgisiz sıfat ve adıllara yer verildiği gözlemlenmiştir. Bunun yanında her belgisiz sıfat ve adılın açıklanmamasının yanı sıra farklı yazarların belgisiz sıfat ve adılları farklı boyutlarda incelediği görülmüştür. Aynı zamanda incelenen Türkçe dilbilgisi kitaplarında yaşayan dile uygun olmayan, günlük konuşmalarımızda kullanımı tercih edilmeyen belgisiz sıfat ve adıllara da yer verildiği saptanmıştır: *Değme, özge, ekseri, falanıncı, filanıncı, yarı buçuk*...

İncelemelerden elde ettiğimiz bulgular sonucunda belgisiz sıfatların öğretiminde dikkate alınması gereken bazı noktalar da saptanmış bulunmaktadır. Bunlar şu şekildedir:

- Belgisiz sıfat ulamı altında ele alınmaması gereken bazı öğeler (*öteki, böyle, şöyle, öyle*) Türkçe dilbilgisi kitaplarında belgisiz sıfatlar olarak ele alınmakta ve belgisiz sıfatlar ulamına ait ortak bir sözcük listesi bulunmamaktadır.
- *Bir* sözcüğü belgisiz sıfat işlevi ile kullanılmaktaysa vurgusuz bir şekilde, sayı sıfatı olarak kullanılmaktaysa vurgulu bir şekilde, abartılı bir anlatım söz konusuysa kuvvetli vurgulu şekilde sesletilmektedir.
- *Bir* sözcüğünün ardından ünsüz ile başlayan bir sözcük geldiğinde konuşma dilinde sondaki /r/ sesi sesletilmeyebilir.
- Türkçe dilbilgisi kitaplarında hem tekil hem de çoğul adları nitelediği belirtilen *bazı* sözcüğünün genellikle çoğul adları nitelediği derlem sonucundaki incelemelerde saptanmıştır.

- *Tüm* belgisiz sıfatı tekil bir adı nitelediğinde adın eksiksiz tam durumunu nitelemekteyken; çoğul bir adı nitelediğinde çok sayıdaki varlık ve nesnelerin hepsini içermektedir.
- *Hiç* ve *hiçbir* belgisiz sıfatları tümceyi olumsuz yapmaktadırlar.
- *Türlü* sözcüğü çoğul adları niteleyen bir belgisiz sıfattır. *Her türlü* olarak da oldukça kullanım sıklığına sahip olan bu belgisiz sıfatta *her türlü* olarak kullanımı söz konusu olduğunda tekil adları nitelemektedir.
- *Herhangi bir* belgisiz sıfatı birçok dilbilgisi kitabında birlikte verilse de *herhangi* sözcüğünün de tek başına belgisiz sıfat olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir.
- *Hiçbir* öğesi gibi bileşik olma niteliği taşıyan belgisiz sıfatların yazımında tutarsızlık olduğu gözlemlenmiştir. Kimi kaynaklarda birleşik yazılan bu sözcük kimi kaynaklarda ayrı yazılmıştır. Bu çalışmada birleşik yazımı temel alınmıştır. Bu tür bileşik sözcük niteliği taşıyan öğelerin (*hiçbir, her bir, birtakım*) yazımında da dikkatli ve tutarlı olunması gerekmektedir.

İncelemelerimiz sonucunda belgisiz adılların öğretiminde dikkate alınması gereken bazı noktalar ise şu şekildedir:

- Belgisiz adıl ulamı altında ele alınmaması gereken bazı öğeler (bunu, kişi, öteki, beriki, *böylesi, şöylesi, öylesi, öteberi, eşya*) Türkçe dilbilgisi kitaplarında belgisiz adıl olarak ele alınmakta ve belgisiz adıl ulamına ait ortak bir sözcük listesi bulunmamaktadır.
- *Biri* ve *birisi* belgisiz adılları hem belirsiz bir kişi yerine kullanılabilir hem de bir grup varlığın içinden bir tanesine gönderimde bulunabilir. İki farklı kullanımıyla da belgisiz adıl işlevi görmektedir.
- *Herkes*, *falanca*, *filanca* öğeleri yalnızca canlı varlıkların yerine alabilen bir belgisiz adıl olmasının yanı sıra yalnızca insanların yerine kullanılabilmektedir.
- *Kimse* öğesi hem "hiç kimse" anlamında hem de "herhangi bir kişi" anlamında iki farklı kullanımı ile belgisiz adıl olarak karşımıza çıkmaktadır. *Kimse* öğesi eğer "hiç kimse" anlamı ile kullanılmaktaysa tümceyi olumsuz yapmaktadır.

- *Hiçbiri* öğesi tümceyi olumsuz yapmaktadır.
- *Falan filan* belgisiz adılı dışındaki tüm belgisiz adıllar yerini aldıkları adlar gibi ad durum alabilmektedirler.
- Miktar belirtmeyenler sınıfında "Bütünlük" bildiren belgisiz adıllar (*herkes, hepsi, bütünü, tümü*) çoğul biçimbirimi alamamaktadırlar.
- *Bazısı, kimisi, kimi* belgisiz adılları dışında miktar belirtenler sınıfında yer alan "Çoğulluk" bildiren öğeler (*birçoğu, birkaçı, çoğu*) çoğul biçimbirimi alamamaktadırlar.
- *Kimi* ve *kimisi* öğelerinin çoğul biçimbirimi almış biçimleri aynıdır (*kimileri*).
- *Biri* ve *birisi* öğelerinin çoğul biçimbirimi almış biçimleri aynıdır (*birileri*).
- *Hiçbiri* öğesi gibi bileşik olma niteliği taşıyan belgisiz adılların yazımında tutarsızlık olduğu gözlemlenmiştir. Kimi kaynaklarda birleşik yazılan bu sözcük kimi kaynaklarda ayrı yazılmıştır. Bu çalışmada birleşik yazımı temel alınmıştır. Bu tür bileşik sözcük niteliği taşıyan öğelerin yazımında da dikkatli ve tutarlı olunması gerekmektedir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında AOÖÇ yeterlik düzeylerini temel alarak hazırlanmış kitaplar arasından belirlediğimiz üç Türkçe öğrenim seti üzerinde yapmış olduğumuz değerlendirmeler sonucunda belgisiz sıfat ve belgisiz adılların öğretiminde bir ortak nokta olmadığı gözlemlenmiştir. Belgisiz sıfat ve adıllara yönelik dilbilgisel açıklamalara çok az rastlanmıştır ve incelenen ders kitaplarında belgisizlerin bir dilbilgisi konusu olmasından çok sözcük olarak ele alındığı görülmüştür. Yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla hazırlanmış olan bu kitaplarda belgisizlerin öğretiminde ortak bir düzeye de rastlanılmamıştır. Dolayısıyla bu konunun yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders gereçlerinde eksikliği açıkça görülmüştür.

Yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla hazırlanan kitaplarda AOÖÇ'ye göre bir dil öğretimi gerçekleştirilmelidir. Buna göre belgisiz sıfat ve belgisiz adılların öğretimi de basitten karmaşığa gidecek şekilde temel düzeyden ileri düzeye doğru verilmelidir. Örneğin, A1 temel düzey bir ders kitabında Var / Yok tümcelerinin öğretiminde *az, biraz, birçok, çok, hiç, kimse* öğelerinin öğretimi gerçekleştirilebilir. Buna ek olarak örneğin, *her* belgisiz sıfatı şimdiki zamanın "her zaman" işlevinin

öğretiminde öğrenicilere verilebilir. Çünkü incelenen yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kaynaklarında *her* belgisiz sıfatının en sık bu konu içinde yer aldığı görülmektedir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde yaşayan dile uygun sözcüklerin ve yapıların öğretilmesi de oldukça önemli konular arasındadır. Bu çerçevede ele aldığımızda derlemler, dil kullanıcıların yazılı ve sözlü konuşma ortamlarından elde edilen veriler doğrultusunda en sık kullanılan yapılara ve sözcüklere ulaşmayı olası kılmaktadır. Derlemler aracılığıyla da saptanan bu sık kullanılan yapılar ve sözcüklerin öğretimine Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde yer verilmesi oldukça önemlidir. Bu çalışma ile amaçlanan araştırma konusu olan belgisiz sıfat ve belgisiz adılların günümüz dilinde kullanım sıklıkları göz önünde bulundurularak anlamsal ve işlevsel açıdan ele almak ve açıklamaktır. Bu açıdan çalışmamızda kullanım sıklığı çok olandan az olana doğru açıklanan belgisiz sıfat ve belgisiz adıllara yabancı dil olarak Türkçe kaynaklarında da aynı doğrultuda yer verilmesi gerektiği söylenebilir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde de kullanım sıklığı çok olan yapılara öncelik tanınmalıdır.

Yabancı dil öğretimi sadece dilsel yapıların öğretimi ve öğrenimi değildir. Ancak aynı zamanda bu dilsel yapıların öğretimi göz ardı edilemez derecede önem de sahiptir. Bu durumda öğrenicilere, öğrendikleri dilin biçimsel, anlamsal ve kullanımsal özelliklerinin öğretilmesinin daha yararlı olacağı düşünülmektedir. Türkçe dilbilgisi konuları içinde belgisiz sıfat ve belgisiz adıllar gibi belirli bir tutarlılık sergilemeyen ve araştırılma gereksinimi duyulan konuların bu şekilde inceleme ve betimlemeleri yapılarak hem Türkçe dilbilgisi kitaplarında hem de yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitaplarında yer verilmesi gerekmektedir. Bu durumda daha yararlı ve etkin bir dil öğretimi gerçekleştirileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Aksan, Y. et al. (2012). Construction of the Turkish National Corpus (TNC). In Proceedings of the Eight International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2012). İstanbul. Türkiye. http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2012/papers.html

Banguoğlu, T. (2011). **Türkçenin Grameri**. 9. Baskı. Ankara: TDK.

Batstone, R. (2008). **Grammar**. Oxford: Oxford University Press.

Brown, H. D. (2001). **Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy**. 2. Baskı. London: Longman.

Celce – Murcia, M. & Larsen – Freeman, L. (1999). **The Grammar Book: An ESL/EFL Teacher's Course**. 2. Baskı. Boston: Heinle&Heinle.

Cem, A. (2005). Dilbilgisi Öğretiminde Biçim-Anlam-Kullanım Üçlüsü: Ders Malzemesi Hazırlama ve Uygulama Önerisi. **Dil Dergisi**. 128 : 7 – 24.

Counsil For Cultural Comission (2013). **Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi**. 2. Basım. Frankfurt: telc GmbH.

Demirel, Ö. (2010). **Yabancı Dil Öğretimi**. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Ediskun, H. (2003). **Türkçe Dilbilgisi**. 8. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ellis, R. (2002). The Place of Grammar Instruction in the Second/Foreign Language Curriculum. Eli Hinkel & Sandra Fotos (Ed.), **New Perspectives on Grammar Teaching in Second Language Classrooms** içinde (s. 14 – 34). Routledge: London.

Ergin, M. (2002). **Türk Dil Bilgisi**. İstanbul: Bayrak Basım.

Erkman – Akerson, F. (2000). **Dile Genel Bir Bakış**. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Fotos, S. (2001). Cognitive Approaches to Grammar Instruction. Celce-Murcia (Ed.), **Teaching English as a Second or Foreign Language** içinde (s. 251 – 267) USA: Heinle & Heinle.

Gencan, T. N. (2007). **Dilbilgisi**. Ankara: Ayraç Yayınevi.

Göksel, A. & Kerslake, C. (2005). **Turkish: A Comprehensive Grammar**. London & New York: Routledge Press.

Günay, V.D. (2004). **Dil ve İletişim**. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Güneş, F. (2007). **Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma**. Ankara: Nobel Yayınları.

Güneş, F. (2011). Dil Öğretim Yaklaşımları ve Türkçe Öğretimindeki Uygulamalar. **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. 15: 123 – 148.

Hacıömeroğlu, M. S. (2007). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenler için Kiplik Öğretimi Üzerine Materyal Geliştirme. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, D.E.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Hinkel, E. & Fotos, S. (2002). From Theory to Practice: A Teacher's View. Eli Hinkel & Sandra Fotos (Ed.), **New Perspectives on Grammar Teaching in Second Language Classrooms** içinde (s. 1–12). Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı Kitabı. A2. (2012). İstanbul: Kültür Sanat Basımevi

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı Kitabı. A2. (2012). İstanbul: Kültür Sanat Basımevi

İzmir Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı Kitabı. A1. (2012). İstanbul: Papatya Yayınları

İzmir Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı Kitabı. A1. (2012). İstanbul: Papatya Yayınları

İzmir Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı Kitabı. A2. (2012). İstanbul: Papatya Yayınları

İzmir Yabancılar İçin Türkçe Çalışma Kitabı Kitabı. A2. (2012). İstanbul: Papatya Yayınları

Karaağaç, N. D. (2011). Türkçe Dilbilgisi Yapıtlarında "Belgisiz Sıfat ve Adılların Tanıtımı Sorunsalı". Doğan Günay, Özden Fidan, Betül Çetin ve Funda Yıldız (Ed.), **III. Uluslararası Türkçenin Eğitimi – Öğretimi Kurultayı Bildirileri** içinde (s. 117). İzmir: DEDAM Yayınları.

Kahraman, T. (2009). **Çağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi**. İzmir: Kanyılmaz Basımevi.

Kıran, Z. ve Kıran – Eziler A. (2002). **Dilbilime Giriş**. Ankara: Seçkin Yayınları.

Köksal, D. ve Varışoğlu, B. (2012). Yabancı Dil Öğretiminde Temel İlke ve Kavramlar. Aziz Kılınç ve Abdullah Şahin (Ed.), **Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi** içinde (s. 49 – 64). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Larsen – Freeman, D. (1991). Teaching Grammar. Maria Celce – Murcia (Ed.), **Teaching English as a Second or Foreign Language** içinde (s. 279 – 283). 2. Baskı Boston: Heinle & Heinle.

Lewis, G.L. (2000). **Turkish Grammar**. New York : Oxford University Press.

Long, M. & Robinson, P. (1998). Focus on Form: Theory, Research, and Practice. Catherine Doughty & Jessica Williams (Ed.), **Focus on Form in Classroom Second Language Acquisition** içinde (s. 15 – 41). New York: Cambridge University Press.

Long, M. (1997). Focus on Form in Task-Based Language Teaching. http://www.mhhe.com/socscience/foreignlang/top.htm (19.08.2014).

Onan, B. (2012). Dil Bilgisi Öğretiminde Temel İlkeler ve İzlenen Aşamalar. Murat Özbay (Ed.), **Türkçe Eğitimi Açısından Dil Bilgisi Öğretimi** içinde (s. 105–127). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Özgen, M. (2008). "Dilbilgisinden Kullanıma: Bilişsel Yaklaşım Çerçevesinde İşe Dayalı Dil Öğretim Malzemesi Oluşturma Önerisi". **Dil Dergisi**. 14: 36– 54.

Richards, J. & Rodgers, T. (2002). **Approaches and Methods in Language Teaching**. Cambridge: Cambridge University Press.

Sülüşoğlu, B. (2008). İş Dayalı Dil Öğretim Malzemelerinin Türkçe'nin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Uygulanması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, D.E.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Temizkan, M. (2012). Metin Temelli Dilbilgisi Öğretimi ve Uygulamaları. Murat Özbay (Ed.), **Türkçe Eğitimi Açısından Dil Bilgisi Öğretimi** içinde (s. 129–150). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Thornbury, S. (1999). **How to Teach Grammar**. Harlow: Longman.

Uzun, N. E. (2004). **Dünya Dillerinden Örnekleriyle Dilbilgisinin Temel Kavramları: Türkçe Üzerine Tartışmalar**. Türk Dilleri Araştırma Dizisi. İstanbul: Pandora Kitabevi.

Vardar, B. (2002). **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Serisi Temel 1. (2009). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Serisi Orta 2. (2009). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Serisi İleri 3. (2009). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Genişletilmiş 5. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınları.

SÖZLÜKÇE Türkçe – İngilizce

A

Açık bilgi: Explicit knowledge

Akıcılık: Fluency

Alındı: Intake

Alıştırma: Exercise

Amaç: Goal

Anlambilim: Semantics

Anlam odaklı: Focus on meaning

Anlam: Meaning

Anlaşılır girdi: Comprehensible input

Arayüz: Interface

B

Bağlam: Context

Başlangıç Düzeyi: Waystage

Beceri: Skill

Belgisiz adıl: Indefinite Pronoun

Belgisiz sıfat: Indefinite adjective

Biçembilim: Stylistics

Biçim odaklı: Focus on Forms

Biçim: Form

Biçimbilim: Morphology

Biçime odaklı: Focus on form

Bilgi işlemleme: Information processing

Bilinçlendirme: Consciousness-raising

Bilişsel yaklaşım: Cognitive Approach

Bir şey ile karşılaşma: Exposure

Ç

Çıktı: Output

Çokanlamlılık: Polysemy

Çözümleme: Analysis

D

Davranışçı Yaklaşım: Behavioral Approach

Derlem: Corpus

Dil: Language, Code

(Dilbilgisel) Doğruluk: Accuracy

Dilbilgisi öğretimi: Teaching Grammar

Dilbilgisi: Grammar

Dinleme: Listening

E

Edimbilim: Pragmatics

Edimsel: Pragmatic

Edinme: Acqusition

Eşik Düzey: Threshold

Eşseslilik: Homophony

Etkili İletişimsel Yetkinlik Düzeyi: Effective Operational Proficiency

F

Fark etme: Noticing

Farkındalık: Awareness

G

Girdi: Input

Giriş Düzeyi: Breakthrough

İ

İkinci Dil: Second Language

İletişimsel Yaklaşım: Communicative Approach

İletişimsel Yeti: Communicative competence

İşlev: Function

İzlence: Syllabus

H

Hedef dil: Target language

K

Karma dil: Pidgin

Konuşma dili: Spoken language

Konuşma: Speaking

Kullanım: Use

M

Monitör Modeli: Monitor Model

N

Nesne: Object

O

Okuma: Reading

Ö

Öğrenici: Learner

Öğrenim: Learning

Öğretim: Teaching

Örtük bilgi: Implicit knowledge

Özne: Subject

S

Sesbilim: Phonology

Ses bilgisi: Phonetics

Sesletim: Pronouncation

Sıklık: Frequency

Sınıflandırma: Sorting

Sözbilim: Rhetoric

Sözceleme Kuramı: Enonciation Theory

Sözcük: Word

Sözdizim: Syntax

Sözdizimsel: Syntactic

T

Tepki: Response

Tümce: Sentence

Tümdengelimli Yöntem: Deductive

Tümevarımlı Yöntem: Inducative

U

Ustalık Düzeyi: Mastery

Uyarıcı: Stimulus

Ü

Üretim: Production

Üstünlük Düzey: Vanstage

Y

Yabancı Dil: Foreign Language

Yapı: Structure

Yazım: Orthography

Yazma: Writing

Yönerge: Subric

Yöntem: Method

Yüklem: Predicate

İngilizce – Türkçe

A

Accuracy: (Dilbilgisel) doğruluk

Acqusition: Edinim

Analysis: Çözümleme

Awareness: Farkındalık

B

Behavioral Approach: Davranışçı Yaklaşım

Breakthrough: Giriş Düzeyi

C

Cognitive Approach: Bilişsel Yaklaşım

Communicative Approach: İletişimsel Yaklaşım

Communicative competence: İletişimsel Yeti

Comprehensible input: Anlaşılır girdi

Consciousness-raising: Bilinçlendirme

Context: Bağlam

Corpus: Derlem

D

Deductive: Tümdengelimli yöntem

E

Effective Operational Proficiency: Etkili İletişimsel Yeterlilik Düzeyi

Enonciation Theory: Sözceleme Kuramı

Exercise: Alıştırma

Explicit knowledge: Açık bilgi

Exposure: Bir şeyle karşılaşma

F

Fluency: Akıcılık

Focus on form: Biçime Odaklı

Focus on forms: Biçim Odaklı

Focus on meaning: Anlam odaklı

Foreign language: Yabancı dil

Form: Biçim

Frequency: Sıklık

Function: İşlev

G

Goal: Amaç

Grammar: Dilbilgisi

H

Homophony: Eşseslilik

I

Implicit knowledge: Örtük bilgi

Indefinite adjective: Belgisiz sıfat

Indefinite pronoun: Belgisiz adıl

Inducative: Tümevarımlı yöntem

Information processing : Bilgi işlemleme

Input: Girdi

Intake: Alındı

Interface: Arayüz

L

Language: Dil

Learner: Öğrenici

Learning: Öğrenim

Listening: Dinleme

M

Mastery: Ustalık Düzeyi

Meaning: Anlam

Method: Yöntem

Monitor Model: Monitör Modeli

Morphology: Biçimbilim

N

Noticing: Fark etme

O

Object: Nesne

Orthography: Yazım

Output: Çıktı

P

Phonetics: Ses bilgisi

Phonology: Sesbilim

Pidgin: Karma dil

Polysemy: Çokanlamlılık

Pragmatic: Edimsel

Pragmatics: Edimbilim

Predicate: Yüklem

Production: Üretim

Pronouncation: Sesletim

R

Reading: Okuma

Response: Tepki

Rhetoric: Sözbilim

S

Second Language: İkinci dil

Semantics: Anlambilim

Sentence: Tümce

Skill: Beceri

Sorting: Sınıflandırma

Speaking: Konuşma

Spoken language: Konuşma dili

Stimulus: Uyarıcı

Structure: Yapı

Stylistics: Biçembilim

Subject: Özne

Subric: Yönerge

Syllabus: İzlence

Syntactic: Sözdizimsel

Syntax: Sözdizim

T

Target language: Hedef dil

Teaching Grammar: Dilbilgisi öğretimi

Teaching: Öğretim

Threshold: Eşik Düzey

U

Use: Kullanım

V

Vanstage: Üstünlük Düzeyi

W

Waystage: Başlangıç Düzeyi

Word: Sözcük

Writing: Yazma